

Σοσιαλισμός από τα κάτω

№ 33, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης '99 Τιμή 500 δρχ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
10 ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠ' ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ
ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΜΠΛΟΚ

ΚΡΑΧ - ΠΟΛΕΜΟΣ - ΣΕΙΣΜΟΙ

ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΟΥΜΕ
ΤΟΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΟ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο "Σοσιαλισμός από τα Κάτω"
είναι το δίμηνο περιοδικό του
Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος

3 ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

- Μπορούμε να τους σταματήσουμε
- Σταματήστε τους εξοπλισμούς
- Ανατολικό Τιμόρ
- Πανόραμα Αντίστασης
στις σχολές και τα σχολεία

12 Το Πρόγραμμα των Εργατών

16 1989- ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ

- Η αποτυχία της αγοράς
- Οι εξεγέρσεις
- Ο ιμπεριαλισμός των δύο υπερδυνάμεων
- Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση
- Καθεστώτα κρατικού καπιταλισμού

30 ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ:

- "Η ζωή μου" - Λέον Τρότσκι
- "Η ευγενής μας τύφλωση" - Γιάννης
Γιαννουλόπουλος
- "Των Αφανών" - Παγώνα Στεφάνου

Ιδιοκτήτης: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου

Διακίνηση: Κατερίνα Πατρικίου

Εκτύπωση: ΛΙΘΟΤΥΠ ΑΕ

Γραφεία Περιοδικού: Αναξαγόρα 14Α, Ομόνοια ΑΘΗΝΑ 105 52 τηλ. 52.41.001, Fax 52.27.177

Για συνδρομές και γράμματα: Περιοδικό "Σοσιαλισμός από τα Κάτω" Τ.Θ. 8161 - 100 10 Αθήνα

Κεντρική διάθεση: ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ, Αναξαγόρα 14Α, Ομόνοια, Τηλ. 52.47.584

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

Μπορούμε να τους σταματήσουμε

Την χρονιά που πέρασε, ο καπιταλισμός έδειξε πόσο καταστροφικός είναι. Είναι χρονιά που εκατομμύρια κόσμος είδε να χάνονται ζωές κάτω από τα ερείπια των βομβαρδισμών και των σεισμών. Τα γκρεμισμένα σπίτια στις εργατογειτονίες της Αθήνας και της Τουρκίας θύμισαν όχι μόνο ότι οι κερδοσκόποι έκαναν το ίδιο καταστροφικό έργο στις δυο πλευρές του Αιγαίου, αλλά και τις βομβαρδισμένες περιοχές στο Βελιγράδι, στο Νόβισαντ, στην Πρίστινα. Πολύς κόσμος κατάλαβε ότι και η παραμικρή ελπίδα ότι μαζί με τους μεγάλους μπορούν να επιβιώσουν και οι μικροί, δεν υπάρχει.

Η πόλωση είναι τεράστια, το δίλημμα ή

με την αγορά ή με την εργατική εξουσία μπαίνει ξανά επιτακτικά σε κάθε εργάτη και νεολαίο.

Η ανισότητα και η φτώχεια στο τέλος του 20ου αιώνα είναι πολύ μεγαλύτερες από την αρχή του. Το 1913 η διαφορά στο εισόδημα ανάμεσα σε μια πλούσια και σε μια φτωχή χώρα ήταν 13 προς 1. Το 1992 αυτή η διαφορά αυξήθηκε στο 72 προς 1. Αντί αυτός ο φανταστικός πλούτος που έχει παραχθεί την τελευταία εκατονταετία να λύσει το πρόβλημα της πείνας παγκόσμια, σήμερα 1.300 εκατομμύρια έχουν εισόδημα μικρότερο από ένα δολάριο την ημέρα. Το 1/3 του πληθυσμού στις υπανάπτυκτες χώρες δεν έχουν στο σπίτι τους τρεχούμενο νερό.

Η κρίση στα Χρηματιστήρια των χωρών της Ασίας πριν ένα χρόνο έχει σημαίνει - σύμφωνα με τη Διεθνή Τράπεζα - το κόψιμο μιας σειράς διεθνών προγραμμάτων. Τα προγράμματα που προβλέπαν ότι μέχρι το 2015 θα μειώνονταν η φτώχεια και η παιδική θνησιμότητα στον Τρίτο Κόσμο και ταυτόχρονα θα ανέβαινε ο αριθμός των παιδιών που γράφονται στο δημοτικό σχολείο, έχουν κατακρευρηθεί. Η Διεθνής Τράπεζα και διάφοροι διεθνείς οργανισμοί που τη χρηματοδοτούν έχει στραφεί προς την βοήθεια των τραπεζιτών και των κερδοσκόπων.

Είναι λάθος το επιχείρημα που υποστηρίζει ότι η ψαλίδα της κοινωνικής ανισότητας έχει αυξηθεί μόνο ανάμεσα σε υπα-

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

5 Οκτώβρη 1999 - Οι εργάτες από την κατάληψη στα Λιπάσματα της Δραπετσώνας παίρνουν μέρος μαζί με άλλους εργαζόμενους στην 3ωρη στάση και πορεία που κάλεσε το Εργατικό Κέντρο Πειραιά

νάπτυκτες και ανεπτυγμένες χώρες. Οι ταξικές ανισότητες έχουν οξυνθεί ακόμα και μέσα στις πιο αναπτυγμένες χώρες.

Η έρευνα του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ που δημοσιεύτηκε στις αρχές Σεπτεμβρίου διαπιστώνει ότι για τις χώρες της Ε.Ε., το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού έχει το 24% του εισοδήματος και το φτωχότερο, το 2,6%. Στην Ελλάδα αυτή η ψαλίδα είναι ακόμα μεγαλύτερη - 26% το πλουσιότερο και 2,2% το φτωχότερο 10%.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, στην Ελλάδα τα τελευταία 13 χρόνια από το πρώτο πακέτο λιτότητας του Σημίτη σαν υπουργού Εθνικής Οικονομίας το 1985 μέχρι το 1998, οι πραγματικοί μισθοί μειώθηκαν κατά 16%. Τα τελευταία 5 χρόνια το κόστος εργασίας έχει μειωθεί κατά 28%. Μέσα στην ίδια περίοδο τα κέρδη των επιχειρήσεων έχουν ανέβει τεράστια.

Παρά τη μείωση του κόστους και την αύξηση των κερδών, δεν υπάρχει αναθέρμανση των επενδύσεων και της απασχόλησης, όπως βγαίνει κατά κόρον και δηλώνει ο Παπαντωνίου, αλλά αύξηση του τζόγου στο Χρηματιστήριο, στα ακίνητα, στα νομίσματα, στις πρώτες ύλες.

Η καπιταλιστική οικονομία δεν εγκυμο-

νεί μια περίοδο ανάπτυξης και σταθερότητας, αλλά μια περίοδο μεγαλύτερης οικονομικής αστάθειας και πολιτικών συγκρούσεων.

Στις 24 Σεπτεμβρίου η εφημερίδα Φαϊνάνσιαλ Τάιμς είχε μεγάλο αφιέρωμα στην παγκόσμια οικονομία. Αντίθετα με τα χαμόγελα του Κλίντον, του Σρέντερ και του Σημίτη που θέλουν να μας πείσουν ότι όλα πάνε καλά και όλα είναι κάτω από έλεγχο, η εικόνα των Φαϊνάνσιαλ Τάιμς είναι αρκετά απαισιόδοξη. Διαπιστώνει ότι τα μέτρα που πήραν πέρσι οι 7 πλουσιότερες χώρες για να σταματήσουν μια επανάληψη του '29 σε παγκόσμιο επίπεδο, ήταν πολύ προσωρινά. Το βασικό πρόβλημα δεν έχει λυθεί. "Η μεγαλύτερη αστάθεια βρίσκεται στην Γουόλ Στρήτ" λέει ο πρωτοσέλιδος τίτλος της. Το βασικό είναι ότι η οικονομία των ΗΠΑ στηρίζεται ακόμα σε ένα υπερθερμασμένο Χρηματιστήριο που αν καταρρεύσει, οι συνέπειές του θα είναι τραγικές παγκόσμια.

Οι λόγοι που μπορεί να καταρρεύσει είναι η άνοδος του πληθωρισμού, η αύξηση των επιτοκίων, προβλήματα αστάθειας του δολαρίου που αρχίζουν να υπάρχουν.

Το εύθραστο της οικονομίας δεν υπάρ-

χει μόνο στην Αμερική. Η οικονομία της Ιαπωνίας "μπαίνει στη νέα χλιετηρίδα σ'απογοητευτική κατάσταση" (Φαϊνάνσιαλ Τάιμς, το ίδιο αφιέρωμα) και η προοπτική να υποτιμήσει η Κίνα το νόμισμά της, θα στείλει όλες τις οικονομίες της Ασίας σε ακόμα μεγαλύτερη ύφεση.

Το πόσο εύθραustes είναι οι επιτυχίες των καπιταλιστών το είδαμε και στην Ελλάδα με τον πανικό στο Χρηματιστήριο στα τέλη Σεπτεμβρίου. Αρκούσαν οι δηλώσεις του Παπαδήμου (του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος) στις κυριακάτικες εφημερίδες της 19/9 και την Δευτέρα άρχισαν να κατακυλάνε οι μετοχές στη Σοφοκλέους. Ο μόνος τρόπος που η κυβέρνηση μπόρεσε να σταματήσει το κραχ, ήταν με μεγαλύτερα δάνεια για διευκόλυνση του τζόγου.

Κανένας καπιταλιστής δεν θέλει να είναι έξω από αυτήν την ευκαιρία. Παλιές και νέες επιχειρήσεις που μπαίνουν στο Χρηματιστήριο ελπίζουν να κερδίσουν απ'αυτές τις χάρτινες αξίες που σβουρίζουν στον αέρα, σκορπώντας το χάος και την καταστροφή.

Ο "Φουρλής", η "Φοράν", η "Ρικομέξ", οι Τεχνικές Εταιρίες, δεν είναι μια σειρά τυ-

χαιοί καπιταλιστές, κάποιοι περιθωριακοί "αουνειδητοί". Είναι τα αγαπημένα παιδιά των Σημίτηδων, είναι η εικόνα του καπιταλισμού σήμερα.

Δέκα χρόνια πιο πριν, το 1989, οι υποστηρικτές της αγοράς βρίσκονταν στο ζενίθ τους. Η κατάρρευση των χωρών του κρατικού καπιταλισμού, έδωσε την δυνατότητα στον Μπους, τη Θάτσερ, τον Μητσοτάκη να εμφανίζονται δικαιωμένοι.

Σ' αυτό τους διευκόλυναν τα ρεφορμιστικά κόμματα που πολύ γρήγορα άρχισαν να υποστηρίζουν ότι αγορά και δημοκρατία είναι συνώνυμα. Οι ευρωπαϊοί σοσιαλδημοκράτες έβγαλαν το ζιβάγκο και φόρεσαν γραβάτα, τα σταλινικά ΚΚ είτε πήραν την θέση των σοσιαλδημοκρατών - στην Ιταλία το ΚΚ μετονομάστηκε σε κόμμα του Δημοκρατικού Σοσιαλισμού - είτε μισοδιαλύθηκαν.

Μέσα σε δέκα χρόνια αυτή η εικόνα έχει αναποδογυρίσει. Σε όλον τον πλανήτη η δεκαετία του '90 χαρακτηρίζεται από τις σκληρές εργατικές αντιτάσεις. Σχεδόν παντού οι εργάτες έδωσαν τους νικητές του Ψυχρού Πολέμου, τη δεξιά που πανηγύριζε το θρίαμβο της αγοράς το 1989. Το Δεκέμβριο του '95 οι εργάτες στη Γαλλία κατέβηκαν σε γενική απεργία που ανάγκασε την κυβέρνηση του Σιράκ να υποχωρήσει. Στη Γερμανία τα συνδικάτα δεν άφησαν ποτέ τον Κολ να διαλύσει την κοινωνική ασφάλεια και να βάλει χέρι στις συντάξεις.

Στην Ελλάδα, οι εργατικοί αγώνες δεν στάματησαν καθόλου. Η κυβέρνηση της ΝΔ έπεσε το 1993 κάτω από το βάρος των εργατικών αγώνων της ΕΑΣ και των ΔΕΚΟ. Η περίοδος χάριτος για το ΠΑΣΟΚ δεν ξεπέρασε το "εξάμηνο", η κυβέρνηση του Σημίτη κλείνει την τετραετία αντιμέτωπη με ένα κύμα αντίστασης που ξεκίνησε από τους ναυτεργάτες και τους αγρότες, συνέχισε με τους καθηγητές και την Ιονική και απλώνεται ξανά στα σχολεία και τα νοσοκομεία, στα εργοστάσια που κλείνουν.

Οι ιδέες αλλάζουν φανταστικά. Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, οι οικονομικοί αγώνες τροφοδοτούν πολιτικά κινήματα και μια πολιτικοποίηση που κοιτάζει αριστερά. Και αυτό σήμερα υπάρχει σε μαζικό επίπεδο σε όλες τις χώρες. Στην Ευρώπη η σύγκρουση όχι μόνο με την αγορά, αλλά και με τις σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις ξεκαθαρίζει τον κόσμο να είναι αντικαπιταλιστής. Ετσι εξηγείται το πώς σε έ-

να δημοψήφισμα του BBC μέσω του Διαδίκτυου για τον σημαντικότερο διανοητή της χιλιετίας, ο Μαρξ ήλθε πρώτος με βραχεία κεφαλή από τον Αϊνστάιν και με τρίτο τον Δαρβίνο.

Υπάρχει ιδεολογική κρίση. Οι κυρίαρχες ιδέες, του εθνικισμού, του ρατσισμού, των διακρίσεων σύμφωνα με χρώμα, φύλο, φυλή και θρησκεία περνάνε τεράστια κρίση. Το είδαμε τη φετεινή χρονιά με το αντιπολεμικό κίνημα, με την αλληλεγγύη στον Οτσαλάν, με το φανταστικό κύμα αλληλεγγύης ανάμεσα στους εργάτες της Ελλάδας και της Τουρκίας μετά τους σεισμούς.

Το είδαμε εμείς πολύ πιο συγκεκριμένα βγαίνοντας με την εφημερίδα μας και με το πρόγραμμα δράσης τον φετεινό Σεπτέμβριο. Ενα πρόγραμμα δράσης που είχε δύο πράγματα. Το ένα έχει να κάνει με τη ζωή των εργατών. Αυτό το πρόγραμμα δεν είναι αφηρημένο ιδεολογικό, είναι η σύγκρουση των εργατών με την αγορά με συγκεκριμένο τρόπο. Έχει να κάνει με μαζικές εργατικές κατοικίες, με προσλήψεις σ' όλη την κοινή ωφέλεια, νοσοκομεία, δήμους, σχολεία, με τα οποία έχουν κάθε μέρα σχέση οι εργάτες. Έχει να λύσει τα προβλήματα των εργατών στις σεισμόπληκτες περιοχές, και όχι μόνο. Έχει λοιπόν να κάνει με τις ζωές τους.

Το δεύτερο είναι ότι λέει ποιος μπορεί και πρέπει να πληρώσει. Εκεί είναι το "φορολογήστε τους πλούσιους, μειώστε τα εξοπλιστικά προγράμματα". Εδώ είναι τα παραδείγματα ότι 1 F-16 κοστίζει όσο 100 πολυκατοικίες και με τα κέρδη των τραπεζών μπορούν να χτιστούν 60.000 εργατικές κατοικίες. Ενα πρόγραμμα δράσης δεν έχει μόνο ότι συγκρούμαστε με την αγορά, "βάλτε χέρι στους κερδοσκόπους", αλλά αυτό έχει σχέση με την καθημερινή ζωή των εργατών, άρα αυτό μπορεί να εξασφαλίσει στέγη, δουλειά και καλύτερες πόλεις, και ταυτόχρονα αυτοί που θα το πληρώσουν είναι οι καπιταλιστές. Με συγκεκριμένο τρόπο, με την φορολόγησή τους και την περικοπή των στρατιωτικών δαπανών.

Διαπιστώσαμε ότι φέτος, μέσα σε κάθε εργατικό χώρο υπάρχει μια σημαντική μειοψηφία που υποστηρίζει το πρόγραμμα δράσης. Που συμφωνεί ότι η σύγκρουση με την αγορά, με τις ιδιωτικοποιήσεις, με τα κλεισίματα και την ανεργία, χρειάζεται καθαρές επιλογές. Να πληρώσει το κεφάλαιο και όχι οι εργάτες.

Έχει πολύ μεγάλη σημασία το ότι βγήκε το κόμμα μας μ' αυτό το πρόγραμμα αμέσως μετά τους σεισμούς. Είναι ένα εργαλείο που το ανοίξαμε πέροι τέτοια εποχή με το "φορολογήστε τους πλούσιους". μέσα σ' αυτές τις καταστροφές ήταν το πολυτιμότερο εργαλείο που είχε το κόμμα για να κινηθεί συγκεκριμένα στην σύγκρουση με τους καπιταλιστές. Για να βάλει σε κίνηση όχι μόνο τον εαυτό του, γιατί το πρόγραμμα δράσης δεν είναι μόνο ένα προπαγανδιστικό εργαλείο. Είναι ένα εργαλείο οργάνωσης της εργατικής τάξης με το οποίο μπορούν τα συνδικάτα να κινηθούν. Ποτέ στο παρελθόν δεν θα υπόγραφαν ένα πρόγραμμα που λέει μειώστε τους εξοπλισμούς, βάλτε χέρι στους κερδοσκόπους κλπ. Θα το θεωρούσαν ότι είναι πολύ μακριά, απραγματοποίητο. Τώρα καταλαβαίνουν ότι ούτε πολύ μακριά είναι, ούτε απραγματοποίητο. Μπορεί να είναι το όργανο με το οποίο κινείται η εργατική τάξη.

Το πέρασμα από την παλιά στη νέα χιλιετηρίδα χαρακτηρίζεται από τεράστιες ανακατατάξεις. Η οικονομική κρίση τα τελευταία 25 χρόνια έχει μετατρέψει την ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία σε κακέκτυπο των δεξιών κυβερνήσεων. Έχουν μέσα σ' αυτήν την κρίση γεννηθεί νέα αριστερά κόμματα που προσπαθούν να κλύψουν το κενό που αφήνει η σοσιαλδημοκρατία.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, ο ρόλος του επαναστατικού κόμματος είναι πολύ κρίσιμος. Είναι το κόμμα που βάζει καθαρά ότι τα πράγματα μπορούν να αλλάξουν. Και ότι αυτήν την αλλαγή μπορεί να τη φέρει μόνο η εργατική τάξη. Με την επανάσταση, με την ανατροπή αυτού του βάρβαρου συστήματος και όχι αλλάζοντας τους συσχετισμούς μέσα στο κοινοβούλιο.

Ο Τρόσκι το 1936 συμβούλευε τους επαναστάτες στη Γαλλία πώς να κερδίσουν στις επαναστατικές ιδέες τους χιλιάδες εργάτες που είχαν καταλάβει τα εργοστάσια:

"Πολιτική είναι η τέχνη του να κερδίζεις από τις ευνοϊκές συνθήκες. Στη Γαλλία σήμερα, υπάρχει μια κατάσταση γεμάτη από ευκαιρίες. Θα πρέπει να μάθουμε πώς να την αξιοποιήσουμε μεγαλώνοντας. Προϋπόθεση είναι να μην μείνουμε κλεισμένοι στα νερά του ήρεμου κόλπου, αλλά να τολμήσουμε να ανοιχτούμε στα βαθιά, στο πέλαγος".

Μαρία Στύλλου

Ένα φανταστικό κύμα αλληλεγγύης απαιτεί Σταματήστε τους εξοπλισμούς

Το πρωί της 7 Σεπτεμβρίου, λίγες ώρες πριν από το σεισμό που χτύπησε την Αθήνα, οι ηγέτες των τεσσάρων συνδικαλιστικών συνμοσπονδιών της Τουρκίας (TURKIS, KESK, DISK, HAKIS) έδιναν κοινή συνέντευξη τύπου με τη ΓΣΕΕ. Είχαν έρθει στην Αθήνα για την κοινή συναυλία που επρόκειτο να γίνει εκείνο το βράδυ και λόγω του σεισμού αναβλήθηκε για τις 13 Οκτώβρη. Οι συναυλίες στην Αθήνα και στην Πόλη και η συνεργασία των συνδικάτων είναι δείγματα του κύματος αλληλεγγύης που εκφράστηκε μετά το σεισμό της Τουρκίας στις 17 Αυγούστου.

Το κύμα αυτό ταρακούνησε τα κλισέ του ελληνικού και του τουρκικού εθνικισμού τόσο δυνατά όσο και ο σεισμός χτύπησε τα χάρτινα κτίρια. Στην Τουρκία ο υπουργός Υγείας (μέλος του φασιστικού κόμματος "Εθνικιστικής Δράσης"), έγινε το πιο μισητό πολιτικό πρόσωπο όταν είχε το θράσος να δηλώσει ότι "δεν έχουμε ανάγκη βοήθειας από έλληνες γιατρούς, ούτε από ελληνικό αίμα". Το αίτημα για άμεση παραίτησή του, εκφράστηκε μαζικά και τα κανάλια της τηλεόρασης στην Τουρκία αναγκάστηκαν να δείχνουν αγανακτισμένους σεισμοπαθείς να αποδοκιμάζουν τον υπουργό.

Αλλά και στην Ελλάδα τα κανάλια βρέθηκαν να μεταδίδουν πολύ διαφορετικές εικόνες απ' αυτές που συνήθιζαν. Κόσμο να τρέχει να προσφέρει αίμα και είδη πρώτης ανάγκης για τους γείτονες που χτυπήθηκαν από το σεισμό. Το συγκρότημα του Θανάση Γκαϊφίλια να τραγουδάει στα ελληνικά και στα τουρκικά στο κατάμεστο γήπεδο της Ξάνθης και να μεταδίδεται ζωντανά από την ΕΤ3 και σχεδόν όλα τα δελτία ειδήσεων. Τις εξέδρες της Τούμπας να υποδέχονται με ενθουσιασμό τους παίκτες της Γαλατασεράι που ξεδίπλωναν ένα πανώ με το σύνθημα "Ευχαριστούμε τον αδελφό ελληνικό λαό". Και

όταν ο σεισμός χτύπησε στην αποδώ όχθη του Αιγαίου, όλα τα μάτια δάκρυσαν όταν ένα μέλος της τουρκικής ομάδας διάσωσης -που έτυχε να ονομάζεται Ατίλας- κατάφερε να ανασύρει ζωντανό έναν ελληνόκυπριο εργαζόμενο που είχε εγκλωβιστεί στα ερείπια της Ρικομέξ.

Αυτό το κύμα ελληνοτουρκικής αλληλεγγύης δεν ήταν μόνο δείγμα αυθόρμητης ανθρωπιάς. Ήταν έκφραση σύγκρουσης με τις κυρίαρχες ιδέες για την εργατική τάξη και των δυο χωρών. Πριν λίγους μήνες, η κυρίαρχη εικόνα για τους εργάτες της Τουρκίας ήταν ότι έχουν κυριευτεί από μαζική εθνικιστική υστερία και πανηγυρίζουν στους δρόμους για τη σύλληψη του Οτσαλάν. Κι όμως! Μετά το σεισμό, αυτή η εικόνα έλιωσε και ακούσαμε σεισμόπληκτους του Ιζμίτ να λένε "Γιατί δεν σταμάτανε τον πόλεμο στο Κουρδιστάν; Ετσι θα μπορούσαν να δώσουν λεφτά για τους άστεγους!"

Αλλά και στην Ελλάδα, όπου την ανοιξιά είχαμε μαζικές αντιπολεμικές διαδηλώσεις, υπήρχαν σχολιαστές οι οποίοι θεωρούσαν ότι ο κόσμος διαδηλώνει ενάντια στον πόλεμο από συμπάθεια για τους Σέρβους που είναι "ομόθρησκοι και σύμμαχοι κατά της μουσουλμάνικης απειλής". Τέτοι-οι σχολιαστές πήραν αποστομωτική απάντηση από τη μαζική συμπάρασταση για τους εργάτες της Τουρκίας. Αποδείχθηκε ότι μέσα στην εργατική τάξη απλώνονται αισθήματα και ιδέες γνήσιας ταξικής και διεθνιστικής αλληλεγγύης, που σπάνε τα ταμπού και τις διακρίσεις για "πρωϊώνιους εχθρούς" και "ορθόδοξους αδελφούς".

Τέτοια είναι η ένταση αυτής της στροφής, ώστε επηρεάζει ακόμα και τους χειρισμούς της εξωτερικής πολιτικής των κυβερνήσεων. Οι υπουργοί εξωτερικών του Σημίτη και του Ετζεβίτ, προσπάθησαν να εμφανίσουν τους εαυτούς τους σαν εκφραστές της λαϊκής θέλησης για προσέγ-

γιση και φιλία. Ο Γ. Παπανδρέου μίλησε για ενδεχόμενη άρση του ελληνικού βέτο κατά της Τουρκίας στην ΕΕ και έγινε στόχος επικρίσεων από την πατριωτική αντιπολίτευση ότι "εκμεταλλεύεται τα ανθρωπιστικά αισθήματα του λαού για να προωθήσει ενδοτικούς χειρισμούς".

Τι σημαίνει αυτό; Υπάρχει πραγματική αλλαγή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις; Μπαίνουμε σε μια φάση ύφεσης των ανταγωνισμών και μάλιστα μέσα από ελληνικές υποχωρήσεις; Ή απάντηση είναι όχι. Και ο ελληνικός και ο τουρκικός καπιταλισμός βρίσκονται σε φάση αναπροσαρμογής της ταχτικής τους σαν αποτέλεσμα εσωτερικών και εξωτερικών πιέσεων. Αλλά δεν έχουν παραιτηθεί από τις φιλοδοξίες τους να αναδειχθούν σε νούμερο ένα της περιοχής, ούτε από τις διεκδικήσεις τους, ούτε από τους ανταγωνισμούς τους.

Το ύφος των δηλώσεων έχει αλλάξει, αλλά οι δυο κυβερνήσεις δεν έχουν προχωρήσει ούτε στα λόγια -πολύ περισσότερο στα έργα- να παραιτηθούν από τους στόχους και τα εργαλεία που προκαλούν την ελληνοτουρκική ένταση. Το πρόγραμμα εξοπλισμών συνεχίζεται χωρίς αλλαγές και από τις δυο μεριές. Οι φιλοδοξίες για τους αντίπαλους πετρελαιαγωγούς -ο τουρκικός που βραχυκυκλώνει τη Ρωσία, ο ελληνοβουλγαρικός που παρακάμπτει την Τουρκία- παραμένουν. Οι απαιτήσεις για τον έλεγχο στους θαλάσσιους και εναέριους διαδρόμους του Αιγαίου (12 μίλια, βραχονησίδες) βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη. Το ίδιο και οι διεκδικήσεις για τον έλεγχο της Κύπρου.

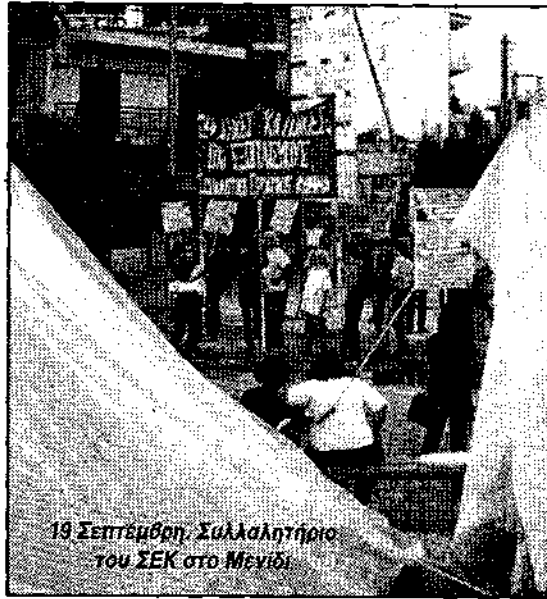
Μια ματιά στις φλόγες του πολέμου στον Καύκασο που φουντώνουν ξανά με την επέμβαση της Ρωσίας στην Τσετσενία και το Νταγκεστάν αρκεί να μας θυμίσει ότι οι ιμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί για τους δρόμους του πετρελαίου στην περιοχή δεν έχουν σταματήσει. Κάθε άλλο. Και

γι' αυτό δεν πρέπει ούτε στιγμή να ξεχνάμε ότι οι καπιταλιστές της Ελλάδας και της Τουρκίας διεκδικούν το δικό τους μερίδιο στον έλεγχο των δρόμων του πετρελαίου και αυτό τους οδηγεί σε αγώνα δρόμου για το ποιος είναι ο ηγετικός υποίμπεριαλισμός της περιοχής.

Μετά την επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο και οι δυο άρχουσες τάξεις αισθάνονται πιο έντονα τις πιέσεις της αστάθειας στα Βαλκάνια και την ευρύτερη περιοχή. Οι καπιταλιστές και στην Αθήνα και στην Αγκυρα πάντοτε είχαν απαραίτητο στοιχείο της στρατηγικής τους τη στήριξη στις Μεγάλες Δυνάμεις για να αναδειχθούν σε κυρίαρχο υποίμπεριαλισμό της περιοχής. Οι εξελίξεις δίνουν νέα έμφαση σ' αυτό το στοιχείο.

Ο ελληνικός καπιταλισμός απέκτησε τη δυνατότητα οικονομικής και διπλωματικής διεξόδου στα Βαλκάνια χάρη στη νίκη της Δύσης στον Ψυχρό Πόλεμο. Η Εθνική Τράπεζα, ο Μυτιληναίος, η Δέλτα, ο Κόκαλης, ο ΟΤΕ και η Τράπεζα Πίστωσης απέχτησαν τη δυνατότητα να εξαγοράζουν εργοστάσια και τράπεζες που ιδιωτικοποιούνται στα Βαλκάνια, από τη στιγμή που οι άρχουσες τάξεις των γύρω χωρών προσανατολίστηκαν στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ. Οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη τους στις "ευρωπαϊκές δομές", όπου ήδη ανήκει η Ελλάδα, έγιναν αγωγό διεξόδου για τον ελληνικό καπιταλισμό. Η νίκη του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο εντείνει αυτές τις διαδικασίες. Για την άρχουσα τάξη της Τουρκίας το ζήτημα της "ευρωπαϊκής προοπτικής" της γίνεται πιο πιεστικό, για να μην βρίσκεται έξω από ένα μέρος αυτών των διεργασιών. Για τον ελληνικό καπιταλισμό διαφαίνεται μια επιπλέον δυνατότητα να αποσπάσει ανταλλάγματα μέσα από αυτή τη διαπραγμάτευση.

Το βέτο στις σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ δεν ήταν ποτέ αποκλειστικά ελληνική υπόθεση. Οι κυρίαρχοι καπιταλισμοί της ΕΕ, και ιδιαίτερα η Γερμανία, ήταν αυτοί που έβαζαν σκληρούς όρους στην Τουρκία. Ποτέ δεν ήθελαν ελεύθερη διακίνηση των τούρκων εργατών στην Ευρώπη. Ποτέ δεν ήθελαν να πληρώσει η Κοινή Αγροτική Πολιτική επιδοτήσεις για τα προϊόντα της Τουρκίας. Πάντοτε διεκδικούσαν την απελευθέρωση της αγοράς της Τουρκίας για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες της ΕΕ, χωρίς να πληρώσουν το κόστος μιας πλήρους ένταξης της Τουρκίας στην Ευρώπη. Η ελ-

19 Σεπτεμβρίου, Συλλαλητήριο του ΣΕΚ στο Μενίδι

ληνική διπλωματία κινήθηκε πάντοτε με τρόπο που να αξιοποιεί αυτές τις πιέσεις.

Ο τούρκικος καπιταλισμός βρίσκεται στο σημείο, όπου πιέζεται να κάνει άλλη μια απόπειρα ένταξης. Σ' αυτή την προσπάθεια, έχει την υποστήριξη των ΗΠΑ που ανησυχούν για τη σταθερότητα στην περιοχή αλλά και μέσα στην ίδια την Τουρκία. Παρόλα αυτά, δεν πρόκειται για καμιά εύκολη διαπραγμάτευση. Αυτή τη συγκυρία προσπαθούν να αξιοποιήσουν οι πρωτοβουλίες του Γ. Παπανδρέου. Ελπίζει ότι μετά την επίσκεψη Κλίντον σε Ελλάδα και Τουρκία και την Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ το Δεκέμβριο θα μπορεί να εμφανίσει την ελληνική διπλωματία να προωθεί την "ευρωπαϊκή προοπτική" της Τουρκίας εξασφαλίζοντας με ένα σμπάρο τρία τριγόνια: και ανταλλάγματα από την Τουρκία, και ευθυγράμμιση με τους "εταίρους" και φιλειρηνικό πρόσωπο για την κοινή γνώμη.

Οι πατριωτικές κραυγές ότι αυτή η πολιτική είναι "ενδοτική", δεν αποτελούν αριστερή αντιπολίτευση. Χρησιμεύουν μόνο για ενίσχυση της διαπραγματευτικής θέσης του ελληνικού καπιταλισμού και για αποπροσανατολισμό της διάθεσης των εργατών. Αυτό που χρειάζεται είναι μια διεθνιστική πολιτική που να αναδεικνύει την αλληλεγγύη των εργατών σε Ελλάδα και Τουρκία και να την μετατρέπει σε οργανωμένη δύναμη για το πραγματικό σταμάτημα της ένταξης και των ανταγωνισμών.

Τώρα είναι η στιγμή να παλέψουμε για το σταμάτημα των εξοπλισμών. Όχι με πλατωνικές διακηρύξεις που παραπέμπουν το ζήτημα σε ένα μακρινό μέλλον και βά-

ζουν σαν προϋπόθεση να συμφωνήσουν για "αμοιβαία μείωση" οι στρατηγοί σε Αθήνα και Αγκυρα. Αλλά σαν άμεσο αίτημα για ακύρωση του νέου γύρου εξοπλισμών, χωρίς όρους και προϋποθέσεις.

Το αίτημα για το σταμάτημα των εξοπλισμών συνδέεται άμεσα με την αντιμετώπιση των καταστροφών του σεισμού. Διεκδικώντας την ακύρωση των παραγγελιών για νέα F-16, πυραυλάκατους, τανκς κλπ, διεκδικούμε τους πόρους που μπορούν να χρηματοδοτήσουν τα γκρεμισμένα σπίτια και τα ρημαγμένα από τις περικοπές σχολεία και νοσοκομεία. Αλλά ταυτόχρονα διεκδικούμε να μεταφραστούν σε χειροπιαστά αποτελέσματα οι γενικόλογες διακηρύξεις περί αλληλεγγύης με τους γείτονές μας.

Παλεύουμε για μονομερή αφοπλισμό, διεκδικούμε να πάρει η ελληνική κυβέρνηση την πρωτοβουλία και να κόψει τους εξοπλισμούς χωρίς να περιμένει ανταλλάγματα ή να βάζει όρους. Γιατί η ισορροπία των εξοπλισμών, η ισορροπία του τρόμου, ποτέ δεν εξασφάλισε την ειρήνη. Μόνο η μαζική πάλη των εργατών με τα αντιπολεμικά κινήματα φέρνει αποτελέσματα. Αμφιβάλει κανείς ότι τώρα, μετά την αλληλεγγύη που είδαμε στους σεισμούς, ένα κίνημα που διεκδικεί το σταμάτημα των εξοπλισμών εδώ και τώρα, μονομερώς στην Ελλάδα, θα προκαλέσει το αντίστοιχο κίνημα στην Τουρκία;

Τώρα είναι η στιγμή να διακηρύξουμε ότι το αν θα μπει ή όχι η Τουρκία στην ΕΕ πρέπει να το αποφασίσουν οι εργάτες της Τουρκίας ελεύθερα, χωρίς βέτο και εκβιασμούς. Ότι το ίδιο ισχύει για τους Τουρκοκύπριους και κανένας δεν έχει το δικαίωμα να τους βάλει με το ζόρι σε μια Κυπριακή Ομοσπονδία, αν οι ίδιοι δεν το θέλουν. Ότι υποστηρίζουμε το δικαίωμα των Κούρδων στην αυτοδιάθεση, απαιτούμε την απελευθέρωση του Οτσαλάν και δεν βλέπουμε την τύχη ενός ολοκληρωμένου σαν "διαπραγματευτικό χαρτί" σ' ένα τριγωνικό παζάρι ΕΕ-Τουρκίας-Ελλάδας.

Μια αριστερά που προβάλλει μια τέτοια διεθνιστική πολιτική μπορεί πολύ εύκολα να δείξει πόσο απαιτητές είναι οι ειρηνευτικές υποσχέσεις του Κλίντον, της ΕΕ και του Σημίτη. Και ακόμα πιο εύκολα να απομονώσει τους "ανησυχούντες" πατριδοκάπηλους που αντιπολιτεύονται τον Σημίτη από τα δεξιά.

Γάνος Γκαργκάνας

Ανατολικό Τιμόρ

Το μέλλον του δεμένο με την επανάσταση στην Ινδονησία

“Το Ντιλί είναι μια πόλη φόντασμα. Τα πάντα έχουν καταστραφεί, όχι μόνο τα οπίπια και οι πολυκατοικίες, αλλά τα πάντα. Δεν βλέπεις κανέναν στους δρόμους”. Ο συγκλονισμένος Πορτογάλος δημοσιογράφος, δεν έβρισκε λόγια για να περιγράψει την καταστροφή στο Ανατολικό Τιμόρ. Ποιος ήταν υπεύθυνος για αυτή τη φρίκη; Η επίσημη άποψη κατηγορεί τις παραστρατιωτικές ομάδες που όπως λένε οργανώθηκαν αυθόρμητα, λόγω της αντίθεσής τους στην ανεξαρτησία του Ανατολικού Τιμόρ. Η αλήθεια είναι ότι αυτές οι ομάδες, στρατολογήθηκαν, εκπαιδεύτηκαν και καθοδηγήθηκαν από τον Ινδονησιακό στρατό.

Ο Ινδονησιακός στρατός έχει σημαντικό οικονομικά συμφέροντα στο Ανατολικό Τιμόρ. Η περιοχή είναι “επαρχία” της Ινδονησίας και εκεί βρίσκεται η δεύτερη μεγαλύτερη έκταση γης που αποτελεί προσωπική ιδιοκτησία του πρώην δικτάτορα Σουχάρτο και των λακέδων του. Η έκταση περιλαμβάνει τεράστιες φυτείες ζάχαρης, καφέ και ξυλεία, ενώ υπάρχουν και ορυχεία μάρμαρου. Αυτές οι πλουτοπαραγωγικές πηγές, αφορούν άμεσα τα συμφέροντα των στρατηγών, πολλοί απ’ τους οποίους έχουν ανταμειφθεί με γη και κομμάτια ντόπιων επιχειρήσεων, επειδή “επιτέλεσαν το καθήκον τους” στο Ανατολικό Τιμόρ. Η απόσυρση του στρατού θα αποτελούσε μια άμεση επίθεση στα υλικά συμφέροντα των ινδονησιακών στρατοκρατών.

Όμως αυτά τα οικονομικά συμφέροντα δεν είναι τίποτα μπροστά στα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που βρίσκονται μέσα και γύρω απ’ το Ανατολικό Τιμόρ - υπολογίζεται πως πρόκειται για τα έβδομα μεγαλύτερα στον κόσμο. Πολλοί από την κλίκα του Σουχάρτο είναι συνεταιίροι με τη Μόμφιλ και τη γιγαντιαία αυστραλιανή εταιρεία εκμετάλλευσης ορυκτού πλούτου, τη BHP.

Επιπλέον, το Ανατολικό Τιμόρ είναι μό-

νο ένα απ’ τα πολλά νησιά και τις περιοχές που παλεύουν για ανεξαρτησία. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στο κεντρικό, πολυπληθές νησί της Ιάβας, όπου βρίσκεται η πρωτεύουσα Τζακάρτα και τις παραμεθόριες περιοχές, είναι ένα απ’ τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κυβέρνηση της Ινδονησίας. Αν το Ανατολικό Τιμόρ πετύχαινε μια νίκη χωρίς τιμωρία, θα διακυβευόταν η κυριαρχία της Τζακάρτα σε άλλες περιοχές, όπως η Δυτική Παπούα.

Όμως, οι δυτικές κυβερνήσεις και ο ΟΗΕ συμφώνησαν πως ο Ινδονησιακός στρατός θα παρέμενε ανεξέλεγκτος στο Ανατολικό Τιμόρ κατά τη διάρκεια του δημοψηφίσματος. Στη συμφωνία που υπογράφηκε υπό την αιγίδα του ΟΗΕ η Πορτογαλία και η Ινδονησία και η οποία ρύθμιζε τα ζητήματα των εκλογών της 30ης Αυγούστου, υπήρχε ένα άρθρο που έλεγε ότι ο Ινδονησιακός στρατός θα “εξασφαλίσει την ασφάλεια, το νόμο και την τάξη” στο Ανατολικό Τιμόρ.

Αφού περίμενε πρώτα να ερμηθεί και ν’ αδειάσει σχεδόν από ανθρώπους το Ανατολικό Τιμόρ, ο ΟΗΕ τελικά έδωσε έγκριση για στρατιωτική επέμβαση. Ήταν απαραίτητο να δείξουν ότι κάνουν κάτι, δεδομένου του παραλληλισμού με το Κόσοβο και της αυξανόμενης οργής του κόσμου για τα δυο μέτρα και δυο σταθμά. Σε πολλές χώρες γίνανε μεγάλες διαδηλώσεις. Στην Αυστραλία τα συνδικάτα μπουκόταραν φορτία προς την Ινδονησία απ’ τον αέρα και τη θάλασσα μέχρι τις 13 Σεπτεμβρίου φορτία αξίας περίπου 50 εκατομμυρίων δολλαρίων είχαν κολλήσει.

Θα εξυπηρετήσει όμως πραγματικά τα συμφέροντα του λαού του Ανατολικού Τιμόρ η επέμβαση του ΟΗΕ; Ένα στοιχείο που βοηθάει ν’ απαντήσουμε σ’ αυτό το ερώτημα, είναι το γεγονός ότι η χώρα που επιτέλεσε για να διευθύνει τηνχείρηση είναι η Αυστραλία - η μόνη απ’ τις 188 χώρες μέλη του ΟΗΕ που αναγνωρίζει την κατοχή του Ανατολικού Τιμόρ από την Ινδο-

νησία! Η Αυστραλία, το 1989, αναγνώρισε την Ινδονησιακή κυριαρχία στο Ανατολικό Τιμόρ με αντάλλαγμα ότι θα είχε μερίδιο από τα πετρέλαια και το φυσικό αέριο του Τιμόρ. Η υποστήριξη προς τους χασάπηδες της Τζακάρτα, το 1995, συνεχίστηκε με την υπογραφή μιας συμφωνίας με το Σουχάρτο, στην οποία ο Αυστραλιανός στρατός δεσμευόταν ότι θα παρέμβαινε υπέρ του δικτάτορα σε περίπτωση αστάθειας.

Καθώς το κίνημα ανεξαρτησίας του Ανατολικού Τιμόρ κέρδιζε διεθνή προσοχή, η κυβέρνηση της Αυστραλίας αντιμετώπισε ένα δίλημμα. Αν το Ανατολικό Τιμόρ κέρδιζε την ανεξαρτησία του, η συμφωνία θα ήταν άχρηστη. Όμως, αν η Αυστραλία σταματούσε ν’ αναγνωρίζει την κυριαρχία της Ινδονησίας στο Αν. Τιμόρ, τότε η συμφωνία θα ακυρωνόταν. Η Αυστραλία προσπάθησε, μέσω της γιγάντιας εταιρίας BHP, να κάνει μια μυστική συμφωνία με τους ηγέτες του Ανατολικού Τιμόρ για μελλοντικά δικαιώματα σε σχέση με τα πετρέλαια, αλλά όταν η Ινδονησία έμαθε για τις συνομιλίες, ο απεσταλμένος της BHP υποχρεώθηκε να καθουχάσει τη Τζακάρτα.

Δηλαδή, η χώρα που έχει κατ’ επανάληψη προδώσει το λαό του Αν. Τιμόρ και έχει τις πιο στενές σχέσεις με τη Τζακάρτα αγνοώντας τ’ ανθρώπινα δικαιώματα, είναι η βασική χώρα που υποτίθεται ότι θα προστατεύσει τα συμφέροντα του λαού του Αν. Τιμόρ.

Δύο άλλοι απ’ τους πρωτεργάτες της επέμβασης, επί 35 χρόνια παρεμβαίνουν συστηματικά υπερασπίζοντας τους καταπιεστές του λαού του Αν. Τιμόρ. Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ και της Βρετανίας στήριζαν τη μακρόχρονη δικτατορία του Σουχάρτο. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ έδωσε έγκριση για την κατάληψη του Αν. Τιμόρ και οι δύο κυβερνήσεις ανάμειψαν το δικτάτορα με πολεμικό υλικό και στρατιωτική εκπαίδευση. Μετά τη σφαγή του 1991 στη Σάντα Κρουζ του Ντιλί, οι ΗΠΑ ξεκίνησαν μια μυστική επιχείρηση εκπαίδευσης Ινδονησιακών αξιω-

ματικών του στρατού σε τεχνικές "που μπορούσαν να εφαρμοστούν μόνο εσωτερικά, ενάντια σε πολίτες".

Ποιον διάλεξε ο ΟΗΕ να γράψει την απόφαση που καθορίζει τους όρους της επέμβασης; Οχι άλλον απ' τον Ρόμπιν Κουκ, τον άνθρωπο που αρνήθηκε ν' ακυρώσει τις πωλήσεις όπλων προς την Ινδονησία τις δέκα πρώτες μέρες της σφαγής, το Σεπτέμβρη. Μόνο όταν η στάση του ξεσηκώσε γενική κατακραυγή, συμφώνησε να "αναστείλει" τις πωλήσεις - για 4 μήνες.

Επίσης ο ΟΗΕ κράτησε μια πρωτοφανή στάση απέναντι σε μια κυβέρνηση που είναι υπεύθυνη για γενοκτονία. Περίμενε πρώτα να πάρει άδεια απ' αυτή την κυβέρνηση για να στείλει στρατεύματα. Προφανώς, καμιά τέτοια άδεια δεν ζητήθηκε απ' τον Σαντάμ Χουσεΐν ή τον Μιλόσεβιτς πριν βομβαρδιστούν οι χώρες τους - για τον απλό λόγο ότι ο σκοπός εκείνων των στρατιωτικών επεμβάσεων ήταν να συντρίβούν ηγέτες που απειλούσαν τα δυτικά συμφέροντα.

Ο Χαμπίμπι, ο σημερινός πρόεδρος της Ινδονησίας, δεν αποτελεί τέτοια απειλή. Για τις δυτικές δυνάμεις, ο ρόλος του Χαμπίμπι είναι κρίσιμος για τη σταθερότητα στην Ινδονησία μέσα σε μια περίοδο που ελπίζουν ότι η μετάβαση σε μια μορφή δημοκρατίας θα αφήσει την παλιά άρχουσα τάξη και το στρατό ανέγγιχτους και η Ινδονησία θα παραμείνει ένας σταθερός σύμμαχος της Δύσης. Ένα άρθρο στους Τάιμς της Ν. Υόρκης στις 8 Σεπτέμβρη συνοψίζει τη θέση των ΗΠΑ: "η κυβέρνηση... υπολογίζει πως οι ΗΠΑ πρέπει να τοποθετήσουν τη σχέση τους με την Ινδονησία, μια χώρα πλούσια σε ορυκτά και 200.000.000 κόσμο, πάνω απ' τις ανησυχίες τους για τη μοίρα του Αν. Τιμόρ, μιας μικροσκοπικής φτωχής περιοχής 800.000 κατοίκων που ζητούν ανεξαρτησία".

Όμως ακριβώς επειδή η Ινδονησία είναι τόσο σημαντική για τη Δύση, το θέμα του Αν. Τιμόρ έπρεπε να κλειστεί με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Η συνέχιση της καταπίεσης χωρίς δημοψήφισμα δεν συμβάδιζε με την εικόνα της "νέας δημοκρατίας" που πρόβαλαν οι ΗΠΑ για την Ινδονησία. Επιπλέον, οι αντιδράσεις σε πολλές απ' τις χώρες που κερδοσκοπούσαν πουλώντας όπλα και κλείνοντας επαγγελματικές συμφωνίες με την Ινδονησία, άρχιζαν να απειλούν τις προσοδοφόρες αυτές εμπορικές συναλλαγές. Έτσι μπήκε πίεση στον Χαμπίμπι να επιτρέψει ένα δημοψήφισμα στο Α. Τιμόρ. Γι' αυτόν η προσαρμογή έμοιαζε να 'ναι η καλύτερη επιλογή. Η κίνηση δεν φάνηκε πολύ επικίνδυνη πολιτικά. Το φοιτητικό κίνημα έμοιαζε να υποστηρίζει ένα δημοψήφισμα και υπήρχε πάντα η πιθανότητα ότι μετά από τόσο χρόνια τρομοκρα-

τίας, το δημοψήφισμα να ήταν απορριπτικό για την ανεξαρτησία.

Όμως το δημοψήφισμα σήμαινε πρόκληση για το στρατό, ειδικά το σκληροπυρηνικό του κομμάτι. Το τι έχει συμβεί στο Ανατολικό Τιμόρ από το δημοψήφισμα και μετά, μαρτυράει την σύγκρουση για εξουσία που γίνεται στην Ινδονησία. Τα αποτελέσματα αυτής της σύγκρουσης θα επηρεάσουν το μέλλον του λαού του Α. Τιμόρ πολύ περισσότερο από οτιδήποτε κάνουν οι δυνάμεις του ΟΗΕ.

Πέρου το Μάη, μια επαναστατική εξέγερση που είχε επικεφαλής τους φοιτητές και τους φτωχούς της Ινδονησίας, ανάτρεψε το Σουχάρτο, που κυβέρνησε χωρίς έλεος τη χώρα για 32 χρόνια. Το μαζικό κίνημα κέρδισε πολλές μεταρρυθμίσεις, στις οποίες περιλαμβάνονται, το δικαίωμα των εκλογών, η απελευθέρωση των πολιτικών κρατούμενων και η νομιμοποίηση των ανεξάρτητων συνδικάτων. Η προοπτική του κινήματος να προχωρήσει την επανάσταση παρακάτω σταταλήθηκε από τις αδύναμες ηγεσίες και τον ελάχιστο ρόλο που έπαιξαν οι οργανωμένοι εργάτες. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η εξέγερση του Μάη να τελειώσει με τη μετάβαση της εξουσίας στο Χαμπίμπι, έναν προστατευόμενο του Σουχάρτο, την επιβίωση του μεγαλύτερου μέρους της κυρίαρχης ελίτ και την διατήρηση του σημαντικού ρόλου που παίζει ο στρατός σε όλες τις πτυχές της ζωής.

Η εγκαθίδρυση του Χαμπίμπι εξαγόρασε χρόνο για το καθεστώς, αλλά δεν έλυσε κανένα από τα βασικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η άρχουσα τάξη. Η οικονομία, αφού έπεσε 13% το 1998, είναι στην καλύτερη περίπτωση στάσιμη. Το ένα τέταρτο των εργατών είναι άνεργοι. Τουλάχιστον 130.000.000 άνθρωποι ζουν σε συνθήκες φτώχειας, με τις ζωές τους να χειροτερεύουν κάθε μήνα λόγω της επιβολής περικοπών από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Η δύναμη της λαϊκής θελήσης που εκφράστηκε στις διαμαρτυρίες του 1998 ανάγκασε την κυβέρνηση να προσπαθήσει να περιορίσει κάπως την επιρροή του στρατού. Η αντίδραση κάποιων στρατιωτικών ήταν να ανασυνταχτούν και να αντεπιτεθούν. Άλλα κομμάτια προτίμησαν να αποδεχτούν κάποιες από τις μεταρρυθμίσεις με οντάλλαγμα να εξακολουθήσει η συνεργασία τους με την κυβέρνηση.

Η μόνη δύναμη που μπορεί να αντισταθεί στην εξουσία του στρατού είναι το κίνημα από τα κάτω. Δυστυχώς αυτό το κίνημα έχει αποδυναμωθεί εξαιτίας της πολιτικής των βασικών "φιλελεύθερων" ηγετών της αντιπολίτευσης - την Μεγκαβάτι Σου-

καρνοπούτρι, ηγέτη του Δημοκρατικού Κόμματος Αγώνα (PDI-P) και τους Αμιέν Ραΐς, Αμπντουραχμάν Ουαχίντ, ηγέτες των δυο κύριων Ισλαμικών οργανώσεων. Είναι πολύ φοβισμένοι για να προκαλέσουν το στρατό και έχουν όλοι καταδικάσει τις διαμαρτυρίες του κόσμου.

Τον περασμένο Νοέμβρη, η οργή των φοιτητών, των εργατών και πολλών μεσοστρωμάτων για τον αργό ρυθμό των αλλαγών από το Μάη του 1998 ξέσπασε με τη μορφή διαδηλώσεων εκατομμυρίων ανθρώπων. Οι διαδηλωτές ζήτησαν την παραιτήση του Χαμπίμπι, το τέλος του ρόλου του στρατού στην πολιτική και τη δίωξη του Σουχάρτο. Οι "φιλελεύθεροι" ηγέτες απέρριψαν αυτά τα αιτήματα και προειδοποιούσαν για τον κίνδυνο της "αναρχίας". Μετά έβγαλαν κοινή δήλωση που υποστήριζε τη διατήρηση της εξουσίας του Χαμπίμπι μέχρι τις εκλογές και τις διαπραγματεύσεις γύρω από το "διπλό ρόλο" του στρατού.

Αυτό έδωσε στο στρατό το πράσινο φως να καταστείλει τις διαδηλώσεις. Στις 13 του Νοέμβρη ο Χαμπίμπι και το δεξί του χέρι, ο στρατηγός Γουϊράντο, διέταξαν τα στρατεύματα να επέμβουν. Πυροβολώντας μέσα στο πλήθος στη Τζακάρτα σκότωσαν τουλάχιστον 18 ανθρώπους. Στους μήνες που ακολούθησαν οι διαμαρτυρίες λιγόστεψαν κυρίως λόγω της ύφεσης του φοιτητικού και του αντιπολιτευτικού κινήματος μπροστά στην εκλογική διαδικασία.

Το ηθικό του στρατού τονώθηκε επίσης από την στάση της Μεγκαβάτι στο θέμα του Αν. Τιμόρ. Κέρδισε τις εκλογές του Ιούνη και το πιο πιθανό είναι ότι θα εκλεγεί πρόεδρος από τη Συμβουλευτική Εθνοσυνέλευση το Σεπτέμβρη. Γλείφει το στρατό, λέγοντας πως δε συμφωνούσε με το δημοψήφισμα στο Τιμόρ. Η Τζακάρτα Ποστ αναφέρει ότι η Μεγκαβάτι "δάκρυσε όταν μίλησε για τις χήρες και τα ορφανά των χιλιάδων στρατιωτικών που έπεσαν για να υπερασπίσουν την κυριαρχία της Ινδονησίας στο Α. Τιμόρ". Είναι προφανές πως στοχεύει σε κάποιου είδους μοίρασμα της εξουσίας με το στρατό, με το στρατηγό Γουϊράντο σαν αντιπρόεδρο.

Η αντιπολίτευση απ' τα αριστερά στη Μεγκαβάτι είναι ακόμα αδύναμη. Παρ' όλα αυτά οι διαμάχες ανάμεσα στην άρχουσα τάξη και το στρατό προσφέρουν πολλές ευκαιρίες στα εκατομμύρια των Ινδονησίων που θέλουν δραστικές αλλαγές. Χιλιάδες απ' αυτούς διαδήλωσαν το Σεπτέμβρη όταν οργανώθηκαν βίαιες διαμαρτυρίες ενάντια στο νομοσχέδιο "για την ασφάλεια" που θα ενισχύσει το στρατό. Η επαναστατική περίοδος στην οποία μπήκε η Ινδονησία το 1998 δεν έχει τελειώσει.

Πανόραμα αντίστασης στις σχολές και τα σχολεία

"Μια και δύο και τρεις και πέντε εβδομάδες - εμείς θα απεργούμε μέχρι το 2000".

Αυτό το σύνθημα, που ακούστηκε για πρώτη φορά στην μεγάλη δήμενη απεργία των εκπαιδευτικών το 1997, τράνταξε τους δρόμους φωναγμένο από το στόμα χιλιάδων μαθητών στις καταλήψεις του 1999. Εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο την μαχητική διάθεση και την οργή της νεολαίας και των εργαζομένων για το γεγονός ότι μπροστά στη νέα χιλιετηρίδα η κυβέρνηση Σημίτη έχει βάλει στο στόχαστρο όλες τις κατακτήσεις των προηγούμενων δεκαετιών.

Κλείνει εκατοντάδες σχολεία μέσα από συγχωνεύσεις - χρησιμοποιώντας ακόμα και τις καταστροφές των σεισμών για να το πετύχει. Αναγκάζει χιλιάδες μαθητές να εγκαταλείψουν το σχολείο μην μπορώντας να αντεπεξέλθουν στο εξοντωτικό εξεταστικό σύστημα του Αρσένη. Σπρώχνει χιλιάδες άλλους να πληρώνουν σε φροντιστήρια όχι πια για να περάσουν σε μια σχολή, αλλά να τελειώσουν το λύκειο. Οι περικοπές χτυπάνε τη Δημόσια Παιδεία ακόμα και στα πιο προφανή, όπως στα σχολικά κτίρια που είδαμε να διαλύονται με τον σεισμό. Τα παιδιά αναγκάζονται να κάνουν μαθήματα σε τάξεις των 35 την ίδια στιγμή που χιλιάδες εκπαιδευτικοί παραμένουν αδιόριστοι ή δουλεύουν με μισθούς πείνας.

Το βιβλίο **"Για ποια Παιδεία παλεύουμε"** που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις **"Εργατική Δημοκρατία-Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο"** είναι το απαραίτητο εφόδιο κάθε αγωνιστή μπροστά στις μάχες που έρχονται, πάνω στα κρίσιμα ερωτήματα: Γιατί υπάρχει κρίση στην εκπαίδευση; Ποιά είναι η εναλλακτική λύση στην Παιδεία της Αγοράς που προωθεί η άρχουσα τάξη και η κυβέρνηση Σημίτη; Πώς μπορούν οι αγώνες μας να φτάσουν στην νίκη;

Τα κείμενα του βιβλίου προέρχονται από άρθρα που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό **"Σοσιαλισμός από τα Κάτω"** και στην εφημερίδα **"Εργατική Αλληλεγγύη"** και είναι γραμμένα "εν θερμώ" μέσα στους α-

γώνες της δεκαετίας του '90. Μιας δεκαετίας κρίσης, γεμάτης από τις προσπάθειες της άρχουσας τάξης να διαλύσει τη Δημόσια Παιδεία. Αλλά και μιας δεκαετίας που οι αγώνες των φοιτητών, των μαθητών, των εκπαιδευτικών και συνολικά των εργαζομένων δεν σταμάτησαν ούτε μια στιγμή.

"Η κρίση στην εκπαίδευση πηγάζει από την κρίση του καπιταλισμού, ακριβώς επειδή η εκπαίδευση είναι δεμένη με τις ανάγκες του καπιταλισμού... Η άλλη όψη των κλειστών 'προβληματικών' εργοστασίων είναι τα ρημαγμένα σχολεία, τα στασιμα ΑΕΙ και τα 'προβληματικά' ΤΕΙ" γράφει ο Πάνος Γκαργκάνος στο άρθρο **"Γιατί υπάρχει κρίση στην Εκπαίδευση"** που ανοίγει το βιβλίο.

Οι δεκαετίες του '50 και του '60 ήταν δεκαετίες ανάπτυξης για τον καπιταλισμό. Η ανάγκη για όλο και περισσότερο ειδικευμένους εργαζόμενους σήμανε την μαζικοποίηση των πανεπιστημίων και πολυτεχνείων και την δημιουργία καινούργιων που να ανταποκρίνονται στους νέους κλάδους στη βιομηχανία τον τραπεζικό τομέα, κλπ. *"Το πέρασμα από τις αγροτικές εργασίες στα εργοστάσια των πόλεων σήμανε ότι χιλιάδες παιδιά έπρεπε να αποκτήσουν τουλάχιστον τις στοιχειώδεις γνώσεις γραφής, ανάγνωσης και αριθμητικής"*. Ετσι καθιερώθηκε η 9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση στο σχολείο και δόθηκε ώθηση στις "καθηγητικές" σχολές.

Σήμερα η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει ανατρέψει αυτήν την εικόνα: Ολόκληρα εργοστάσια και κλάδοι που πριν μερικά χρόνια θεωρούνταν προνομιακοί καταρέουν γιατί δεν μπορούν να αντέξουν τον ανταγωνισμό. Αυτοί που μένουν προσπαθούν να κερδίσουν μειώνοντας το κόστος της εργασίας δουλεύοντας με περισσότερο εντατικοποίηση και λιγότερο προσωπικό. Αυτή η εικόνα αντικατοπτρίζεται στην εκπαίδευση:

Να κλείσουν οι σχολές που πλέον δεν είναι "αιχμής", να περιοριστούν οι εισακτέοι στα ΑΕΙ και ΤΕΙ, να περικοπούν τα

κονδύλια που δίνονταν για τα σχολεία. Μείωση των δαπανών και συρρίκνωση της **"Δημόσιας Παιδείας"** - και το κενό ας το "καλύψει" η αγορά όπου οι κερδοσκόποι της παιδείας θα πλουτίζουν με δικές τους σχολές και δικαίωμα στη μόρφωση θα έχει όποιος μπορεί να πληρώνει.

Αυτήν την προοπτική έβαλε το 1990 η Νέα Δημοκρατία και συνεχίζει σήμερα η κυβέρνηση Σημίτη όταν λέει ότι πρέπει "να προσαρμόσουμε την εκπαίδευση στις ανάγκες της παραγωγής" ξεπουλώντας όλες τις υποσχέσεις του ΠΑΣΟΚ για δημόσια δωρεάν παιδεία. Μια προοπτική που δεν έχει να κάνει τίποτα με τις ανάγκες της εργατικής τάξης για δουλειά και μόρφωση και αποδεικνύει την πλήρη σύνταξη του Σημίτη με την άρχουσα τάξη.

Από την πρώτη στιγμή αυτή η επίθεση έχει συναντήσει τεράστιες αντιστάσεις. Η πρώτη σύγκρουση με την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας ήταν το καλοκαίρι του '90 με την μαζική απεργία των καθηγητών. Όταν το φθινόπωρο του 1991 ο Κοντογιαννόπουλος προσπάθησε να περάσει μετωπικά την επίθεση - κατάργηση επετηρίδας, χρηματοδότηση των σχολών από επιχειρήσεις, εξετάσεις από το Δημοτικό, "αξιολόγηση εκπαιδευτικών" - βρέθηκε αντιμέτωπος με ένα κίνημα καταλήψεων στις σχολές και τα σχολεία που τον ανάγκασε μέσα σε λίγους μήνες να παραιτηθεί και να αποσύρει το νομοσχέδιό. Ο Σουφλιάς που τον διαδέχτηκε, προσπάθησε με υποτιθέμενο διάλογο να περάσει τα ίδια μέτρα. Όμως στους χώρους της εκπαίδευσης μαθητές και φοιτητές έκαιγαν τα γελοία "ερωτηματολόγια" που τους καλούσε να συμπληρώσουν.

Οι καταλήψεις και οι απεργίες που έφτασαν σχεδόν να γκρεμίσουν τον Μητσotάκη το 1991 έγιναν ο φόβος και ο τρόμος κάθε προσπάθειας της άρχουσας τάξης να βάλει χέρι στη Δημόσια Εκπαίδευση. Το 1994 και μόνο με την απειλή απεργίας διαρκείας οι καθηγητές αναγκάζονται την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ να δώσει αυξήσεις. Όταν τον Απρίλη του 1995 ο Γ.Παπανδρέ-

ου με την "αποκέντρωση" προσπαθεί να περάσει τα σχολεία στους δήμους για να προχωρήσει έμμεσα σε περικοπές - η κινητοποίηση μαθητών, εκπαιδευτικών και γονιών τον αναγκάζει να παγώσει αυτά τα σχέδια πριν καλά-καλά τ'αρχίσει.

Όλοι αυτοί οι αγώνες όπως και οι επόμενοι έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό, είναι αγώνες που ξεκινάνε από τη βάση. Η απεργία των "8 εβδομάδων" των εκπαιδευτικών το χειμώνα του 1997 είναι τρανταχτό παράδειγμα. Το αίτημα "250.000 κατώτατο μισθό - να ζούμε από το μισθό μας" συσπειρώνει δεκάδες χιλιάδες εκπαιδευτικούς που μέσα από τις γενικές συνελεύσεις των ΕΛΜΕ επιβάλλουν στην ΟΛΜΕ την πρόταση για απεργία διαρκείας. "Μορφές οργάνωσης όπως απεργιακές επιτροπές και ομάδες περικυβέρνησης ήρθαν ξανά στην επικαιρότητα δίνοντας έμπνευση και εμπειρίες σε όλους τους εργαζόμενους" διαβάζουμε στο κείμενο "Πώς μπορούσε να νικήσει η απεργία".

Όμως οι συνδικαλιστικές ηγεσίες κινούνται στην αντίθετη κατεύθυνση: "Στη δεύτερη εβδομάδα ο Αρσένης κάνει υποχώρηση και δίνει 15.000 δραχμές. Το ΔΣ της ΟΛΜΕ φέρνει τις συνελεύσεις πιο νωρίς με την ελπίδα του συμβιβασμού, όμως οι συνελεύσεις αποφασίζουν με συντριπτική πλειοψηφία της παράταση της απεργίας" διαβάζουμε στο κείμενο του Μ.Γκορίτσα "Το χρονικό της απεργίας".

Το 1997 ο Αρσένης κατεβάζει το νόμο 2525 μέσα στο καλοκαίρι γιατί φοβάται τις αντιδράσεις. Λίγες μέρες αργότερα η Εργατική Αλληλεγγύη εκδίδει ενημερωτικό φυλλάδιο που γίνεται ανάρπαστο στις γενικές συνελεύσεις των ΕΛΜΕ. Βάζει την πρόταση για την ανατροπή του νόμου μέσα από απεργίες και καταλήψεις. Ακολουθεί η σύγκρουση έξω από τα εξεταστικά και οι καταλήψεις στα σχολεία που έχουν φέρει σήμερα τον Αρσένη και το νόμο του σε μια κρίσιμη καμπή.

Δύο χρόνια μετά, αυτός ο νόμος δεν μπορεί να σταθεί στα πόδια του. * Η μάχη της επετηρίδας είναι ανοιχτή καθώς οι "διαγωνισμοί" της ντροπής του ΑΣΕΠ απέτυχαν οικτρά, όταν εκπαιδευτικοί, αδιόριστοι, μαθητές και συμπαραστάτες αντιμετώπισαν τα ΜΑΤ του Σημίτη έξω από τα εξεταστικά κέντρα τον Ιούνιο του 1998. Οι "επιτυχόντες" δεν έφτασαν καν να καλύψουν τις θέσεις στα σχολεία και ο Αρσένης δεν έχει ακόμα ανακοινώσει την ημερομηνία του νέου "διαγωνισμού" τον Ιούνιο. * Η "αξιολόγηση" των εκπαιδευτικών μέσα από το ΣΜΑ έχει μείνει στα χαρτιά.

* Οι αγώνες των φοιτητών στις σχολές ενάντια στα Προγράμματα Σπουδών Επιλογής όχι μόνο ακύρωσαν τα περισσότερα απ'αυτά, αλλά ανάγκασαν μέχρι και το ΣΤΕ να τα κρίνει "αντισυνταγματικά".

* Οι περσινές καταλήψεις καταράκωσαν το "μεταρρυθμιστικό πρόσωπειο" της κυβέρνησης και ανάγκασαν τον Αρσένη να υποχωρήσει πάνω στο ζήτημα των μεταξαστών και αυτών που έδιναν εισαγωγικές εξετάσεις την χρονιά που πέρασε. Φέτος η οργή είναι μεγαλύτερη αφού οι μαθητές έχουν δει στην πράξη τι σημαίνει νόμος του Αρσένη.

Όλοι αυτοί οι αγώνες δείχνουν ότι εργαζόμενοι και νεολαία έχουμε τη δύναμη, μπαίνοντας στο 2000, όχι μόνο το νόμο του Αρσένη να καταργήσουμε, αλλά να ανατρέψουμε το ίδιο το σύστημα που κλείνει σχολεία και εργοστάσια. Ένα στοιχείο, που παίχτηκε το Μάη του '68 σε όλον τον κόσμο και παίζεται ξανά σήμερα που η κρίση του καπιταλισμού σπέρνει τη βαρβαρότητα. "Η εργατική τάξη βρίσκεται στο κέντρο της παραγωγής, οι αγώνες της έχουν συνολικότερο ρόλο και είναι πολύ πιο πιεστικοί και αποτελεσματικοί" γράφει ο Γιάννης Μαραβελάκης στο κείμενο "Φοιτητές και Σοσιαλισμός" και συνεχίζει: "Στην κορύφωση του Μάη του '68 το σύνθημα που κυριάρχησε ήταν: 'οι φοιτητές έκαναν την αρχή τώρα η σημαία της επανάστασης πρέπει να περάσει από τα αδύναμα χέρια μας στα στιβαρά μπράτσα των εργατών'. Σ'αυτήν την κατεύθυνση μπορούν να βοηθήσουν οι Επαναστατικές Σοσιαλιστικές Ομάδες Φοιτητών-Σπουδαστών".

Η Εργατική Αλληλεγγύη, οι ΕΣΟΦ-Σ και οι ΕΣΟΜ στις σχολές και στα σχολεία βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή όλων αυτών των μαχών, προβάλλοντας ταυτόχρονα τη συνολική προοπτική και το όραμα του Σοσιαλισμού. Στο άρθρο "Επανάσταση και Εκπαίδευση - το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των Μπολσεβίκων" γραμμένο από την Χάνι Ρόζενμπεργκ μέλος του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος στην Βρετανία, παρουσιάζονται οι ρηθικέλευθες αλλαγές που έφερε στον τομέα της εκπαίδευσης η Οκτωβριανή Επανάσταση: Εισήχθη η υποχρεωτική δωρεάν εκπαίδευση, καταργήθηκαν οι εξετάσεις στα πανεπιστήμια, οι βαθμοί στο σχολείο και η σωματική τιμωρία, τα σχολεία έγιναν μικτά, εγκαθιδρύθηκε η πλήρης αυτονομία των σχολείων που διευθύνονταν από τη σχολική κοινότητα που περιλάμβανε τους μαθητές, τους δασκάλους, όσους δούλευαν

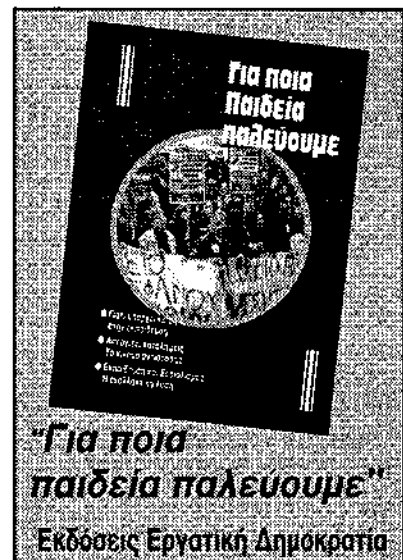
στα σχολεία, τους γονείς - όλα αυτά που ακόμα και στις πιο εξελιγμένες χώρες θα χρειάζονταν δεκαετίες για να εξαγγελθούν έστω και στα λόγια.

Γράφει η Χάνι Ρόζενμπεργκ: "Το σχολείο έχει σαν σκοπό να εκπαιδεύσει τον μελλοντικό 'αφέντη της φύσης'. Η μέθοδος για την επίτευξη αυτού του σκοπού, είναι η ολόπλευρη 'πολυτεχνική εκπαίδευση'. Είναι αναγκαίο να δοθεί στην παιδεία μια πολυτεχνική κατεύθυνση για να μεταμορφωθεί το σχολείο σε μια κοινότητα εργασίας, βασισμένη στην δραστηριότητα των μελών..."

Απέναντι στις εξετάσεις και τον ανταγωνισμό που καλλιεργεί το έκτρωμα του νόμου Αρσένη, έχουμε να αντιπαραβάλουμε ένα διαφορετικό σχολείο σε μια διαφορετική κοινωνία αρμονικά δεμένο με τη ζωή. Όπως διαβάζουμε στις "Βασικές Αρχές" του νόμου του 1918 για την εκπαίδευση:

"Η προσωπικότητα θα παραμείνει η υψηλότερη αξία στην σοσιαλιστική κοινότητα. Αυτή η προσωπικότητα μπορεί να αναπτύξει τις κλίσεις της σ'όλη τους τη μεγαλοπρέπεια μόνο σε μια αρμονική κοινωνία ίσων. Δεν είναι αναγκαίο να τσακίσουμε την προσωπικότητα, να την περιγυλάμε, να τη λιώνουμε σε σιδερένια καλούπια, γιατί η σταθερότητα της σοσιαλιστικής κοινότητας δεν βασίζεται στην ομοιομορφία των στρατώνων, ούτε στα καψόνια, ούτε στις θρησκευτικές και αισθητικές ψευδαισθήσεις, αλλά πάνω στην ενεργητική αλληλεγγύη των συμφερόντων".

Γιώργος Πίττας

Το Πρόγραμμα των Εργατών

Ο Πάνος Γκαργκάνας γράφει για την προσπάθεια του Τρότσκι να εξοπλίσει τους επαναστάτες του μεσοπολέμου με συγκεκριμένη επαναστατική στρατηγική και τακτική

Η κληρονομιά που έχουμε από τον Τρότσκι στον Μεσοπόλεμο είναι ο καλύτερος θησαυρός απ' τον οποίο μπορούμε να αντλήσουμε ιδέες για το πώς μπορούν οι επαναστάτες να λύνουν και τα πιο πολύπλοκα πολιτικά ζητήματα. Ειδικά πάνω στο θέμα του Μεταβατικού Προγράμματος ο Τρότσκι αναγκάστηκε να αναλύσει δύο πολύ βασικά προβλήματα.

Το ένα είναι το θέμα της σχέσης ανάμεσα στην επανάσταση και την οικονομική κρίση. Η σύνδεση δεν είναι μηχανιστική. Ο καπιταλισμός σε κρίση δεν δημιουργεί αυτόματα την καταστροφή του. Ο Τρότσκι μας βοηθάει να μην χάνουμε τον μπούσουλα στα ανεβokaτεβάσματα της οικονομίας.

Το δεύτερο είναι το θέμα της διεκδίκησης της εξουσίας μέσα σε συνθήκες όπου η εργατική τάξη έχει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που δημιουργεί η κρίση του καπιταλισμού.

Οικονομική κρίση και ταξική πάλη

Ας δούμε το θέμα της σχέσης ανάμεσα στην πορεία του καπιταλισμού και στις συνθήκες που δημιουργεί για την ταξική πάλη. Το 1921 ο Τρότσκι είναι επιφορτισμένος να κάνει μια τέτοια εισήγηση στην Γ' Διεθνή, η οποία έχει συσπειρώσει γύρω από τους Μπολσεβίκους μια σειρά από επαναστατικά κόμματα που είναι νεοδημιούργητα. Συσπειρώνουν επαναστάτες που είτε προέρχονται από τα ρεφορμιστικά κόμματα, είτε από ριζοσπαστικοποιημένους εργάτες. Τα περισσότερα απ' αυτά δεν έχουν την εμπειρία των Μπολσεβίκων που είχαν πίσω τους μεγάλο χρονικό διάστημα οργανωμένης πάλης και είχαν μάθει να χειρίζονται τα πάνω και τα κάτω του κινήματος.

Η Γ' Διεθνή δίνει έμφαση στο να μεταφέρει αυτή την εμπειρία και αναλαμβάνει ο Τρότσκι να κάνει την εισήγηση, μέσα σε συνθήκες όπου το πρώτο επαναστατικό κύμα του 1919-21 έχει περάσει και φουντώνουν όλα τα ερωτήματα, τώρα τι γίνεται; Τέλειωσε η επανάσταση, ο καπιταλισμός σταθεροποιείται, τώρα πια η επανάσταση δεν είναι στην ημερήσια διάταξη; Δημιουργήσαμε αυτά τα επαναστατικά κόμματα ακολουθώντας το παράδειγμα των Μπολσεβίκων, ενώ η επανάσταση φεύγει από την ημερήσια διάταξη;

Δεν πρέπει να υπάρχει μια μηχανιστική αντίληψη, ότι οι εργάτες είναι σαν τα σκυλάκια του Παβλόφ. Τους δίνουν ένα σήμα και αντιδρούν, τους δίνουν άλλο σήμα και αντιδρούν διαφορετικά. Έρχεται κρίση, οι εργάτες πηδούν προς τις επαναστατικές ιδέες, φεύγει η κρίση, σταθεροποιείται η κατάσταση και οι εργάτες ξεχνάνε τις επαναστατικές ιδέες. Αυτού του τύπου ο αυτοματισμός, λέει ο Τρότσκι, είναι μια λαθεμένη αντίληψη. Πρέπει να βλέπουμε ότι υπάρχει μια αλληλοσύνδεση ανάμεσα στην κατάσταση που επικρατεί στον καπιταλισμό σαν σύστημα και στις εμπειρίες που κουβαλάνε οι εργάτες μέσα απ' την περίοδο της ταξικής πάλης. Δεν είναι άγραφα χαρτιά οι εργάτες που πάνω τους έρχεται να γράψει η οικονομική συγκυρία του καπιταλισμού. Οι εργάτες κουβαλάνε εμπειρίες απ' το προηγούμενο διάστημα και χρειάζεται να δούμε το συνδυασμό αυτών των πραγμάτων: και πώς πάνε τα σκαμπανεβάσματα του καπιταλισμού και πώς πάνε οι εμπειρίες των εργατών.

Ένα πάρα πολύ βασικό στοιχείο, είναι ότι ο καπιταλισμός είναι ένα δυναμικό σύστημα. Είναι ένα σύστημα το οποίο συνεχώς χαλάει και δημιουργεί την ισορροπία στην οποία βρίσκεται. Η ισορροπία του ποτέ δεν είναι στατική.

Ο Τρότσκι κάνει τη διάκριση ότι υπάρχουν τρεις διαφορετικοί παράγοντες. Όταν βλέπουμε την συγκυρία πρέπει να βλέπουμε όλα τα στοιχεία συνδυασμένα και ταυτόχρονα. Πρώτο, υπάρχουν οικονομικές αναταραχές στην ισορροπία του καπιταλισμού. Περίοδος άνθησης, περίοδος κρίσης, τα πάνω και τα κάτω του οικονομικού ρυθμού του καπιταλισμού που διαταράσσουν αυτή την ισορροπία. Δεύτερο, υπάρχει το στοιχείο της ταξικής πάλης. Διαφορετικές είναι οι συνθήκες όταν η άρχουσα τάξη είναι στην επίθεση και διαφορετικά όταν οι εργάτες είναι στην επίθεση. Απεργίες, lok-άουτ, ανταπεργίες είναι πράγματα τα οποία αλλάζουν συνεχώς τις ισορροπίες. Τρίτο, ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα κράτη. Ο καπιταλισμός και ποια είναι η συγκυρία του δεν είναι μόνο οι οικονομικές σχέσεις, είναι και στρατιωτικές σχέσεις. Πόλεμοι είναι το άλλο χαρακτηριστικό που κάνει την ισορροπία ανάμε-

σα στους καπιταλιστές να είναι δυναμική. Αυτά τα τρία στοιχεία διαμορφώνουν την κατάσταση με διαφορετικό τρόπο σε κάθε στιγμή.

Έχοντας τοποθετήσει με ένα τρόπο γενικό το ζήτημα, στη συνέχεια ο Τρότσκι κάνει ένα ξεκαθάρισμα στις απόψεις που λέγανε ότι όταν ο καπιταλισμός πάει κάπως καλύτερα, τότε η επανάσταση δεν είναι στην ημερήσια διάταξη, μόνο όταν η οικονομική κρίση επιδεινώνεται τότε βγαίνει η επανάσταση στην ημερήσια διάταξη. Αυτές οι απόψεις είχαν να επικαλεστούν τον Ενγκελς, ο οποίος

"Εργατικές κατοικίες-όχι Εξοπλισμούς" ζητά το πάνω του Σοσιαλιστικού Εργατικού κόμματος, στη διαδήλωση που οργάνωσε στο Μενίδι αμέσως μετά τους σεισμούς.

γράφοντας για τις εμπειρίες του Μαρξ και του Ενγκελς στον 19ο αιώνα, χρησιμοποίησε την έκφραση "το 1847 η Ευρώπη πέρασε μια κρίση, το 1847 ήταν η μητέρα των επαναστάσεων του 1848. Η κρίση αυτή τερματίστηκε το 1851 και η οικονομική άνθηση που ακολούθησε ήταν η μάνα των αντεπαναστάσεων που διαδέχτηκαν τις επαναστάσεις του 1848". Γλαφυρός και παραστατικός ο Ενγκελς και πραγματικά έτσι είναι η σειρά που έγιναν τα πράγματα. Οικονομική κρίση το 1847 πυροδοτεί το κύμα του 1848, χάνουν οι επαναστάσεις, ανακάμπτει ο καπιταλισμός και περνάνε 20 χρόνια μέχρι που έχουμε την επομένη επανάσταση το 1871.

Αλλά, λέει ο Τρότσκι, μην το χυδαιοποιήσετε αυτό που έβαλε ο Ενγκελς. Δεν λέει ότι οι επαναστάσεις του 1848 ξεσπάσανε εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του 1847. Αυτό που εννοεί ο Ενγκελς είναι ότι μια σειρά από αντιφάσεις που είχαν συσσωρευτεί το προηγούμενο διάστημα, το γεγονός ότι υπήρχαν απολυταρχικά καθεστώτα που εμπόδιζαν την ανάπτυξη του καπιταλισμού σε μια σειρά από χώρες της Ευρώπης, έκανε να ωριμάσουν οι επαναστάσεις του 1848. Η κρίση το 1847 ήταν απλά ο πυροδότης για να ξεσπάσουν. Δεν ήταν η αιτία αλλά η αφορμή. Και αυτό το οποίο έγινε στη συνέχεια ήταν ότι χάσανε οι επαναστάσεις. Δεν κατάφερε το προλεταριάτο να κάνει την επανάσταση διαρκή και γι' αυτό δημοσιολογήθηκε το περιθώριο για τον καπιταλισμό να αξιοποιήσει την άνθηση του 1851-53. Όμως, η περίοδος από το 1853 έως το 1871 δεν είναι η μητέρα των αντεπαναστάσεων, είναι η μακρά κυοφορία της Παρισινής Κομμούνας το 1871.

Μόνο γιατί οι Μπολσεβίκοι είχαν αυτή την πιο σύνθετη εικόνα στο μυαλό τους, μπόρεσαν να επιβιώσουν απ' τις εμπειρίες που πέρασε το ρώσικο εργατικό κίνημα, 20-30 χρόνια αργότερα. Μετά την Παρισινή Κομμούνα, η επανάσταση του 1905. Το 1905, οι εργάτες είναι στα οδοφράγματα, είναι η πρώτη επανάσταση που δημιουργεί τα σοβιέτ. Αλλά δεν είναι νικηφόρα, χάνει, την καταστέλει το τσαρικό καθεστώς. Ο Τρότσκι λέει (συνοπτικά) ότι "όταν είχαμε χάσει την επανάσταση του 1905, το 1907 ο καπιταλισμός πήκε σε κρίση, έγινε Κραχ στη Ν. Υόρκη. Πριν το 1929, η

πρώτη μαύρη Παρασκευή του Χρηματιστηρίου ήταν το 1907. Μεγάλη οικονομική κρίση, επηρέασε και την κατάσταση στη Ρωσία, κλείσανε πολλά εργοστάσια, έγιναν μαζικές απολύσεις. Τι αποτέλεσμα είχε αυτό; Ξανάβγαλε την επανάσταση στην ημερήσια διάταξη; Όχι. Πέρασαν τα πιο δύσκολα χρόνια από το 1907 μέχρι το 1912. Στην ηττημένη, μετά την επανάσταση, εργατική τάξη ήρθε και η ανεργία της κρίσης του 1907 και μας τσάκισε. Ψάχναμε να βρούμε τους εργάτες συντρόφους και δεν τους βρήκαμε. Αρα δεν λειτουργεί πάντα η κρίση σαν μητέρα των επαναστάσεων. Είναι η αλληλεξάρτηση, υπάρχει διαλεκτική σχέση. Οι Μπολσεβίκοι όμως είχαν μελετήσει καλά τον Ενγκελς, δεν έχασαν τον μπουσουλα το 1907, να πουν ότι τώρα πια τελείωσε αφού δεν έγινε η επανάσταση μέσα στην κρίση του 1907, δεν πρόκειται να γίνει ποτέ. Όχι, λέει ο Τρότσκι. Ανασύνταξη του εργατικού κινήματος άρχισε το 1912 στην οικονομική άνθηση πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αρα κοιτάχτε, διαλεκτικό αναποδογύρισμα. Η κρίση δεν μας βοήθησε καθόλου ενώ η οικονομική ανάκαμψη, πηγαίνοντας προς τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, μια οικονομική ανάκαμψη περιορισμένη που εγκυμονούσε όλη την τραγωδία του πολέμου, βοήθησε το εργατικό κίνημα στη Ρωσία να προετοιμαστεί για την επανάσταση του 1917".

Αυτή η εισήγηση του Τρότσκι στο Συνέδριο της Γ' Διεθνούς πραγματικά είναι αλφαβητάρι, μας παίρνει απ' το χέρι και μας μαθαίνει να διαβάζουμε τον καπιταλισμό με τον σωστό τρόπο και όχι να μας πιάνει πανικός ή υπεραισιοδοξία ανάλογα με τις στροφές και τα γυρίσματα.

Αν μιλάμε για τη σημερινή συγκυρία, το ότι έχουμε μια εικόνα για τις δυνατότητες της εργατικής τάξης δεν πατάει μόνο πάνω στην ανάλυσή μας ότι βλέπουμε τα οικονομικά προβλήματα. Δεν πατάει μόνο στην ανάλυσή μας που λέει ότι η άνθηση στα Χρηματιστήρια, στη Γουόλ στρητ και τη Σοφοκλέους θα τελειώσει μετά από λίγο και θα έρθει η οικονομική κρίση. Αυτό είναι ένα κρατούμενο από τα στοιχεία που μας κάνουν αισιόδοξους σε σχέση με την περίοδο. Ο καπιταλισμός βρίσκεται σε κρίση και θα εκδηλωθεί.

Υπάρχει και το δεύτερο στοιχείο που το αντλούμε από την ανάλυση του Τρότσκι. Σε τι κατάσταση θα βρει τους εργάτες μια τέτοια οικονομική κρίση; Θα τους χτυπήσει, θα τους ρίξει μια σφαλίδα με την ανεργία να πάνε προς τα κάτω; Ή θα τους δώσει μια ώθηση να εκραγούν και να βγουν στους δρόμους; Δεν είναι αυτόματα λυμένο αυτό το ερώτημα. Χρειάζεται να έχουμε και την εικόνα των εμπειριών του εργατικού κινήματος.

Οι εμπειρίες του κινήματος λένε ότι στη δεκαετία του '90 είναι σε μια φάση ανάκαμψης των αγώνων του, ξεπερνάει τα ξεπουλήματα που του επέβαλαν οι ρεφορμιστές και η δεξιά στη δεκαετία του '80. Είμαστε σε μια φάση νέας ριζοσπαστικοποίησης και άρα αυτός ο συνδυασμός είναι που μας κάνει να λέμε εγρήγορση, προσοχή, για τους επαναστάτες η περίοδος που έρχεται ανοίγει ζητήματα που πρέπει να προετοιμαζόμαστε πώς θα τα χειριστούμε. Δεν περιμένουμε μια οποιαδήποτε οικονομική κρίση και μια επιδείνωσή της, περιμένουμε επιδείνωση της οικονομικής κρίσης σε συνθήκες ριζοσπαστικοποίησης της εργατικής τάξης. Άρα πρέπει να προετοιμαζόμαστε με ποια εργαλεία θα χειριστούμε ένα τέτοιο κύμα που είναι στον ορίζοντα, είναι μπροστά μας.

Από τα αιτήματα στην επανάσταση

Να δούμε τι λέει ο Τρότσκι στη δεκαετία του '30, μετά το Κραχ του '29 και την εργατική έκρηξη στη Γαλλία του '36. Εκείνη την περίοδο γράφει ο Τρότσκι το Μεταβατικό Πρόγραμμα. Λέει, ότι η κρίση του καπιταλισμού

σπρώχνει την εργατική τάξη να δημιουργήσει τεράστια μαζικά κινήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν προβλήματα, κρίση ηγεσίας. Οι ρεφορμιστές είναι χρεωκοπημένοι. Δεν μπορούν να δώσουν ηγεσία ακόμα και στα μαζικά κινήματα που διεκδικούν τα απλά αιτήματα της εργατικής τάξης.

"Χρεωκοπία του ρεφορμισμού". Τι σημαίνει; Ο Τρότσκι λέει το εξής: παραδοσιακά ο ρεφορμισμός, η σοσιαλδημοκρατία των αρχών του 20ου αιώνα, είχε μια τακτική που έσπαγε το πρόγραμμα της εργατικής τάξης σε μίνιμουμ και μάξιμουμ.

Υπήρχε το μίνιμουμ πρόγραμμα -αυτό που οι εργάτες μπορούν να ελπίζουν ότι θα το κατακτήσουν κάνοντας απεργία, συμμετέχοντας στο συνδικάτο, ψηφίζοντας σωστά στις εκλογές για να δυναμώσει η κοινοβουλευτική δύναμη του εργατικού κόμματος. Αιτήματα τα οποία είναι απλά, καθημερινά, κατακτήσεις της εργατικής τάξης στα πλαίσια του συστήματος. Πρώτα το μίνιμουμ πρόγραμμα και αργότερα σε απροσδιόριστο χρονικό διάστημα όταν θα ωριμαζαν οι καταστάσεις θα υπήρχε το μάξιμουμ πρόγραμμα.

Το μάξιμουμ πρόγραμμα ήταν μια κοινωνία στην οποία τον έλεγχο θα τον είχαν οι εργάτες, οι καπιταλιστές θα έμπαιναν στο πλάι και θα φτάναμε στη σοσιαλιστική κοινωνία. Ο Τρότσκι λέει ότι ο ρεφορμισμός για χρόνια λειτουργούσε χρησιμοποιώντας το

διαχωρισμό Μίνιμουμ - Μάξιμουμ: τις Πρωτομαγιάς έβγαζε το μάξιμουμ πρόγραμμα, έβγαιναν ηγέτες κοινοβουλευτικοί και συνδικαλιστικοί και έριχναν λογίδια ότι έχουμε το όραμα για την κοινωνία. Αυτά που ακούμε και σήμερα. Στο εδώ και τώρα εμπιστευθείτε τους γραφειοκράτες και τους βουλευτές του σοσιαλιστικού κόμματος για να σας βγάλουν καμιά αύξηση, μείωση ωρών κτλ. Ο σοσιαλισμός θα περιμένει για αργότερα.

Η εικόνα ότι ο ρεφορμισμός λειτουργεί μ' αυτό τον τρόπο, όταν φτάνουμε στις άγριες συνθήκες της δεκαετίας του '30 σπάει. Είναι η πρώτη φορά που εμφανίζεται από τον Τρότσκι η έκφραση "ρεφορμιστές χωρίς μεταρρυθμίσεις". Οτι η ρεφορμιστική τακτική που μπορεί να δώσει το μίνιμουμ και τα άλλα να είναι μόνο λόγια, αρχίζει να μην δουλεύει. Μπαίνουμε σε μια περίοδο που οι συγκρούσεις αρχίζουν να αγριεύουν και οι εργάτες είναι υποχρεωμένοι να δώσουν τις δικές τους λύσεις πάνω στα ζητήματα. Για να το κάνουν αυτό οι εργάτες έχουν ανάγκη από τη βοήθεια των επαναστατών, πρέπει να λύσουν το πρόβλημα της κρίσης της ηγεσίας μέσα στο εργατικό κίνημα. Όταν οι ρεφορμιστές δεν παλεύουν για μεταρρυθμίσεις, όταν οι ρεφορμιστές παραιτούνται κι απ' το μίνιμουμ πρόγραμμα, πρέπει οι επαναστάτες να εμφανιστούν μ' ένα πρόγραμμα που γεφυρώνει τα μίνιμουμ με τα μάξιμουμ. Αυτό είναι το Μεταβατικό Πρόγραμμα.

Το Μεταβατικό Πρόγραμμα, πιάνει όλα τα θέματα που ανοίγουν σε τέτοιου είδους καταστάσεις. Όχι με όρους ιδεολογικούς και γενικής προπαγάνδας, αλλά με όρους πρακτικούς ότι οι εργά-

τες έχουν τα δικά τους αιτήματα με τα οποία δίνουν λύσεις στα προβλήματα που δημιουργεί ο καπιταλισμός μέσα στην κρίση του.

Ξεκινώντας, βάζει πράγματα που εξακολουθούμε να βάζουμε κι εμείς ακόμα και σήμερα. Ξεκινάει από τα απλά οικονομικά αιτήματα της εργατικής τάξης. Το αίτημα "δουλειά για όλους και ανθρώπινο μεροκάματο για όλους".

Γερά συνδικάτα και όχι τυχοδιωκτισμός περι κόκκινων

συνδικάτων. Το γεγονός ότι η ρεφορμιστική ηγεσία είναι πλέον τόσο ξεπουλημένη ώστε είναι ρεφορμιστές χωρίς μεταρρυθμίσεις δεν σημαίνει ότι γυρίζουμε την πλάτη στα συνδικάτα, αλλά ότι οι εργάτες παλεύουν μέσα στα συνδικάτα προσπαθώντας να δημιουργήσουν μορφές οργάνωσης της βάσης που αξιοποιούν τη δύναμη των συνδικάτων και διατηρούν την ανεξαρτησία στη βάση των εργατών. Απεργιακές επιτροπές, εργοστασιακές επιτροπές.

Μορφές πάλης που έρχονται σε σύγκρουση με τον συντηρητισμό της γραφειοκρατίας. Καταλήψεις. Είναι η εποχή που οι εργάτες της Αμερικής διδάσκουν τι σημαίνει κατάληψη. Έχει γίνει το κύμα των καταλήψεων στη Γαλλία το '36 και έχουμε μεγάλες καταλήψεις στα εργοστάσια της Αμερικής. Ο Τρότσκι χτυπάει το

Κατάληψη στη Τζενεράλ Μότορς στο Φλιντ τη δεκαετία του '30. Οι γυναίκες των απεργών έτοιμες ν' αντιμετωπίσουν την αστυνομία έξω από το εργοστάσιο

καμπανάκι, να ξυπνήσουν οι οπαδοί του, ότι αυτά είναι πράγματα που χρειάζεται να τα βάλουμε μέσα στο πρόγραμμα μας. Είναι μορφή πάλης που χρειάζεται να την συμπεριλάβουμε.

Κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση. Και αυτό το χρωστάμε στον Τρότσκι. Η δεκαετία του '30 ήταν εποχή που για κρατικοποιήσεις μιλούσαν πάρα πολλοί. Μιλούσε ο σταλινισμός, μιλούσε ο φασισμός, ακόμα και διάφοροι αστοί. Ελεγε ο Τρότσκι, ότι εμείς μιλάμε για κρατικοποιήσεις αλλά με διαφορετική έννοια. Μιλάμε για κρατικοποιήσεις σε σύγκρουση με τους καπιταλιστές, που δεν θα τους δώσουν την αποζημίωση και αντίθετα θα τους πάρουν τον έλεγχο σε μια σειρά από τομείς, όπως οι τράπεζες, οι πολεμικές βιομηχανίες, οι συγκοινωνίες.

Βάζει τα θέματα των αγροτών, ότι οι εργάτες και οι αγρότες μπορούν να έχουν κοινό συμφέρον όταν αντιμετωπίσουν το ζήτημα με τον σωστό τρόπο. Να μην αφήνουμε τους καπιταλιστές να μπαίνουν σφήνα, ότι οι αγρότες θέλουν καλύτερες τιμές για τα προϊόντα τους, άρα πιο ακριβά προϊόντα που θα τα πληρώσει ο εργάτης που τα καταναλώνει στην πόλη. Μας παίζουν μπλάκι λέει ο Τρότσκι και μπορούμε να το κόψουμε αυτό το παιχνίδι. Να δούμε ότι υπάρχει κοινό συμφέρον. Ο εργατικός έλεγχος της βιομηχανίας τροφίμων, των επιχειρήσεων που αγοράζουν τα αγροτικά προϊόντα και μετά τα πουλάνε ακριβά.

Ανοίγει τα ζητήματα όχι μόνο σε σχέση με τα οικονομικά προβλήματα, αλλά και με τα ζητήματα του πολέμου. Μέσα στο Μεταβατικό Πρόγραμμα λέει ο Τρότσκι χρειάζεται να διαμορφώσουμε αιτήματα για το τι κάνουν οι εργάτες σε περίπτωση πολέμου. Να ξεκαθαρίσουμε μάλιστα ότι στην περίοδο αυτή έχουμε δύο ειδών πολέμους. Πολέμους ανάμεσα στους ιμπεριαλιστές και πολέμους από τους ιμπεριαλιστές σε βάρος τρίτων χωρών. Αρα, διαφορετικά καθήκοντα σε κάθε περίπτωση. Να εξηγήσουμε στους εργάτες τι σημαίνει ένας ιμπεριαλιστικός πόλεμος, γιατί ζητάμε την κατάργηση της μυστικής διπλωματίας, γιατί ζητάμε έλεγχο στην στρατιωτική εκπαίδευση, γιατί ζητάμε πολιτοφυλακή των εργατών απέναντι στο μόνιμο στρατό. Σε περίπτωση που ο πόλεμος είναι ενάντια σε μια τρίτη χώρα, ανοίγει τα ζητήματα πώς συμπεραστήκεσαι, πώς είσαι ενάντια στην ιμπεριαλιστική επέμβαση χωρίς όμως να σημαίνει ότι είσαι με την άρχουσα τάξη αυτών που δέχονται την επίθεση. Δηλαδή πολύ χρήσιμο σήμερα, γιατί το όχι στο NATO δεν σημαίνει ζήτη ο Μιλόσεβιτς.

Βάζει με άλλα λόγια, ότι σε μια τέτοια περίοδο κρίσης του καπιταλισμού και αστάθειας προκύπτει η ανάγκη η εργατική τάξη να έχει τη δική της απάντηση. Οι επαναστάτες πρέπει να διαμορφώσουν ποια είναι η απάντηση των εργατών, πατώντας πάνω στις ταξικές συγκρούσεις, μαθαίνοντας απ' αυτές και ολοκληρώνοντας τα αιτήματα σε ένα πακέτο που λέει ότι οι εργάτες έχουν τη δική τους συνολική λύση που ολοκληρώνεται με το πέρασμα της εξουσίας στα συμβούλια των εργατών. Οι επαναστάτες την προβάλλουν σαν σύνολο και μ' αυτό το εργαλείο μπορούν να τεθούν επικεφαλής των κινημάτων με τα οποία η εργατική τάξη διεκδικεί ένα προς ένα αυτά τα αιτήματα.

Με πρακτικούς όρους

Αυτή η εικόνα είναι φανταστική. Είναι η φόρμουλα με την οποία μπορούμε να προσανατολιστούμε κι εμείς για να αντιμετωπίσουμε το ζήτημα ότι σε μια τέτοια περίοδο δεν μπορείς να είσαι απλός προπαγανδιστής και να λες, ξέρετε, ο καπιταλισμός είναι ένα φρικαλέο σύστημα, ο σοσιαλισμός θα είναι ένα ωραίο σύστημα. Το πώς πάμε από τον καπιταλισμό στον σοσιαλισμό μπαίνει στην ημερήσια διάταξη με πρακτικούς όρους. Αναπτύσσονται συγκρούσεις και κινήματα στα οποία χρειάζεται να διεκδικήσεις την ηγεσία, να μπορείς να είσαι

ηγεσία όχι μόνο ενός στενού κύκλου όπου φτάνει η προπαγάνδα των επαναστατών αλλά μέσα σε συνθήκες όπου χιλιάδες εργάτες, χιλιάδες νεολαίοι ανοίγουν τέτοιου είδους συγκρούσεις.

Χρειάζεται μια διευκρίνιση. Πολλές φορές έχει παρεξηγηθεί ότι το Μεταβατικό Πρόγραμμα είναι που φτιάχνει τα κινήματα. Έτσι και βάλεις το αίτημα "Κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση", τελείωσε, οι εργάτες θα βγουν στους δρόμους. Είναι μια παρανόηση που βάζει τα πάνω-κάτω. Ο Τρότσκι κάνει μια εκτίμηση ότι μπαίνουμε σε μια περίοδο που οι εργάτες θα δίνουν τέτοιες μάχες, έχουμε πρόβλημα ηγεσίας και οι επαναστάτες χρειάζεται να μπουν, να "λερώσουν" τα χέρια τους με τον άμεσο πρακτικό τρόπο του πώς διεκδικούμε, τι διεκδικούμε, πώς οργανώνουμε την πάλη μας. Χρειάζεται να προσφέρουμε εναλλακτική ηγεσία, οι επαναστάτες δεν μπορούν να μείνουν αφυψηλού χωρίς συγκεκριμένα αιτήματα και να λένε ότι η λύση είναι η σοσιαλιστική επανάσταση, να φτιάξουμε εργατικά συμβούλια, να πάρουμε την εξουσία και τελείωσε. Χρειάζεται να το κάνουμε συγκεκριμένο και να μπούμε μέσα σ' αυτή τη διαδικασία. Δεν υποκαθιστά το Μεταβατικό Πρόγραμμα τη διαδικασία αυτή. Δεν είναι έτοιμο, δεν μπορούμε να το αντιγράψουμε.

Η ανάλυση του Τρότσκι και ο τρόπος που αντιμετωπίζει τα ζητήματα είναι φανταστικός, αλλά δεν μπορούν να είναι αιώνια τα αιτήματα. Το καλύτερο παράδειγμα είναι το αίτημα "πери αυτόματος τιμαριθμικής αναπροσαρμογής". Είναι ένα αίτημα που το διαμόρφωσε τότε ο Τρότσκι, λέγοντας ότι όταν ο πληθωρισμός ανεβαίνει τα συνδικάτα πρέπει να λένε ότι όσο πηγαίνει πάνω η ακρίβεια τόσο να πηγαίνουν πάνω και τα μεροκάματα. Αυτό είναι η Α-ΤΑ, αλλά στις σημερινές συνθήκες που ο πληθωρισμός έχει πάει στο 2%, το να διεκδικείς να πάρουμε αύξηση τόση όσο και ο πληθωρισμός είναι μάλλον αντιδραστικό αίτημα. Αρα, δεν αντιγράφουμε τον Τρότσκι, αλλά την μέθοδο του Τρότσκι. Να βλέπουμε πώς καθαρά ανοίγει τα ζητήματα και να καταλαβαίνουμε ότι τα αιτήματα δεν θα προκύψουν ούτε διαβάζοντας Τρότσκι, ούτε από τον εγκέφαλό μας.

Τα αιτήματα προκύπτουν από τις μάχες που δίνουν οι εργαζόμενοι και βρίσκοντας τα κλειδιά που γενικεύουν τον αγώνα των εργατών. Αυτός είναι ο λόγος που βάζουμε το αίτημα ότι για το πόσα χρήματα χρειάζεται για να λειτουργήσει ένα νοσοκομείο το ξέρουν οι εργαζόμενοι, οι Επιτροπές που έχουν δημιουργηθεί εκεί και όχι ο υπουργός. Το πήραμε από τις απεργίες των νοσοκομειακών και το βάλουμε στο δικό μας Πρόγραμμα Δράσης λέγοντας "Κάτω οι περικοπές, χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών στο ύψος που προσδιορίζουν οι συνδικαλιστικοί φορείς". Στα νοσοκομεία ξέρουν οι γιατροί και τα συνδικάτα τους, στις συγκοινωνίες τα σωματεία, στους δήμους αντίστοιχα, στα σχολεία οι καθηγητές, οι μαθητές, οι εργαζόμενοι στη γειτονιά.

Αρα, ανοίγουν τέτοιου είδους ζητήματα από τη δράση του κόσμου και η δική μας δουλειά είναι χρησιμοποιώντας τα εργαλεία που μας έδωσε ο Τρότσκι να εντοπίσουμε αυτά τα σημεία. Να τα πάρουμε και να τα γενικεύσουμε. Είμαστε μπροστά, πρωτοπορία, αυτοί που κάνουν τη γενίκευση που δεν μπορεί να κάνει ο κάθε εργαζόμενος, αλλά δεν είμαστε ξεκομμένοι μπροστά, δεν είμαστε σέκτες που λέμε τα δικά μας. Λέμε αυτά που εκφράζουν τους πόθους, τις διεκδικήσεις και τα κινήματα χιλιάδων και χιλιάδων εργαζόμενων.

Αυτή είναι η ταχτική που χρειάζεται να αναπτύξουμε, σ' αυτή τη διαδικασία μας σπρώχνει το Μεταβατικό Πρόγραμμα του Τρότσκι. Έχουμε ξεκινήσει και χρειάζεται να την εντείνουμε αυτή την προσπάθεια.

1989: Δέκα χρόνια από τις εξεγέρσεις

Η αποτυχία της αγοράς

Η οικονομία της Ρωσίας βρίσκεται σε χάος. Δεν ήταν αυτό που περίμεναν οι εργάτες που εξεγέρθηκαν. Ο Σωτήρης Κοντογιάννης εξηγεί γιατί το άνοιγμα στην αγορά επιτάχυνε την κρίση και δημιούργησε μια τεράστια ζώνη φτώχειας και αστάθειας

"Η αγορά απέτυχε". Αυτό είναι το μήνυμα της έκθεσης του ΟΗΕ, δέκα χρόνια μετά την "θριαμβευτική" επέλαση του "καπιταλισμού της αγοράς" στην Ανατολική Ευρώπη. Από την Ουγγαρία και τις χώρες της Βαλτικής μέχρι το Κιργιστάν και τον αρκτικό κύκλο η αγορά έχει γίνει συνώνυμη με τον θάνατο, την πείνα, την ανεργία, τη διαφθορά, τον εθνικισμό, τον πόλεμο.

Το 1989, στις 27 χώρες που καλύπτει η έκθεση, 14 εκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν στην απόλυτη φτώχεια -με εισοδήματα που δεν ξεπερνούσαν τα 4 δολάρια την ημέρα. Στα μέσα της δεκαετίας του '90 είχαν φτάσει στα 147 εκατομμύρια.

Στην Αρμενία, το 55% του πληθυσμού είναι φτωχοί. Από αυτούς οι μισοί θεωρούνται "εξαιρετικά φτωχοί" -στην ουσία δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ούτε ένα πιάτο φαί την ημέρα. Στο Κιργιστάν το ποσοστό του πληθυσμού που ζει κάτω από το όριο φτώχειας έχει ξεπεράσει το 70%. Στη Μολδαβία, με τους πιο αισιόδοξους υπολογισμούς, ένα στα πέντε παιδιά πάσχει από ραχίτιδα -μια παραμορφωτική αρρώστια που προκαλείται από την αβιταμίνωση, δηλαδή από τον μόνιμο υποσιτισμό. Οι απαισιόδοξοι ανεβάζουν το ποσοστό των ραχητικών παιδιών στο 50% -ένα στα δυο δηλαδή.

Στη Ρωσία ο μέσος όρος ζωής έχει πέσει, μέσα σε μια δεκαετία, από τα 62 στα 58 χρόνια. Με άλλα λόγια εκατομμύρια άνθρω-

ποι, που θα μπορούσαν να συνέχιζαν να ζούνε, δολοφονήθηκαν από την αγορά.

Την ίδια στιγμή η υποδομή κοινωνικής πρόνοιας καταρρέει. Οι ανάπηροι, οι πάσχοντες από ανίατες ασθένειες, οι ηλικιωμένοι έχουν εγκαταλειφθεί, κυριολεκτικά, στη μοίρα τους. Τα νοσοκομεία, τα σχολεία, οι συγκοινωνίες ερειμώνουν, εγκαταλείπονται και κλείνουν. Στη Ρωσία 30.000 νηπιαγωγεία και παιδικοί σταθμοί καταργήθηκαν μέσα στα πέντε πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 90.

Η φυματίωση, μια ασθένεια που είχε πρακτικά εξαλειφθεί τα προηγούμενα χρόνια, έχει γίνει ξανά "μαζικός δολοφόνος" στο πρώην ανατολικό μπλόκ. Το AIDS και οι σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες κάνουν θραύση. Ο ρυθμός των γεννήσεων έχει πέσει δραματικά και οι αυτοκτονίες έχουν γίνει καθημερινό φαινόμενο.

"Η ασφάλεια των ανθρώπων, η διατροφή, η στέγη, οι συντάξεις... σαρώθηκαν", γράφει η έκθεση, "θυσιάστηκαν άγρια στο βωμό της αγοράς". Η μετάβαση ήταν "το μεγαλύτερο αποχαιρετιστήριο σφάλμα της χιλιετηρίδας".

Λίγα χρόνια πριν σχεδόν κανένας δεν περίμενε μια τέτοια καταστροφική εξέλιξη. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 ο "οικονομικός φιλευθερισμός" και οι ιδέες της αγοράς δεν κυριαρχούσαν μόνο στη Βρετανία και τις ΗΠΑ -τα προπύργια της Θάτσερ και

του Ρήγκαν- αλλά και στη Μόσχα, τη Βουδαπέστη, το Πεκίνο.

Σήμερα πολλοί μιλάνε με νοσταλγία για την εποχή του "υπαρκτού σοσιαλισμού". Στην πραγματικότητα, όμως, η κρίση είχε χτυπήσει την Ανατολική Ευρώπη πολύ πριν τις επαναστάσεις του '89. Οι καταπληκτικοί ρυθμοί ανάπτυξης των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών, σιγά-σιγά εξαντλήθηκαν. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 είχαν πια πατώσει. Για να αντιμετωπίσουν την απειλητική κατάσταση πολλοί, ακόμα και ανάμεσα στους ηγέτες της Ρωσίας, της Πολωνίας, της Ουγγαρίας κλπ άρχισαν να προσανατολίζονται προς τη "μεταρρύθμιση" και το άνοιγμα των οικονομιών τους στη διεθνή αγορά. Η περιβόητη "περεστρόικα" του Γκορμπατσόφ ήταν μια απεγνωσμένη προσπάθεια να σταματήσει ο κατήφορος που οδηγούσε την Ρωσία, με μαθηματική ακρίβεια, στην οικονομική κατάρρευση και την κοινωνική έκρηξη.

Η αγορά, όμως, δεν είχε γίνει της μόδας μόνο ανάμεσα στις ηγεσίες. Στη Δύση το ένα μετά το άλλο τα κόμματα της Αριστεράς είχαν αρχίσει να προσαρμόζονται στα ιδεολογήματα της "ελεύθερης αγοράς", της "ανταγωνιστικότητας της οικονομίας", της "βιωσιμότητας των επιχειρήσεων", της "ιδιωτικής πρωτοβουλίας" -σε όλα τα ιδεολογήματα της "νεοφιλελεύθερης" δεξιάς. Η δεξιά στροφή δεν περιορίστηκε στα μεγάλα "σοσιαλιστικά" κόμματα που βρίσκονταν στην εξουσία -του Μιτερράν στη Γαλλία, το ΠΑΣΟΚ στην Ελλάδα, του Γκονζάλες στην Ισπανία: αγκάλιασε ολόκληρη την ρεφορμιστική αριστερά -την σοσιαλδημοκρατία, τον ευρωκομμουνισμό, τα σταλινικά Κομμουνιστικά Κόμματα. Το Κόμμα Δημοκρατικής Αριστεράς, ο κεντρικός πυρήνας του Συνασπισμού της Ελιάς που κυβερνάει την Ιταλία, έχει προέλθει από την "μετεξέλιξη" του παλιού PCI -του Ιταλικού ΚΚ.

Η συγκυβέρνηση ΝΔ-ΚΚΕ, που σόκαρε το 1989 εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες στην Ελλάδα δεν έπεσε από τον ουρανό: ήταν το αποτέλεσμα ακριβώς της ίδιας πορείας δεξιάς προσαρμογής στην αγορά. Στις "Θέσεις", για παράδειγμα, για το 12ο Συνέδριο, που κυκλοφόρησαν τον Φλεβάρη του 1987, η Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ μιλάγε ανοιχτά για "μια πολιτική αλλαγής με... αναπτυξιακή κατεύθυνση" που θα είχε σαν στόχο "την κατοχύρωση της βιωσιμότητας της οικονομίας σε συνθήκες διεθνοποίησης των οικονομικών σχέσεων" -με άλλα λόγια την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων στη διεθνή αγορά. Το ΚΚΕ δεν δίσταζε να καλέσει τους εργάτες να αποδεχτούν ακόμα και θυσίες για αυτή την ανάπτυξη: "Η εργατική τάξη, όλοι οι εργαζόμενοι μπορούν να νοιώσουν ότι για την επιτυχία μιας τέτοιας ανάπτυξης, που θα δίνει αποτελέσματα προς όφελός τους, αξίζει να κάνουν ακόμα και θυσίες... Η εργατική τάξη... θα αποτελέσει τον καθοριστικό παράγοντα για την παραγωγική

ανασυγκρότηση, την άνοδο της παραγωγικότητας της εργασίας και την προώθηση της ανάπτυξης νέου τύπου...". Την ίδια εποχή ο "Ριζοσπάστης" κυκλοφορούσε με άρθρα του Μίμη Ανδρουλάκη, τότε μέλους της ΚΕ του ΚΚΕ, που εκθίαζαν την "ελεύθερη αγορά" και καλούσαν τους εργάτες να αναγνωρίσουν την αξία "της τέχνης του επιχειρείν"!

Όπως φάνηκε, τα ιδεολογήματα αυτά δεν είχαν καμιά σχέση με την πραγματικότητα. Η κρίση, όμως, και στη Δύση και στην Ανατολή δεν οφειλόταν ούτε στην "λίγη" αγορά, ούτε, βέβαια, στον σοσιαλισμό.

Τα καθεστώτα της Ανατολικής Ευρώπης, επιμένανε, δεν είχαν καμιά σχέση με τον σοσιαλισμό. Ήταν καθεστώτα κρατικού καπιταλισμού, ταξικές κοινωνίες όπου μια μικρή ελίτ, η κρατική γραφειοκρατία, εκμεταλλευόταν μέσα από το έλεγχο της οικονομίας, τη μεγάλη μάζα των εργατών - με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που η άρχουσα τάξη της Δύσης εκμεταλλεύεται την "δική" της εργατική τάξη.

Στην Ανατολική Ευρώπη δεν υπήρχαν καπιταλιστές-ιδιοκτήτες όπως στη Δύση. Τα εργοστάσια, τα ορυχεία, τα καράβια κλπ ανήκαν όλα στο κράτος. Το τι θα παραγόταν, με ποιούς ρυθμούς και σε ποιά ποσότητα δεν ρυθμιζόταν από την αγορά αλλά από το "πλάνο" που εκπονούσε η κυβέρνηση.

Όμως, ούτε η κρατική ιδιοκτησία, ούτε το πλάνο κάνουν από μόνα τους μια κοινωνία σοσιαλιστική. Στην ΕΣΣΔ -και στις άλλες χώρες του κρατικού καπιταλισμού που είχαν χτιστεί κατ' εικόνα και ομοίωση της σταλινικής Ρωσίας- υπήρχε τόσος σοσιαλισμός όσος και σε μια πολυεθνική εταιρία. Και στις μεγάλες εταιρίες, όπως και στην ΕΣΣΔ, οι διευθυντές δεν είναι ιδιοκτήτες των μηχανών. Και όπως και στην ΕΣΣΔ τα διάφορα εργοστάσια μιας μεγά-

Αύγουστος 1998 - Ανθρακωρύχοι, απλήρωτοι για μήνες, διαμαρτύρονται στην Κόκκινη πλατεία χτυπώντας τα κράνη τους στο λιθόστρωτο

Για εβδομάδες ολόκληρες, το 1998, οι ανθρακωρύχοι της Σιδηρίας μπλόκαραν τις σιδηροδρομικές γραμμές ζητώντας να πληρωθούν τους μισθούς τους

λης εταιρίας δεν ρυθμίζουν την παραγωγή με βάση την προσφορά και την ζήτηση, αλλά με βάση το κεντρικό σχέδιο παραγωγής της διοίκησης της εταιρίας. Τα εργοστάσια της Φορντ, για παράδειγμα, που φτιάχνουν εξαρτήματα για τα αυτοκίνητα που παράγει η εταιρία, δεν ρυθμίζουν την παραγωγή τους με βάση την "προσφορά και την ζήτηση" -παράγουν ακριβώς τόσα εξαρτήματα όσα έχει προϋπολογίσει ότι θα χρειαστεί η διοίκηση της εταιρίας για να μπορέσει να συναρμολογήσει τα αυτοκίνητα που έχει υπολογίσει να πουλήσει.

Και όπως το "κεντρικό σχέδιο" δεν μπορεί να σώσει την Φορντ από την οικονομική ύφεση, έτσι και το "πλάνο" δεν κατάφερε να σώσει τις οικονομίες του κρατικού καπιταλισμού από την κρίση. Η κρίση που χτύπησε τη Ρωσία, την Ανατολική Γερμανία, τη Ρουμανία κλπ στα μέσα της δεκαετίας του '80 ήταν μια κλασική οικονομική κρίση του καπιταλισμού, όπως την είχε αναλύσει ο Μαρξ στο Κεφάλαιο, από τα μέσα του περασμένου αιώνα.

Σοσιαλισμός δεν σημαίνει κρατική ιδιοκτησία και πλάνο: σημαίνει εργατική εξουσία -να μπορεί "η κάθε μαγειρίσα να κυβερνάει", όπως έλεγε ο Λένιν το 1917. Σημαίνει "όλη η εξουσία στα σοβιέτ", στα συμβούλια των εργατών, όπως έλεγαν τα συνθήματα των Μπολσεβίκων στη ρώσικη επανάσταση. Ο "υπαρκτός σοσιαλισμός" του Στάλιν, του Μπρέζνιεφ, του Χόνεκερ, του Τσαουσέσκου, του Γκορμπατσόφ και των ομοίων του δεν είχε καμιά σχέση με αυτές τις ιδέες.

Και αυτό φάνηκε με τρανταχτό τρόπο με τις επαναστάσεις του 1989: στη Ρουμανία, την Ανατολική Γερμανία, την Τσεχοσλοβακία, την Ρωσία, την Αλβανία οι εργάτες ξεχύθηκαν, κατά εκατομμύρια στους δρόμους, τσάκισαν την τρομοκρατία της Στάζι, της Σεκουρίμ, της Σεκουριτάτε, γκρέμισαν τα μισητά σύμβολα του "υ-

παρκτού σοσιαλισμού" και μαζί με αυτά τις σκληρές και απάνθρωπες δικτατορίες που προφύλασαν, για δεκαετίες, τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης.

Οι επαναστάσεις του '89, όμως, έμειναν στα μισά του δρόμου. Ανετρεψαν τις κυβερνήσεις, αλλά άφησαν την "νομενκλατούρα", την άρχουσα τάξη, στη θέση της: ο "καπιταλισμός του πλάνου" έδωσε τη θέση του στον "καπιταλισμό της αγοράς". Οι πρόεδροι, οι διευθυντές, οι σύμβουλοι έγιναν τώρα μάντζερ, στελέχη, μέτοχοι ή ακόμα και ιδιοκτήτες των εργοστασίων "τους". Τα προνόμια, αντί να εξαφανιστούν, έγιναν ακόμα πιο προκλητικά, τα σκάνδαλα έφτασαν μέχρι την κορυφή της κοινωνίας και το χάσμα ανάμεσα στους φτωχούς και τους πλούσιους ξεπέρασε κάθε ρεκόρ.

Μαζί με την άρχουσα τάξη, όμως, οι μισοτελειωμένες επαναστάσεις του '89 άφησαν και την οικονομική κρίση -την αχώριστη παρτενέρ του καπιταλισμού- στη θέση της. Και η αγορά, αντί για διέξοδο, αποδείχτηκε παγίδα: από το 1991 μέχρι σήμερα η παραγωγή στη Ρωσία έχει πέσει 50% κάτω -μια πτώση πρωτόγνωρη στην ιστορία για περίοδο ειρήνης. Τον περασμένο Αύγουστο η κρίση της Ρωσίας απείλησε, κυριολεκτικά, να παρασύρει στον γκρεμό ολόκληρη την παγκόσμια οικονομία.

Η Εργατική Αλληλεγγύη -η εφημερίδα του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος -τότε ονομαζόταν Οργάνωση Σοσιαλιστική Επανάσταση- ήταν, την εποχή εκείνη, σχεδόν η μοναδική φωνή που χαίρεται την επέλαση των εργατών στην Ανατολική Ευρώπη, το 1989-90.

Εμείς επιμέναμε από την αρχή, όταν σχεδόν όλοι είχαν "θαμπωθεί" από τα ιδεολογήματα της αγοράς, ότι οι εργάτες δεν είχαν να περιμένουν τίποτα από τον καπιταλισμό -ούτε του "κεντρικού πλάνου", ούτε της ελεύθερης αγοράς. Η εργατική τάξη, λέγαμε, δεν έχει κανένα συμφέρον να στηρίξει τα αφεντικά της που παραπαίουν -ούτε στην Ανατολή, ούτε στη Δύση. Αντίθετα αυτό που θα έπρεπε να κάνει ήταν να εκμεταλλευτεί τα αδιέξοδα της άρχουσας τάξης, να παλέψει για να την ανατρέψει -για την επανάσταση και τον σοσιαλισμό.

Για δεκαετίες ολόκληρες, όσο κρατούσε ο Ψυχρός Πόλεμος, οι απολογητές της Δύσης έλεγαν ότι η αγορά είναι ανώτερη. Το 1989 είπαν ότι "δικαιώθηκαν". Δέκα χρόνια μετά, η αποτυχία της αγοράς επιβεβαιώνει ότι η μόνη εναλλακτική λύση είναι ο γνήσιος σοσιαλισμός από τα κάτω, μέσα από την εξουσία των ίδιων των εργατών.

Οι εξεγέρσεις

Το 1989 οι επαναστάσεις τράνταξαν την Ανατολική Ευρώπη. Εργάτες και φαντάροι εξεγέρθηκαν ενάντια στις μισητές τυρανίες που βρισκόνταν στην εξουσία και τις ανέτρεψαν. Ο Χρήστος Πετράκος περιγράφει όχι μόνο τα ίδια τα γεγονότα αλλά και το τι προηγήθηκε

Δέκα χρόνια μετά την κατάρρευση του κρατικού καπιταλισμού, υπάρχει ακόμα το ερώτημα του τι έγινε τότε. Πώς ξαφνικά μέσα σε 6 μήνες από τον Αύγουστο μέχρι τον Δεκέμβρη του 1989, καθεστώτα και ηγεσίες που έμοιαζαν ακλόνητες, κατέρρευσαν σαν χάρτινοι πύργοι. Τι ρόλο έπαιξαν οι εργάτες σ' αυτές τις εξεγέρσεις;

Ο Λένιν όριζε την επαναστατική κρίση ως μια κατάσταση στην οποία οι "αποπάνω" δεν μπορούν να κυβερνήσουν όπως πριν και οι αποκάτω δεν θέλουν να κυβερνηθούν όπως πριν. Αυτή η πόλωση ισχυε για όλα τα καθεστώτα του ανατολικού μπλοκ από τις αρχές του 1980.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που είχε ξεκινήσει από το 1973 και χτυπούσε ιδιαίτερα τους πιο αδύνατους καπιταλισμούς όπως της Ανατολικής Ευρώπης έγειρε την πλάστιγγα μέσα στις άρχουσες τάξεις αυτών των χωρών στην κατεύθυνση των μεγαλύτερων ανοιγμάτων στην αγορά με σκοπό να διατηρηθεί η

ανταγωνιστικότητα των οικονομιών τους απέναντι στη Δύση. Η εκλογή του Γκορμπατσόφ στο αξίωμα του Γενικού Γραμματέα του ΚΚΣΕ την άνοιξη του 1985 ήταν μέρος μιας τέτοιας στροφής. Η άρχουσα τάξη της ΕΣΣΔ είχε ν' αντιμετωπίσει και τον δυσβάσταχτο πα ανταγωνισμό με τις ΗΠΑ και να βρει κάποια ικανοποιητική λύση για τον πόλεμο του Αφγανιστάν που από 1979 που ξεκίνησε αποτελούσε μια ανοικτή πληγή οικονομικά και πολιτικά. Στην αρχή, η νέα ηγεσία προσπάθησε να προωθήσει αλλαγές που να κάνουν αποτελεσματικότερη

την οικονομία χωρίς να θίγει τις παλιές δομές. Αυτή ήταν η πολιτική της "Περεστρόικα". Η αντίσταση όμως που συνάντησε και η πίεση της οικονομικής κατάρρευσης οδήγησαν τον Γκορμπατσόφ και τους συμμάχους του ν' αρχίσουν ν' απευθύνονται και στον πληθυσμό εκτός της γραφειοκρατίας έτσι ώστε να εξασφα-

λίσουν λαϊκή υποστήριξη. Έτσι ξεκίνησε η πολιτική της "Γκλανοστ". Αρχικά αυτή η προσπάθεια είχε στόχο τους διανοούμενους, αλλά κάτω από τη μαζική πίεση η χαλάρωση της καταστολής γενικεύτηκε. Αυτή η κίνηση σήμαινε ότι από το 1987 και μετά στην

Ρουμανία, Δεκέμβρης '89

ΕΣΣΔ έχουμε σιγά - σιγά την κατάρρευση της λογοκρισίας, ένα χείμαρο αποκαλύψεων για την πραγματικότητα της σοβιετικής κοινωνίας και τα εγκλήματα του σταλινισμού, και την ολοένα και μεγαλύτερη κινητοποίηση του κόσμου που προβάλλει πια τα δικά του αιτήματα.

Πρώτα έφτασαν στην επιφάνεια τα ζητήματα της εθνικής καταπίεσης. Από τον Φλεβάρη του 1988 και τις μαζικές διαδηλώσεις στη Αρμενία για το ζήτημα του Ναγκόρνο Καραμπάχ (τις μεγαλύτερες διαδηλώσεις που είχαν γίνει στην ΕΣΣΔ από το 1927) όλες οι καταπιεσμένες εθνότητες άρχισαν να βγαίνουν στους δρόμους και να διαδηλώνουν. Ακολουθούν οι διαδηλώσεις και οι απεργίες στο Αζερμπαϊτζάν και μετά έρχεται η σειρά των Βαλτικών χωρών που είχαν προσαρτηθεί στην ΕΣΣΔ το 1940

χάρη στο σύμφωνο Ριμπεντροπ - Μολότοφ. Σ' όλες τις περιπτώσεις οι μαζικές κινητοποιήσεις ξεκινούν με συνθήματα υπέρ της πολιτικής του Γκορμπατσόφ αλλά πολύ γρήγορα προχωρούν σε αιτήματα απόρριψης των τοπικών ΚΚ και τελικά ζητούν ανεξαρτησία από την ΕΣΣΔ.

Ο Γκορμπατσόφ προσπάθησε με κάθε τρόπο να σταματήσει τις εθνικές εξεγέρσεις, χρησιμοποιώντας το στρατό ξανά και ξανά. Στην Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν το 1988, στη Γεωργία τον Απρίλη του 1989, στο Αζερμπαϊτζάν πάλι το Γενάρη του 1990, στη Λιθουανία το Γενάρη του 1991 και σε πολλές άλλες λιγότερο γνωστές περιπτώσεις. Μόνο όταν η καταστολή αποδείχθηκε ανίκανη να σταματήσει το χείμαρο, προχώρησε ο Γκορμπατσόφ σε παραχωρήσεις που δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να δώσουν νέα ώθηση στο κύμα.

Το 1988 άρχισαν οι απεργίες, στην αρχή με αιτήματα οικονομικά ενάντια στη χειροτέρευση των συνθηκών ζωής, όμως, σύντομα οι εργάτες άρχισαν να βάζουν και πολιτικά αιτήματα. Οι απεργιοί ανθρακωρύχοι στη Βορκούτα το Νοέμβρη του 1989 απεργούσαν με αίτημα την κατάρρευση του πολιτικού μονοπωλίου του ΚΚ. Τον Ιούλη - Αύγουστο του 1989 η ΕΣΣΔ σαρώθηκε από ένα μαζικό απεργιακό κύμα στα ανθρακωρυχεία που έληξε με την νίκη των απεργών. Ο Γκορμπατσόφ δήλωσε ότι οι απεργίες είναι "η χειρότερη δοκιμασία για τη χώρα μας στα 4 χρόνια της ανασυγκρότησης" και πέρασε ένα νόμο που ουσιαστικά κήρυξε παράνομες τις απεργίες. Ο νόμος αυτός αγνοήθηκε. Ο ίδιος ο στρατός έπαψε να είναι ένα σίγουρο εργαλείο για την άρχουσα τάξη καθώς οι φαντάροι κατά χιλιάδες άρχισαν να εκδηλώνονται πολιτικά και να αρνούνται να στηρίξουν κατασταλτικές επιχειρήσεις.

Η επαναστατική διαδικασία που είχε ξεκινήσει μέσα στην ΕΣΣΔ απλώθηκε γρήγορα στις άλλες χώρες του Ανατολικού μπλοκ. Ως τότε οι εργατικές εξεγέρσεις στην Ανατολική Ευρώπη είχαν ν' αντιμετωπίσουν εκτός από τις ντόπιες άρχουσες τάξεις και τη στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας όπως συνέβη το 1956 στην Ουγγαρία και το 1968 στην Τσεχοσλοβακία. Η έκρηξη στην ΕΣΣΔ σήμαινε ότι οι άρχουσες τάξεις στη Αν. Ευρώπη είχαν ν' αντιμε-

Πολωνία 1980. Κατάληψη στα Ναυπηγεία του Γκντανσκ

τωπίσουν μόνες τους εργάτες τους.

Επρόκειτο για άρχουσες τάξεις που γνώριζαν πολύ καλά τι σήμαινε εργατική επανάσταση και πόσο δύσκολη ήταν πια η θέση τους με την κρίση στην ΕΣΣΔ. Στην Πολωνία το 1980 - 81, 10 εκατομμύρια εργάτες οργανωμένοι στην Αλληλεγγύη επέβαλαν επί ενάμιση χρόνο μια κατάσταση δυαδικής εξουσίας. Το κίνημά τους τσάκισε πολιτικά το κύρος του Πολωνικού ΚΚ κι έθεσε θέμα κρατικής εξουσίας χωρίς όμως να καταφέρει να νικήσει επειδή η ηγεσία του δεν ήταν επαναστατική. Παρ' όλο που το κίνημα ηττήθηκε με το στρατιωτικό πραξικόπημα του Γιαρουζέλσκι το Δεκέμβρη του 1981, είχε δώσει ένα τρομερό παράδειγμα δύναμης των εργατών και στους εργάτες των υπόλοιπων χωρών. Εγινε το φόβητρο για τις άρχουσες τάξεις. Στη Γιουγκοσλαβία ξεσπάνε μαζικές απεργίες ενάντια στη λιτότητα το 1986 - 87. Μια μεγάλη απεργία καταστέλεται στο Μπρασόφ της Ρουμανίας τον Δεκέμβρη του 1987. Αρχίζει να παρατηρείται αυξημένη αναταραχή στην Αν. Γερμανία από το 1987 και έχουμε δυο μικρά απεργιακά κύματα στην Πολωνία την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1988. Οι άρχουσες τάξεις αναγκάζονται σε πολιτικές παραχωρήσεις για να μπαιρέσουν να διατηρήσουν την εξουσία τους.

Στην Πολωνία ο Γιαρουζέλσκι υπογράφει συμφωνία με την Αλληλεγγύη για ελεύθερες εκλογές τον Ιούνιο του 1989. Στις εκλογές κερδίζει η Αλληλεγγύη και ορίζει δικό της πρωθυπουργό.

Στην Ουγγαρία το 1987 και στις αρχές του 1988 γίνονται μια σειρά από μικρές διαδηλώσεις. Το ξήλωμα του καθεστώτος ξεκίνησε με την ανατροπή του Γιάνος Κοντάρ, του σφαγέα της επανάστασης του '56 και μέχρι τότε ηγέτη του κόμματος, την άνοιξη του 1988 από τα κομμάτια της άρχουσας τάξης που επεδίωκαν το μεγαλύτερο δυνατό άνοιγμα στην αγορά. Εγιναν σκληρές αντιπαραθέσεις μέσα στην άρχουσα τάξη κι ένα τμήμα της προσπάθησε να εξασφαλίσει λαϊκό έρεισμα στηριζόμενο στην αντιπολίτευση. Η πολιτική χαλάρωση που ακολούθησε έδωσε τη δυνατότητα στον κόσμο άφοβα να κινηθεί ανοιχτά.

Στις αρχές Μάη του 1989 η νέα Ουγγρική κυβέρνηση άνοιξε τα σύνορά της με την Αυστρία και ένας αυξανόμενος αριθμός Ανα-

τολικογερμανών άρχισε να διαφεύγει στη Δύση. Αυτό που στην αρχή ήταν ρυακί γρήγορα έγινε χείμαρος και η κυβέρνηση της Αν. Γερμανίας βρέθηκε ανίκανη να τον σταματήσει. Από τον Αύγουστο κι ενώ συνεχιζόταν η φυγή του κόσμου, άρχισαν αντιπολιτευτικές διαδηλώσεις και συγκεντρώσεις, στην αρχή μικρές και σιγά-σιγά μεγαλύτερες στην Αν. Γερμανία. Η αστυνομία του καθεστώτος χτύπησε ξανά και ξανά προσπαθώντας να τσακίσει το κίνημα. Στις 18 Σεπτέμβρη και στις 2 Οκτώβρη στην Λειψία, στις 4 και 5 Οκτώβρη στη Δρέσδη και στο Μαγδεμβούργο και στις 7-8 Οκτώβρη στο Βερολίνο έγιναν εξαιρετικά βίαιες συγκρούσεις με την αστυνομία. Το καθεστώς ετοιμαζόταν για αιματηρή καταστολή αλλά ο κίνδυνος να προκαλέσει μαζική έκρηξη ήταν μεγάλος. Η κυβέρνηση αποφάσισε προσωρινά να εγκαταλείψει το σχέδιο για μαζική καταστολή και να στραφεί σε πολιτικές παραχωρήσεις.

Ο σκληροπυρηνικός ηγέτης του κόμματος, ο Εριχ Χόνεκερ, καθιρέθηκε στις 17-18 Οκτώβρη. Η νέα κυβέρνηση άρχισε τα ανοίγματα στην αντιπολίτευση. Το παιχνίδι όμως είχε χαθεί. Κάθε παραχώρηση έδινε μεγαλύτερο θάρρος στους διαδηλωτές που γέμιζαν τους δρόμους και υπονόμειαν το ηθικό του καθεστώτος. Στις 9 Νοέμβρη οι διαδηλωτές γκρέμισαν το πιο μισητό σύμβολο του καθεστώτος, το τείχος του Βερολίνου. Είχε χτιστεί το 1961 για να εμποδίσει τη μαζική φυγή του κόσμου από το σταλινικό καθεστώς της Ανατολικής Γερμανίας.

Στην Τσεχοσλοβακία στις 17 Νοέμβρη έγινε μια μαζική διαδήλωση στην Πράγα που δέχτηκε την άγρια επίθεση της αστυνομίας. Η καταστολή αντί να οδηγήσει το κίνημα σε υποχώρηση προκάλεσε μεγαλύτερο θυμό και πολύ μεγαλύτερη συμμετοχή στις διαδηλώσεις. Στα πανεπιστήμια οι φοιτητές κατέβηκαν σε αποχή, στα θέατρα οι τεχνικοί και οι ηθοποιοί κατέβηκαν σε απεργία και κάθε θέατρο της Πράγας έγινε κέντρο αντιπολιτευτικής δραστηριότητας. Άρχισαν μαζικές διαδηλώσεις με συμμετοχή δεκάδων χιλιάδων. Στις 27 Νοέμβρη έγινε μια μαζική δίωρη γενική απεργία σε όλη τη χώρα. Στις 10 Δεκέμβρη κάτω από την απειλή μιας γενικής απεργίας η κυβέρνηση και ο πρόεδρος της δημοκρατίας παραιτήθηκαν.

Στη Ρουμανία το καθεστώς Τσαουσεσκου ήταν από τα πιο καταπιεστικά της Αν. Ευρώπης. Κάθε απόπειρα διαμαρτυρίας καταπνίγονταν. Όμως τον Δεκέμβρη του 1989 η καταστολή έπαψε να

δουλεύει. Στην Τιμισοάρα άρχισαν στις 15 Δεκέμβρη διαδηλώσεις απ' αφορμή το διωγμό ενός αντικαθεστωτικού ιερέα, μέλους της ουγγρικής μειονότητας. Ο στρατός τις αντιμετώπισε πυροβολώντας και σκοτώνοντας εκατοντάδες αλλά η καταστολή πυροδοτήσε μια μαζική απεργία σε όλα τα εργοστάσια της πόλης και στις 20 του μήνα η πόλη ήταν στα χέρια των εξεγερμένων.

Ο Τσαουσεσκου προσπάθησε να αντιμετωπίσει το άπλωμα της εξέγερσης οργανώνοντας μια φιλοκυβερνητική διαδήλωση στο κέντρο του Βουκουρεστίου. Όμως, οι εργάτες που είχαν έρθει υποχρεωτικά από τα εργοστάσια για να ακούσουν τον δικτάτορα άρχισαν να τον γιουχαρούν και να φωνάζουν αντικαθεστωτικά συνθήματα ενώ όλα αυτά τα έδειχνε η τηλεόραση. Όλη τη νύχτα γίνονταν διαδηλώσεις και την επόμενη μέρα εκατοντάδες χιλιάδες βάδισαν ενάντια στο κτίριο της Κεντρικής Επιτροπής, σαρώνοντας από μπροστά τους την αστυνομία του καθεστώτος και καταλαμβάνοντάς το. Ο Τσαουσεσκου διέφυγε από τη στέγη με το ελικόπτερό του. Οι υπουργοί εξαφανίστηκαν και η ηγεσία του στρατού που διαπίστωνε ότι κινδύνευε να χάσει τον έλεγχο των στρατιωτών πέρασε με την επανάσταση. Οι στρατιώτες διατάχθηκαν να χτυπήσουν τη μυστική αστυνομία που προσπαθούσε ακόμη Λυσσαλέα να διατηρήσει το καθεστώς στη ζωή. Έτσι, μετά από τρεις μέρες οδομαχιών ο Τσαουσεσκου συνελήφθη και εκτελέστηκε στις 25 Δεκέμβρη.

Σχεδόν ταυτόχρονα έγινε και η ανατροπή του Ζίβκοφ στη Βουλγαρία. Εκεί η κρίση ξέσπασε όταν το καθεστώς προσπάθησε να παίξει το χαρτί του ρατσισμού στρέφοντας τους εργάτες ενάντια στην τούρκικη μειονότητα. Η αντίδραση της μειονότητας ήταν μαζικές διαδηλώσεις και συγκρούσεις με την αστυνομία στις οποίες πολλοί σκοτώθηκαν. Ο δικτάτορας Ζίβκοφ τρομαγμένος έκανε πίσω επιτρέποντας την έξοδο από τη χώρα σε όσους από τη μειονότητα ήθελαν να φύγουν. Άρχισε μια μαζική έξοδος που αποσταθεροποίησε το καθεστώς και οδήγησε στην αντικατάσταση του Ζίβκοφ και την προκήρυξη εκλογών από τον νέο πρόεδρο.

Τη Βουλγαρία ακολούθησε η Αλβανία. Στις αρχές του 1990 ξεκίνησε μαζικό κύμα φυγής των Αλβανών προς το εξωτερικό. Γρήγορα άρχισε να συνδυάζεται η μαζική φυγή κυρίως προς την Ιταλία με διαδηλώσεις ενάντια στο καθεστώς. Το καθεστώς προσπάθησε να τις καταπνίξει με τη βία, δεν τα κατάφερε και ξεκίνησε η

Απεργιοί ανθρακωρύχοι στο Κουσμιάς τον Ιούλη του '89

γνωστή διαδικασία υποχωρήσεων και καταστολής που χαρακτηρίζει όλα τα σταλινικά καθεστώτα στο τέλος τους. Την άνοιξη του 1991 μια γενική απεργία 4 βδομάδων έριξε την κυβέρνηση του Εμπερ Χότζα.

Οι ανατροπές των σταλινικών καθεστώτων στην Αν. Ευρώπη επιτάχυναν τις διαδικασίες μέσα στην ΕΣΣΔ. Μέχρι τον Αύγουστο του 1991 η ηγεσία της ΕΣΣΔ παρέπαιε μεταξύ καταστολής που εξαργίλωνε αλλά δεν τσάκιζε και υποχωρήσεων που έδειχναν αδυναμία της εξουσίας χωρίς να ικανοποιούν. Η οικονομική κρίση γινόταν όλο και χειρότερη υπονομεύοντας και τα τελευταία ίχνη δημοτικότητας που είχαν απομείνει στον Γκορμπατσόφ ενώ οι αποσχιστικές τάσεις στις διάφορες εθνότητες και οι πόλεμοι που είχαν ξεσπάσει μεταξύ τους ανθούσαν. Οι κατά τόπους γραφειοκράτες άρχισαν να γαντζώνονται από τα διάφορα εθνικά κινήματα για να επιβιώσουν πολιτικά, αρχίζοντας πια μια διαδικασία διάσπασης της σοβιετικής άρχουσας τάξης που είχε τον αντικτυπό της και στο ίδιο το ΚΚΣΕ. Τον Απρίλη του 1991 ξέσπασαν ξανά μαζικές απεργίες ανθρακωρύχων.

Μπροστά στην προοπτική της διάλυσης της ΕΣΣΔ κομμάτια της άρχουσας τάξης με τη συναίνεση του Γκορμπατσόφ στράφηκαν προς την προοπτική στρατιωτικού πραξικοπήματος στο πολωνικό πρότυπο του 1981 που θα επέτρεπε τη διατήρηση της ενότητας της ΕΣΣΔ και μια ελεγχόμενη στροφή προς την αγορά. Όμως η κρίση της άρχουσας τάξης είχε προχωρήσει, υπήρχαν κομμάτια του στρατού και της γραφειοκρατίας που ήταν αντίθετα. Το πραξικόπημα της 19-22 Αυγούστου του 1991 που είχε επικεφαλής του σχεδόν όλο το υπουργικό συμβούλιο του Γκορμπατσόφ βρέθηκε αντιμέτωπο με μαζικές διαδηλώσεις στη Μόσχα. Οι πραξικοπηματίες αισθάνθηκαν αδύναμοι να προχωρήσουν στην αιματηρή καταστολή που χρειαζόταν για να τις τσακίσουν. Αισθανόμενοι αυτή την αδυναμία μέλη της άρχουσας τάξης, όπως ο Γιέλτσιν που στην αρχή κρατούσε στάση αναμονής έτρεξαν να μπουν επικεφαλής του κόσμου και να καταδικάσουν το πραξικόπημα. Η αποτυχία του πραξικοπήματος άνοιξε και επίσημα την διάλυση της ΕΣΣΔ που τυπικά ανακοινώθηκε τον Δεκέμβρη του 1991.

Μετά από την αναδρομή αυτή πρέπει να απαντηθεί το ερώτημα του "τι κέρδισαν οι εργάτες" και το "αν άξιζε τον κόπο." Μήπως πριν ήταν καλύτερα και ο κόσμος έδρασε τελικά σαν πεζικό για

μια άρχουσα τάξη που ήθελε να βγάλει το κοστούμι του γραφειοκράτη για να φορέσει αυτό του δυτικού επιχειρηματία; Δεν ισχύει αυτό.

Πρώτα απ' όλα τα σταλινικά καθεστώτα δεν περίμεναν το 1989 για να κινηθούν προς την αγορά. Στην Ουγγαρία ο λεγόμενος "νέος οικονομικός μηχανισμός" υπήρχε ήδη από τη δεκαετία του 1960. Η Γιουγκοσλαβία ήταν μέλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, η Πολωνία και η Ρουμανία είχαν υπερχρεωθεί σε ξένους δανειστές που ζητωκραύγασαν το πραξικόπημα του Γιαρουζέλσκι στην Πολωνία το 1981 γιατί η δικτατορία θα εξασφάλιζε σίγουρα την πληρωμή των χρεών. Ο κύριος λόγος της απόλυτης εξαθλίωσης του ρουμάνικου λαού ήταν ότι το καθεστώς Τσαουσέσκου επέβαλε την πιο σκληρή λιτότητα για να ξεπληρώσει το εξωτερικό χρέος, πράγμα που πέτυχε. Τα καθεστώτα ήταν ως το λαιμό μπασμένα στην αγορά και το πρότυπο τους ήταν η Κίνα του Ντενγκ Χσιάο Πινγκ όπου το άνοιγμα στην αγορά σι-

νοδευόταν από τη σκληρότερη δυνατή καταστολή. Ο Εγκον Κρεντς, ο αρχηγός της Ανατολικογερμανικής μυστικής αστυνομίας που ανέτρεψε τον Χόνεκερ τον Οκτώβρη του 1989 ήταν υπέρμαχος της σφαγής της πλατείας Τιεν Αν Μεν στο Πεκίνο τον Ιούνη του 1989. Οι πραξικοπηματίες του Αύγουστου του 1991 στην ΕΣΣΔ ήταν ανοικτοί θαυμαστές της "κινέζικης λύσης".

Και οι δυο πτέρυγες της άρχουσας τάξης στην Ανατολή, και οι "μεταρρυθμιστές" και οι "σκληροπυρηνικοί", δεν είχαν τίποτα να προσφέρουν στους εργάτες. Και οι δυο ήθελαν να πάνε προς την αγορά χρησιμοποιώντας περισσότερη ή λιγότερη καταστολή για να διατηρήσουν τον έλεγχο. Η ανυπαρξία ουσιαστικής διαφοράς αποδείχθηκε και στα δέκα χρόνια που πέρασαν από το 1989. Σε πολλές χώρες οι λεγόμενοι "κόκκινοι" επέστρεψαν στην εξουσία αλλά αυτό δεν άλλαξε τίποτα: στην Πολωνία και στην Ουγγαρία κυβερνήσεις προερχόμενες από τα παλιά ΚΚ υλοποίησαν την πολιτική της ένταξης στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Τα ίδια είδαμε και στην Αλβανία και στη Βουλγαρία.

Οι διασπάσεις μέσα στις άρχουσες τάξεις του κρατικού καπιταλισμού το 1989 έδωσαν προς στιγμή την ευκαιρία στους εργάτες να βγουν στο προσκήνιο. Αυτή η ευκαιρία δεν αξιοποιήθηκε για μια ριζική ανατροπή που θα έδινε τον έλεγχο στους ίδιους τους εργάτες, γιατί δεν υπήρχαν επαναστατικές ηγεσίες που να παλέψουν για μια τέτοια λύση.

Οι επαναστάσεις του 1989 άφησαν μια πολύτιμη εμπειρία στους εργάτες. Οι αγώνες τους δεν σταμάτησαν το 1991. Οι απεργίες των ανθρακωρύχων στη Ρωσία και στη Ρουμανία την χρονιά που πέρασε, οι μαζικές διαδηλώσεις στη Σερβία και στη Βουλγαρία στο τέλος του 1996 και στις αρχές του 1997, η ένοπλη εξέγερση ενάντια στις πυραμίδες την άνοιξη του 1997 στην Αλβανία δείχνουν ότι οι εμπειρίες και η δύναμη βρίσκονται εκεί.

Οι επαναστάσεις του 1989 κατέκτησαν μια σειρά από στοιχειώδη συνδικαλιστικά και πολιτικά δικαιώματα αλλά δεν νίκησαν οι εργάτες. Μια τέτοια κατάληξη δεν ήταν αναπόφευκτη. Η ευθύνη για τη νίκη της αγοράς βρίσκεται στις ηγεσίες που βρέθηκαν επικεφαλής των κινήματων και που αν και σε πολλές περιπτώσεις ήταν αριστερές ή είχαν μαρξιστικές καταβολές προσαρμόστηκαν πλήρως στις ιδέες της αγοράς. Ετσι επέτρεψαν στις άρχουσες τάξεις να επιβιώσουν την ανατροπή των δικτατοριών χωρίς μεγάλο κόστος.

Ο ιμπεριαλισμός των δύο υπερδυνάμεων

Είναι πλατιά διαδεδομένη η αντίληψη που λέει ότι η ύπαρξη της ΕΣΣΔ και των συμμάχων κρατών της, ήταν το αντίβαρο στην παντοδυναμία των ΗΠΑ. Και έτσι για τις δεκαετίες που μεσολάβησαν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι την κατάρρευσή της, ο κόσμος ήταν πιο ασφαλής και ειρηνικός από ότι σήμερα. Αυτή η άποψη είναι λάθος.

Η ισορροπία ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, στηρίχτηκε σε μια παρανοική κούρσα εξοπλισμών. Συσσώρευσαν χιλιάδες πυρηνικές κεφαλές που είναι ικανές να καταστρέψουν πολλές φορές τον πλανήτη. Το 1961 ο κόσμος έφτασε στα πρόθυρα του πυρηνικού ολέθρου, με την κρίση των πυραύλων στην Κούβα, όταν η Ρωσία εγκατέστησε εκεί πυρηνικούς πυραύλους και οι ΗΠΑ απείλησαν τηλεγράφο ότι αν δεν αποσυρθούν θα χτυπήσουν.

Η Ευρώπη είχε μετατραπεί σε ένα τεράστιο "πάρκινγκ" τόπων όπλων συστημάτων. Στις αρχές της δεκαετίας του '80, με το ξεσπάσμα του Νέου Ψυχρού Πολέμου, αυτή η κούρσα πήρε νέες διαστάσεις. Οι ΗΠΑ ξεκίνησαν την εγκατάσταση των πυραύλων Περιογκ-2 και Κρουζ, και η ΕΣΣΔ απάντησε με την ανάπτυξη των αντίστοιχων SS-20. Ενώπιον σε αυτή την απειλή γεννήθηκαν μαζικά αντιπυρηνικά κινήματα, από την Αγγλία μέχρι την Γερμανία και άλλες χώρες.

Το κόστος αυτής της κούρσας τα σήκωσε η εργατική τάξη και στις δύο πλευρές. Τα ποσά που αφιερώνονταν στις στρατιωτικές δαπάνες μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, παρέμειναν ασυνήθιστα υψηλά συγκρινόμενα με οποιαδήποτε προηγούμενη "ειρηνική" περίοδο του καπιταλισμού. Οι ΗΠΑ αφιέρωναν σταθερά πάνω από το 7% του ΑΕΠ στους εξοπλισμούς και η ΕΣΣΔ, που η οικονομία της είχε το μισό μέγεθος της αμερικάνικης, για να προλάβει τον ανταγωνισμό αναγκάστηκε να αφιερώσει το διπλάσιο, ανάμεσα στο 12% και το 15% του ΑΕΠ. Ήταν μια απαλόλη τεράστιων δαπανών. Όλα αυτά τα ποσά θα μπορούσαν να δελτακασούν αποφασιστικά την κατάσταση των εργατών σε τσιόδημα και συνθήκες ζωής σε όλες τις χώρες. Θα μπορούσαν να λύσουν μονομιάς όλα τα προβλήματα του λεγόμενου τρίτου κόσμου, την πείνα, την φτώχεια, τις αρρώστιες.

Όταν ο καπιταλισμός μπήκε σε κρίση, από τις αρχές της δεκαετίας του '70, οι εξοπλισμοί -ιδιαίτερα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ- έγιναν παράγοντας που τη δάδινε ακόμα περισσότερο. Ο Ρήγκαν στη δεκαετία του '80 χρηματοδότησε το εξοπλιστικό πρόγραμμα στρεφόμενος με μανία εναντίον σε όλες τις κατοκλήσεις της εργατικής τάξης, από τους μισθούς μέχρι τις κοινωνικές δαπάνες και τα συνδικάτα. Η ανεργία και η φτώχεια πήραν τεράστιες διαστάσεις. Το ίδιο έγινε και στην απέναντι μεριά.

Είναι φαιερική η εικόνα ότι η "ισορροπία του τρόμου" ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις εξασφάλιζε την ειρήνη. Οι μεταπολεμικές δεκαετίες είναι γεμάτες πολεμικές συγκρούσεις που στοίχισαν την ζωή σε δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπους. Μπορεί οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ να μην οδηγήθηκαν ποτέ σε κατευθείαν σύγκρουση ανάμεσα τους αλλά μετέφεραν τον ανταγωνισμό τους σε όλες τις γωνιές του πλανήτη. Και οι δύο υπερδυνάμεις

κόλυπταν αυτό τον ανταγωνισμό παριστάνοντας τον υπερασπιστή υψηλών ιδανικών. Οι ΗΠΑ δήλωναν ότι υπερασπιζαν τον "ελεύθερο κόσμο", τα ιδανικά της δημοκρατίας και της ελευθερίας απέναντι στον "ολοκληρωτισμό" της "αυτοκρατορίας του κακού" όπως περιέγραψε την ΕΣΣΔ σε ένα από τα πιο παρανοϊκά του ξεσπάσματα ο Ρήγκαν. Και η άρχουσα τάξη της ΕΣΣΔ μιλούσε στο όνομα της "προεδευτικής ανθρωπότητας" και του σοσιαλισμού. Αυτά τα μεγάλα λόγια δεν είχαν καμία σχέση με την πραγματικότητα.

Και οι δύο έχουν στο ενεργητικό τους μια μακρά σειρά ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων. Ο κατάλογος των ΗΠΑ είναι μακρός και μετεωρισμένος από την Κορέα και την Λατινική Αμερική τις δεκαετίες του '50 και του '60 μέχρι το Βιετνάμ που κόστισε τη ζωή σε 2 εκατομμύρια βιετναμέζους. Το ίδιο ισχύει και για την ΕΣΣΔ, που η άρχουσα τάξη της δεν διατάζε να επιβάλει με σιδερενίο χέρι την πενιάρια στη δική της σφαίρα επιρροής. Το 1956 τα ρωσικά τανκς επνίξαν στο αίμα την εργα-

Γαλιτα: Το κυνικό μίσημα του πλανήτη από τον Στάλιν, τον Ρουσσέβελι και τον Τσούρτσιλ

τική επανάσταση στην Ουγγαρία. Το 1968 εισέβαλε στην Τσεχοσλοβακία. Η εισβολή στα Αφγανιστάν το 1979 και ο δεκαετής πόλεμος που ακολούθησε κατέστρεψε κυριαρχικά τη χώρα, που μετατράπηκε σε πεδίο αναμέτρησης ανάμεσα στις δύο στρατιωτικές μηχανές. Ο πόλεμος αυτός στοίχισε άλλα ένα εκατομμύριο νεκρούς.

Η κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ από το 1989 μέχρι το 1991, σήμανε το τέλος της μεταπολεμικής "σταθερότητας" που ισοροπούσε ανάμεσα στους αντιθετους πόλους. Οι ιμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί και οι συγκρούσεις ανάμεσα στις άρχουσες τάξεις οξύνονται σε κάθε γωνία του πλανήτη. Η φρίκη του πολέμου έφτασε μέχρι την καρδιά της Ευρώπης, με τον πόλεμο στην Γιουγκοσλαβία. Το φρικτό πρόσωπο του ιμπεριαλισμού το βλέπουμε σήμερα από το Κόσσοβο μέχρι το Αν. Τιμόρ. Η απάντηση σ' αυτή τη φρίκη δεν είναι η νοσταλγία για μια προηγούμενη φάση του συστήματος αλλά η πάλη για την ανατροπή του, για την εργατική εξουσία και το σοσιαλισμό.

Γεωργίου Μπολαιο

Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση

Η κρίση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης άνοιξε ξανά μετά από χρόνια την προοπτική της σοσιαλιστικής επανάστασης όπως στη Ρωσία το 1917. Οι ιδέες της αντιπολίτευσης και η αναζήτηση του "Τρίτου Δρόμου" λειτούργησαν σαν εμπόδιο.

Οι επαναστάσεις, που σάρωσαν τα παλιά σταλινικά καθεστώτα το 1989, γέννησαν ελπίδες σε εκατομμύρια ανθρώπους σε ολόκληρη την Ανατολική Ευρώπη. Η δυνατότητα να ξεφορτωθούν με μιάς, όχι μόνο την Σεκουριτάτε και τη Στάζι αλλά μαζί με αυτούς και ολόκληρη την άρχουσα τάξη που οι τρομοκρατικοί αυτοί μηχανισμοί προστάτευαν, έμοιαζε χειροπιαστή.

Σήμερα, δέκα χρόνια μετά, ίδια πρόσωπα εξακολουθούν να βρίσκονται στην κορυφή της κοινωνίας, τώρα πια όχι σαν κομισάριοι και διευθυντές αλλά σαν ιδιοκτήτες -επιχειρηματίες, βιομήχανοι, μεγαλέμποροι, τραπεζίτες. Τα προκλητικά τους προνόμια, αντί να εξαλειφθούν, έχουν γίνει ακόμα μεγαλύτερα, ακόμα πιο προκλητικά. Η ψαλίδα ανάμεσα στους φτωχούς και τους πλούσιους έχει γίνει, μέσα σε μια δεκαετία, τεράστια.

Τι έφταιξε; Μήπως το κύμα, που ανέτρεψε τα παλιά καθεστώτα ήταν "αντεπανάσταση" που οδήγησε στην "παλινόρθωση του καπιταλισμού", όπως υποστηρίζουν οι απολογητές του σταλινισμού;

Το πραγματικό πρόβλημα ήταν ότι οι επαναστάσεις του '89 έμειναν στα μισά του δρόμου. Σε όλη την Ανατολική Ευρώπη αυτοί οι οποίοι βρέθηκαν στην κεφαλή των εξεγέρσεων, αντί να προσπαθήσουν να οδηγήσουν το κίνημα μπροστά, στην ανατροπή της κυρίαρχης τάξης, προσπάθησαν να το συγκρατήσουν. Η αντίληψη της "αυτοπεριορισμένης επανάστασης" δεν περιοριζόταν μόνο στους μετριοπαθείς, δεξιούς ηγέτες των κινήματων -σαν τον Βαλέσα στην Πολωνία ή τον Χάβελ στην Τσεχοσλοβακία- αλλά κυριαρχούσε και στην ίδια την αριστερή, ριζοσπαστική αντιπολίτευση.

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Γιάτσεκ Κουρόν, ένας από τους ηγέτες της Αλληλεγγύης στην Πολωνία, που έγινε υπουργός Εργασίας στην πρώτη "μετακομμουνιστική" κυβέρνηση το 1989.

Ο Κουρόν ήταν, από τα μέσα της δεκαετίας του '60, ένας από τους πιο γνωστούς αντικαθεστωτικούς στην Πολωνία. Το 1965 είχε γράψει, μαζί με τον Κάρολ Μοντζελέφκι ένα βιβλίο με τίτλο "Ανοιχτή Επιστολή στο ΠΕΕΚ (το Κομμουνιστικό Κόμμα)". Η "Ανοιχτή

Επιστολή" ήταν μια μαρξιστική ανάλυση της πολωνικής κοινωνίας που κατάγγελλε το ταξικό χάσμα ανάμεσα στους εργάτες και την γραφειοκρατία. Ο Κουρόν και ο Μοντζελέφκι μιλούσαν το 1965 για μια "αντιγραφειοκρατική επανάσταση" που θα ανέτρεπε το σταλινικό καθεστώς και θα έδινε την εξουσία σε ένα σύστημα εργατικών συμβουλίων -με άλλα λόγια θα κατέληγε στον γνήσιο σοσιαλισμό. Η "Ανοιχτή Επιστολή" τέλειωνε με μια πρόσκληση στους εργάτες να χτίσουν ένα επαναστατικό κόμμα, σαν αυτό το οποίο προπαγάνδιζε ο Λένιν στη Ρωσία στις αρχές του αιώνα:

"Για να έχει η εργατική τάξη τη δυνατότητα να παίξει τον ηγετικό της ρόλο πρέπει να έχει συνείδηση των ξεχωριστών, ιδιαίτερων της συμφερόντων της. Αυτά πρέπει να τα εκφράσει με τη μορφή ενός πολιτικού προγράμματος και να οργανωθεί -σαν μια τάξη που διεκδικεί την εξουσία, στο δικό της ή τα δικά της πολιτικά κόμματα".

Ο Κουρόν έγινε ένας από τους σημαντικότερους ηγέτες της Αλληλεγγύης το 1980. Στο μεταξύ, όμως, οι απόψεις του είχαν αλλάξει ριζικά. Στα κείμενά του τώρα η "αντιγραφειοκρατική επανάσταση" είχε αντικατασταθεί από τη τη "Νέα Εξέλιξη" -έναν δρόμο σταδιακών δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, που θα στηριζόταν σε μια συμμαχία της εργατικής τάξης με άλλα "κοινωνικά στρώματα". Την ίδια ώρα που εκατομμύρια εργάτες απεργούσαν, ξεχύνονταν για να διαδηλώσουν στους δρόμους, πυρπολούσαν τα γραφεία του ΠΕΕΚ και συγκρούονταν με την αστυνομία ο Κουρόν τους καλούσε να συνεργαστούν για την "Νέα Εξέλιξη" με τις "άλλες πολιτικές δυνάμεις" -δηλαδή την Καθολική Εκκλησία και το ίδιο το ΠΕΕΚ.

Ακόμα και τον Γενάρη του 1989, λίγους μόνο μήνες πριν οι επαναστάσεις σαρώσουν την Ανατολική Ευρώπη, ο Κουρόν απέρριπτε κατηγορηματικά κάθε ιδέα ανατροπής και προπαγάνδιζε τον διάλογο με το καθεστώς:

"Πολλοί από τους φίλους μας, τα μέλη της αντιπολίτευσης στην Πολωνία μας ρωτούσαν: Γιατί πήγατε στο στρογγυλό τραπέζι του διαλόγου με την κυβέρνηση; Δεν θα ήταν καλύτερα να

Ανατολική Γερμανία - 1989: Εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες και νεολαίοι διαδηλώνουν για δημοκρατικά δικαιώματα και ελευθερίες

συνεχίζαμε να οργανώνουμε τον κόσμο και να αυξήσουμε το δυναμικό της κοινωνικής έκρηξης -μιας κοινωνικής έκρηξης που θα σάρωνε το ολοκληρωτικό σύστημα; Η απάντησή μας ήταν 'οχι'. Δεν θέλουμε να καταστρέψουμε το σύστημα με τη βία... ο δρόμος προς τη δημοκρατία πρέπει να είναι μια διαδικασία σταδιακής εξέλιξης, το σταδιακό χτίσιμο δημοκρατικών θεσμών".

Σε καμιά άλλη χώρα της Ανατολικής Ευρώπης δεν υπήρχε κάτι αντίστοιχο με την Αλληλεγγύη. Οι αντιπολιτεύσεις στην Ανατολική Γερμανία, την Τσεχοσλοβακία, τη Ρουμανία, ήταν κατά κανόνα πολύ πιο αδύναμες από την πολωνική Αλληλεγγύη. Όμως, όπως και στην Πολωνία, η κατεύθυνσή τους παντού ήταν να πιέζουν για τον συμβιβασμό και τη μεταρρύθμιση.

Στην Τσεχοσλοβακία το "Φόρουμ των Πολιτών" που δημιουργήθηκε μέσα στην εξέγερση του 1989 και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην "ομαλή μετάβαση" -την "βελουδινη επανάσταση"- περιλάμβανε τους πιο γνωστούς ηγέτες της "Χάρτας 77", της μεγαλύτερης αντιπολιτευτικής οργάνωσης της δεκαετίας του '70.

Στην Ανατολική Γερμανία το "Νέο Φόρουμ" ήταν ένα amalgama απόψεων που ξεκινάγε από αναρχικούς και έφτανε μέχρι την καθολική εκκλησία.

Η "πολυσυλλεκτικότητα" -η προσέλκυση όσο περισσότερων ανθρώπων από όλο το ταξικό, πολιτικό και ιδεολογικό φάσμα- ήταν συνειδητή επιλογή των ηγεσιών αυτών των αντιπολιτευτικών σχημάτων σε όλη την Ανατολική Ευρώπη. Ο Γενς Ράιχ προσδιόριζε με αυτά τα λόγια τους στόχους της αντιπολιτεύσεως: "Θέλαμε να εξασφαλίσουμε ότι θα είμαστε επαρκώς αντιπροσωπευτικοί. Να εξασφαλίσουμε ότι το Νέο Φόρουμ θα περιλάμβανε όχι μόνο υπαλλήλους, όχι μόνο Βερολινέζους, όχι μόνο διανοούμενους, όχι μόνο νέους, όχι μόνο περιθωριακούς. Αυτό το κριτήριο ήταν που μας έφερε όλους αυτούς μαζί... ένα τμήμα των φυσιολογικών ανθρώπων, με φυσιολογικά επαγγέλματα και διαφορετικές πολιτικές κατευθύνσεις". Η πολυσυλλεκτικότητα αυτή πήγαινε χέρι-χέρι με τις μεγαλύτερες αυτοπάτες για τη "δημοκρατία" και

την "ελεύθερη αγορά" στη δύση.

Οι περισσότεροι από τους ηγέτες της αντιπολιτεύσεως πίστευαν ότι η Ανατολική Ευρώπη θα μπορούσε, με την εισαγωγή της "ελεύθερης αγοράς", να γνωρίσει στη δεκαετία του '90 μια οικονομική άνθηση σαν αυτή που γνώρισε η Δύση στη δεκαετία του '50 και του '60.

Στη Ρωσία της εποχής της "Περεστρόικα" του Γκορμπατόφ η πιο σημαντική ριζοσπαστική, αντιπολιτευτική οργάνωση ήταν ο "Σύλλογος Κοινωνικών Πρωτοβουλιών της Μόσχας". Ο Μπόρις Καγκαρλίτσκι, ο γνωστότερος ηγέτης του "Συλλόγου" είχε προέλθει από τις παράνομες ομάδες των νέων σοσιαλιστών της Ρωσίας. Για την δραστηριότητά του αυτή είχε καταδικαστεί, στο παρελθόν, σε πολλά χρόνια φυλακή.

Στα τέλη της δεκαετίας του '80, όμως, και ενώ η Ρωσία τρανταζόταν από τις απεργίες και τις εργατικές διαδηλώσεις ο Καγκαρλίτσκι προσδιόριζε τους στόχους της αντιπολιτεύσεως "να συμβάλει στην πρόωθηση του επαναπροσανατολισμού του συστήματος του κρατικών οργάνων σχεδιασμού και διοίκησης από τις σημερινές κυρίαρχες διοικητικές μεθόδους προς τις μεθόδους της οικονομίας". Με άλλα λόγια, να βοηθήσει στη μετάβαση από το "πλάνο" στην "ελεύθερη αγορά".

Οι αυτοπάτες για την αγορά γεννούσαν αυτοπάτες για το "προοδευτικό" κομμάτι της γραφειοκρατίας -αυτό που αλληθώριζε προς τη δύση και την ενσωμάτωση στην παγκόσμια αγορά- και οδηγούσαν την αντιπολιτεύση στην ουρά των μεταρρυθμιστών. Ο "βασικός μας στόχος", έλεγε η ιδρυτική διακήρυξη της Ομοσπονδίας των Κοινωνικών Σοσιαλιστικών Συλλόγων που έγραψε λίγο πριν τα γεγονότα του '89 ο Καγκαρλίτσκι "είναι να στηρίξουν την περεστρόικα".

Τι έφταιξε; Γιατί οδηγήθηκαν οι ηγέτες της ριζοσπαστικής αντιπολιτεύσεως στην Ανατολική Ευρώπη στην υποταγή στην αγορά και στον συμβιβασμό με την γραφειοκρατία;

Η εξέλιξη αυτή είναι παράλληλη και αλληλοεπηρεαζόμενη με

την πορεία της αριστεράς στη Δύση. Η αριστερή αντιπολίτευση στον σταλινισμό στην Ανατολή δεν αναπύχθηκε στο κενό, αντίθετα αντλούσε ιδέες και έμπνευση από το κίνημα στη Δύση. Ο Μάης του '68 ήταν πηγή αριστερής αναζήτησης και στην Ανατολή. Αλλά στη συνέχεια, η κρίση της επαναστατικής αριστεράς και η δεξιά στροφή των ρεφορμιστικών κομμάτων στη Δύση επέδρασε αρνητικά.

Οι αριστερές αντικαθεστωτικές κινήσεις στην Ανατολική Ευρώπη, η "Χάρτα '77", η "Ανοιχτή Επιστολή", το "ΚΟΡ" γεννήθηκαν όλες μέσα στις δεκαετίες του '60 και του '70 -στις δεκαετίες του Μάη του '68, της Ανοιξης της Πράγας, του αντιπολεμικού κινήματος στις ΗΠΑ, της επανάστασης στην Πορτογαλία του '74. Το επαναστατικό εκείνο κύμα ξαναέφερε στην επιφάνεια τις -θαμμένες κάτω από τη λάσπη του σταλινισμού- επαναστατικές παράδοσεις, τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή. Στα μάτια εκατομμυρίων εργατών, ο σοσιαλισμός ήταν τη δεκαετία του '60 και του '70 προ των πυλών. Το κλίμα εκείνης της εποχής είχε αναγκάσει ακόμα και την κοινοβουλευτική, ρεφορμιστική αριστερά στη Δύση σε μια πιο ριζοσπαστική φρασεολογία.

Οι προσδοκίες όμως αυτές δεν επαληθεύτηκαν. Τη δεκαετία του '80 οι καπιταλιστές πέρασαν στην αντεπίθεση και οι ρεφορμιστές ξέχασαν τις ριζοσπαστικές τους κορώνες και προσαρμόστηκαν στην πολιτική του "εφικτού": η επανάσταση είναι "ουτοπία", αυτό που χρειάζεται είναι να προσαρμοστούμε σε "ρεαλιστικούς" στόχους.

Τα ΚΚ και τα σοσιαλιστικά κόμματα της Δύσης στράφηκαν ραγδαία προς την αγορά. Στην Ελλάδα, ο Παπανδρέου πέρασε από τον "Σοσιαλισμό στις 18" στην ανάδειξη του Σημίτη σε "Μίστερ Λιτότητα" το 1985. Φλωράκης και Κύρκος λίγο αργότερα έφτιαχναν το "κοινό πόρισμα" σαν πλατφόρμα του Συνασπισμού στηριγμένη στις ιδέες "της τέχνης του επιχειρείν" του Μίμη Ανδρουλάκη. Όλοι τους ήταν μανιβάδες χειροκροτητές του Γκορμπατσώφ και της Περεστρόικα. Καθόλου παράξενο που ο Καγκαρλίτσι και ο Κουρόν παρασύρθηκαν απ' αυτό το ρεύμα.

Αυτό το κλίμα επηρέασε τις ομάδες της αντιπολίτευσης στην Ανατολική Ευρώπη -αλλά όχι αυτομάτως. Η Ευρωπαϊκή Σοσιαδημοκρατία και τα κόμματα της Ευρωκομμουνιστικής Αριστεράς έκαναν τεράστιες προσπάθειες να αγκαλιάσουν και να επηρεάσουν την αντιπολίτευση στην Ανατολή: ταξίδια, επίσημες επισκέψεις, προσκλήσεις σε στρογγυλά τραπέζια, φεστιβάλ κλπ. Δυστυχώς η επαναστατική αριστερά στην Ευρώπη ήταν πολύ αδύναμη για να μπορέσει να επηρεάσει αυτές τις εξελίξεις. Το αποτέλεσμα το βλέπουμε σήμερα.

Οι αυταπάτες της αντιπολίτευσης στην Ανατολική Γερμανία, την Τσεχοσλοβακία, την Ουγγαρία, τη Ρωσία κλπ απόπλιναν, ουσιαστικά, το κίνημα και άφησαν την πρωτοβουλία των κινήσεων στις ίδιες τις άρχουσες τάξεις. Μέσα στις συνθήκες της πώλωσης μόνο μια επαναστατική αριστερά, που θα μπορούσε να απαντήσει με διαύγεια και συνέπεια στα ψέμματα της παλιάς γραφειοκρατίας και τις αυταπάτες της αγοράς προβάλλοντας τις ιδέες του σοσιαλισμού από τα κάτω, θα μπορούσε να κερδίσει την εργατική τάξη με το μέρος της και να καθορίσει τις εξελίξεις. Τέτοια αριστερά, όμως, δεν υπήρχε πουθενά. Το αποτέλεσμα ήταν, να καταλήξουν οι επαναστάσεις που έριξαν το τείχος του Βερολίνου και έστειλαν τους Τσαουσέσκου στο εκτελεστικό απόσπασμα, στα χέρια των Κολ, των Ιλιέσκου και των Γέλτσιν - και να αφήσουν τα εκατομμύρια των εργατών στην Ανατολική Ευρώπη στα νύχια της αγοράς και της δολοφονικής της κρίσης.

Σωτήρης Κοντογιάννης

"Ο σοσιαλισμός πέθανε" ήταν οι αντιδράσεις μετά το '89. Ο Λεάνδρος Μπόλαρης εξηγεί πως στην Ανατολή όπως και στη Δύση υπήρχε μια κυρίαρχη τάξη που εκμεταλλευόταν και καταπίεζε τους εργάτες.

Έκα χρόνια μετά τις επαναστάσεις του 1989, η συζήτηση συνεχίζεται σε μερικά κεντρικά ζητήματα. Τι ήταν αυτό που κατέρρευσε, ήταν σοσιαλισμός; Τι είδους κοινωνίες ήταν αυτές στην Αν. Ευρώπη; Το ΣΕΚ ανήκει σε μια διεθνή τάση που υποστηρίζει ότι στην Ρωσία και στις υπόλοιπες χώρες του ανατολικού μπλοκ δεν υπήρχε σοσιαλισμός αλλά κρατικός καπιταλισμός. Ήταν κοινωνίες όπου η άρχουσα τάξη εκμεταλλευόταν τους εργάτες με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που τους εκμεταλλεύονται οι καπιταλιστές στις χώρες της Δύσης. Τα καθεστώτα που κατέρρευσαν το 1989 δεν ήταν η συνέχεια της επανάστασης του 1917 αλλά χτίστηκαν πάνω στα συντρίμια της, ήταν η πλήρης άρνηση όλων των ιδεών της.

Τον Οκτώβρη του 1917 τα εργατικά συμβούλια (τα σοβιέτ) με επικεφαλής τους μπολσεβίκους ανέτρεψαν την αστική κυβέρνηση και ξεκίνησαν να χτίζουν μια καινούργια κοινωνία. Τα σοβιέτ που συσπειρώναν εκατομμύρια εργάτες και δίπλα τους εκατομμύρια φαντάρους και φτωχούς αγρότες ήταν μια δημοκρατία, σκάλες ανώτερη από κάθε κοινοβούλιο. Ο Λένιν είχε εκφράσει επιγραμματικά στο βιβλίο του *Κράτος και Επανάσταση* τι σήμαινε αυτό, λέγοντας ότι "δικτατορία του προλεταριάτου σημαίνει ότι κάθε μαγειρίσα μπορεί να κυβερνά". Παράλληλα, η επανάσταση ήταν "πανηγύρι των καταπιεσμένων" σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Οι γυναίκες απέκτησαν για πρώτη φορά δικαιώματα, η εκπαίδευση μαζικοποιήθηκε με την κατάργηση κάθε είδους εξεταστικού ταξικού φραγμού, οι καταπιεσμένες εθνότητες αφέθηκαν ελεύθερες να ορίσουν την μοίρα τους μέχρι και να αποσχισθούν.

Το άλλο χαρακτηριστικό της ρώσικης επανάστασης ήταν ο διεθνισμός της. Οχι μόνο στις διακηρύξεις. Για τον Λένιν, τον Τρότσκι και όλους τους μπολσεβίκους ήταν ξεκάθαρο ότι η μοίρα της ρώσικης επανάστασης είναι άρρηκτα δεμένη με την προοπτική της νίκης της επανάστασης στις χώρες της Δύσης, ιδιαίτερα στην Γερμανία. Η αποτυχία του επαναστατικού κύματος από το 1919 μέχρι και το 1923 σημάδεψε την τύχη της εξουσίας των σοβιέτ. Η απομόνωση της επανάστασης οδήγησε στον στραγγαλισμό της.

Στο τέλος του καταστροφικού εμφύλιου πολέμου, από την εργατική τάξη που είχε κάνει την επανάσταση είχε μείνει η σκιά της. Εκατοντάδες χιλιάδες μπήκαν στις γραμμές του Κόκκινου Στρατού να πολεμήσουν. Η οικονομική καταστροφή πήρε βιβλικές διαστάσεις. Το 1920 οι βιομηχανικοί εργάτες ήταν οι μισοί του 1917. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες η δημοκρατία των σοβιέτ νέκρωσε. Οι μπολσεβίκοι αποφάσισαν να κρατηθούν στην εξουσία παρόλα αυτά, ελπίζοντας στην σωτήρια βοήθεια της επανάστασης στην Δύση. Όσο αυτή η προοπτική απομακρύνονταν τό-

Καθεστῶτα κρατικού καπιταλισμού

σο σταθεροποιούνταν μια γραφειοκρατία που αποκτούσε συνείδηση ότι έχει ξεχωριστά συμφέροντα από την εργατική τάξη. Ο πιο συνεπής εκφραστής αυτού του στρώματος ήταν ο Στάλιν.

Το 1928-29 είναι η χρονιά που ξεκινάει η πλήρης ανατροπή ακόμα και των υπολειμμάτων των κατακτήσεων του Οκτώβρη, και η γραφειοκρατία μετατρέπεται σε άρχουσα τάξη, των διευθυντών των εργοστασίων, των στρατιωτικών, των ανώτερων κομματικών στελεχών. Με τα πεντάχρονα πλάνα, βάζει στόχο την γρήγορη συσσώρευση κεφαλαίου για το κτίσιμο μιας πανίσχυρης βιομηχανικής δύναμης που θα μπορεί να αντέξει και να νικήσει στον στρατιωτικό ανταγωνισμό με την Δύση.

Το βάρος το σηκώνουν οι εργάτες που βλέπουν τους μισθούς να συρρικνώνονται και μέσα στα εργοστάσια να επιβάλεται το πιο αντιδημοκρατικό καθεστώς. Εκατομμύρια αγρότες οδηγούνται με τη βία στα κολχόζ, στη διάρκεια της βίαιης "κολεκτιβοποίησης" και στις πόλεις σαν φθινό εργατικό δυναμικό. Ένα καθεστώς που επιβάλλει όχι μόνο την απαγόρευση των απεργιών αλλά και τη μετακίνηση των εργατών από περιοχή σε περιοχή και από εργοστάσιο σε εργοστάσιο χωρίς άδεια, δεν έχει καμιά σχέση με το σοσιαλισμό. Μαζί καταστρέφονται και όλες οι κατακτήσεις που σήμανε ο Οκτώβρης: οι εθνότητες βρίσκονται ξανά κάτω από την μπότα του ρώσικου σωβινισμού, δικαιώματα των γυναικών καταργούνται, στο στρατό επανέρχονται όλα τα πρόνομα των αξιωματικών που υπήρχαν επί τσαρισμού.

Ο Στάλιν και η γραφειοκρατία υποστήριζαν ότι έκτιζαν το "σοσιαλισμό σε μια μόνο χώρα" στην πραγματικότητα έκτισαν μια κοινωνία κροτικού καπιταλισμού. Η βαρβαρότητα εκείνων των

χρόνων αντιστοιχεί με την περίοδο στις αυγές του καπιταλισμού που ο Μαρξ ονόμασε "πρωταρχική συσσώρευση κεφαλαίου". Με την διαφορά ότι αν στην Αγγλία αυτή η περίοδος κράτησε περίπου 200 χρόνια, η ρώσικη άρχουσα τάξη αναγκάστηκε να την συμπιέσει σε 20.

Η Ρωσία βρέθηκε στο στρατόπεδο των νικητών του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Η συμμετοχή του Στάλιν σ' αυτόν δεν είχε τίποτα να κάνει με την πάλη ενάντια στον φασισμό. Το 1939 ο Στάλιν δεν είχε διστάσει να συμμαχήσει με τον Χίτλερ προσωρινά. Η ρωσική άρχουσα τάξη είχε τους δικούς τους ιμπεριαλιστικούς στόχους και φιλοδοξίες που τις επέβαλε με την τεράστια δύναμη του στρατού της που έφτασε μέχρι τη Βιέννη και το Βερολίνο. Στις συνόδους κορυφής των Συμμάχων ορίστηκε η τύχη ολόκληρων χωρών (στη συνάντηση του Τσώρτσιλ με τον Στάλιν τον Οκτώβρη του 1944, στις συμφωνίες της Γιάλτας και του Πότσταμ το 1945).

Πουθενά στις χώρες που πέρασαν στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας, δεν έγινε σοσιαλιστική επανάσταση, η εργατική τάξη δεν έπαιξε κανένα απολύτως ρόλο. Ο ρώσικος στρατός επέβαλε την είσοδο των ΚΚ -που τις περισσότερες φορές ήταν μικροσκοπικά- στις κυβερνήσεις. Σύντομα συγχωνεύτηκαν με τον παλιό κρατικό μηχανισμό και κυριάρχησαν σ' αυτόν στήνοντας μια δικτατορία στα πρότυπα της σταλινικής Ρωσίας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Τσεχοσλοβακίας, μιας χώρας που το ΚΚ διατηρούσε μια υπαρκτή επιρροή πριν τον πόλεμο. Τον Φλεβάρη 1948 άρκεσε η κινητοποίηση της αστυνομίας και της συνοριακής φρουράς για να περάσει ολοκληρωτικά η εξουσία στο

Οκτώβρης 1917, Σοσιαλισμός από τα κάτω. Η επανάσταση που ανέτρεψε ο Στάλιν

Ουγγαρία 1956: Τα ρώσικα τανκς συνθλίβουν την επανάσταση

ΚΚ. Η συμμετοχή των εργατών περιορίστηκε στην "απεργία" μιας ώρας! Αν ο σοσιαλισμός μπορεί να έρθει με τέτοιο τρόπο τότε ο Μαρξ και ο Ενγκελς είχαν άδικο όταν επαναλάμβαναν εκατοντάδες φορές ότι "η απελευθέρωση της εργατικής τάξης είναι έργο της ίδιας".

Η άρχουσα τάξη που διαμορφώθηκε στις χώρες τις ανατολικής Ευρώπης είχε τους ίδιους στόχους με την σταλινική γραφειοκρατία της δεκαετίας του '30. Να σπάσει την καθυστέρηση των χωρών τους, να κτίσουν με κέντρο το κράτος γρήγορα ισχυρές οικονομίες. Το βάρος αυτής της προσπάθειας το σήκωσε η εργατική τάξη: εξαντλητικά ωράρια, εντατικοποίηση και δουλειά με το κομμάτι, άσχημο βιοτικό επίπεδο και καταπίεση.

Στις πρώτες δεκαετίες μετά τον πόλεμο το μοντέλο του κρατικού καπιταλισμού συνέχιζε να εξασφαλίζει γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης και για την ΕΣΣΔ και για τις υπόλοιπες χώρες της Αν. Ευρώπης. Είναι χαρακτηριστικό, στα τέλη της δεκαετίας του '50 η ΕΣΣΔ εκτόξευσε τον πρώτο διαστημικό δορυφόρο, τον Σπούτνικ, και το 1961 έστειλε τον πρώτο άνθρωπο στο Διάστημα. Ο δυναμισμός του ανατολικού μπλοκ στα τέλη της δεκαετίας του '50 οδήγησε ανώτατους αμερικάνους αξιωματούχους όπως τον Άλεν Ντάλες, διευθυντή της CIA, να μιλήσει στο Κογκρέσο προειδοποιώντας "για την οικονομική και επιστημονική πρόκληση από την ΕΣΣΔ".

Όμως, όπως συμβαίνει πάντα στον καπιταλισμό, την απογείωση την διαδέχτηκε η κρίση, που σύντομα μετατράπηκε σε κοινωνική και πολιτική. Η ρώσικη οικονομία παρά τα τεράστια άλματά της, ήταν η μισή του μεγέθους της οικονομίας των ΗΠΑ που σημαίνει ότι έπρεπε να ξεδεύει αναλογικά δυο φορές περισσότερα για όπλα -το 12% με 15% του ΑΕΠ. Ήταν μια απίστευτη πίεση για την ρώσικη άρχουσα τάξη που έβλεπε σιγά -σιγά να μένει πίσω στον ανταγωνισμό σε όλα τα επίπεδα.

Αυτή η πραγματικότητα έσπρωξε κομμάτια της άρχουσας τάξης να ξεκινήσουν "μεταρρυθμίσεις από τα πάνω" για να φέρουν τον εκσυγχρονισμό και την άνοδο της παραγωγικότητας διατη-

ρώντας τις ίδιες πολιτικές και οικονομικές δομές. Ο Γκορμποτσώφ ήταν ο τελευταίος στην σειρά των μεταρρυθμιστών. Είχαν προηγηθεί ανάλογες προσπάθειες στην Ρωσία στις αρχές της δεκαετίας του '60, σε μια σειρά χώρες της Αν. Ευρώπης, όπως στην Πολωνία, στις αρχές της δεκαετίας του '70.

Κάθε τέτοια προσπάθεια έφερνε νέες δυσκολίες και αποτυχίες και κατά συνέπεια καυγάδες και διαίρεσεις στο εσωτερικό της άρχουσας τάξης που έδιναν την δυνατότητα στους "από κάτω", στην εργατική τάξη, να βγουν στο προσκήνιο σε μαζικές εξεγέρσεις και επαναστάσεις. Το πρώτο τέτοιο ξέσπασμα ήρθε το 1953 στην Αν. Γερμανία. Τον Ιούλιο του 1956 ήταν η σειρά των εργατών στην Πολωνία, που το κίνημά τους κράτησε για μήνες.

Τον Οκτώβρη του 1956 ξέσπασε η επανάσταση στην Ουγγαρία. Ξεκίνησε σαν ένα μαζικό κίνημα διαμαρτυρίας ενάντια στην "συντηρητική" ηγεσία του κόμματος και του κράτους που είχε κάνει στην άκρη τον "μεταρρυθμιστή" πρωθυπουργό Ιμρε Νάγκυ. Σύντομα -μετά την επέμβαση των ρωσικών τανκς- μετατράπηκε στην μεγαλύτερη εργατική επανάσταση που είχε δει η Ευρώπη από την Ισπανία του 1936. Τα Εργατικά Συμβούλια που γεννήθηκαν μέσα στην Γενική Απεργία διεκδικούσαν να πάρουν όλη την κοινωνία στα χέρια τους. Χρειάστηκε νέο λουτρό αίματος για να καταπνιγεί η επανάσταση στις αρχές του Δεκέμβρη.

Το 1968 ένα παρόμοιο ρήγμα στην κορυφή της γραφειοκρατίας στην Τσεχοσλοβακία, οδήγησε σε ένα τεράστιο κίνημα που αγκάλιασε φοιτητές και εργάτες. Τον Αύγουστο, τα στρατεύματα του Συμφώνου της Βαρσοβίας εισβάλλουν για να "επιβάλουν την τάξη". Στην Πολωνία έχουμε μαζικές διαδηλώσεις και απεργίες ενάντια στις αυξήσεις τιμών στα είδη πρώτης ανάγκης το 1970 και το 1976, που καταστρέφονται αμειλίχτα. Το 1980 ένα τεράστιο κύμα απεργιών με κέντρο τα ναυπηγεία στο Γκντάνσκ γεννάει το συνδικάτο "Άλληλεγγύη" με 10 εκατομμύρια μέλη. Όταν η κρίση μεταφέρθηκε στην ίδια την ΕΣΣΔ, παρά τις προσπάθειες του Γκορμποτσώφ να την ελέγξει, σήμανε την αρχή του τέλους.

Πολλές θεωρίες έχουν διατυπωθεί στην Αριστερά για την φύση των καθεστώτων στην Αν. Ευρώπη και τις αιτίες που οδήγησαν στην κατάρρευσή τους. Όμως όλες μοιράζονται την αδυναμία να εξηγήσουν πώς από τις επιτυχίες φτάσανε στην κρίση. Όσοι έβλεπαν στις ανάπτυξη των οικονομικών δεικτών την απόδειξη ότι εκεί χιτίζεται ο "υπαρκτός σοσιαλισμός" βρέθηκαν ανίκανοι να εξηγήσουν όχι μόνο γιατί η εργατική τάξη ξεσηκώθηκε όποτε της δόθηκε η ευκαιρία αλλά και γιατί οι χώρες του ανατολικού μπλοκ μπήκαν σε μια βαθιά οικονομική κρίση.

Η θεωρία του κρατικού καπιταλισμού, είναι η μόνη που μπορεί να ερμηνεύσει αυτή τη διαδρομή. Εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο την ουσία αυτών των καθεστώτων. Το χαρακτηριστικό που ξεχωρίζει τον καπιταλισμό από όλες τις προηγούμενες εκμεταλλευτικές κοινωνίες είναι η ανταγωνιστική συσσώρευση κεφαλαίου, που οδηγεί σε υλιγγιώδεις ανθήσεις και σε καταστροφικές κρίσεις.

Αυτή η ανάλυση μας επέτρεψε να μην πέσουμε στην ηττοπάθεια και την απογοήτευση που χαρακτηρίζει ακόμα το μεγαλύτερο μέρος της Αριστεράς. Η κατάρρευση αυτών των καθεστώτων ήταν το σημάδι που έδειχνε ότι σύντομα η κρίση του συστήματος θα μεταφερθεί από την Ανατολή στη Δύση, όπως και έγινε.

Οι εργάτες της Αν. Ευρώπης έριξαν δικτατορίες δεκαετιών αλλά έμειναν στα μισά του δρόμου. Τώρα δίνουν σκληρούς αγώνες ενάντια στην ίδια άρχουσα τάξη -έστω κι αν φοράει διαφορετικό κοστούμι- όπως σε όλο τον κόσμο. Ο δρόμος των εργατικών αγώνων, της επανάστασης και του σοσιαλισμού είναι κοινός σε Ανατολή και Δύση.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΔΕΚΕΜΒΡΗ

Ο Τρίτος Τόμος
της βιογραφίας
του Λένιν
γραμμένος
από τον
Τόνι Κλιφ

Προεγγραφή

3.000 αντί για 4.000
μέχρι το τέλος Νοέμβρη

Κυκλοφορούν οι δυο πρώτοι
τόμοι της βιογραφίας

● **Λένιν 1897-1914**

Τα χρόνια της συγκρότησης
των Μπολσεβίκων

● **Λένιν 1914-1917**

Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ

Θα τα βρείτε στο Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

**Πολιορκημένη
Επανάσταση**

Τόνι Κλιφ

ΛΕΝΙΝ

1917-1923

**Όλη η εξουσία
στα Σοβιέτ**

Τόνι Κλιφ

ΛΕΝΙΝ

1914-1917

Τόνι Κλιφ

**1893 - 1914
Τα χρόνια της συγκρότησης
των Μπολσεβίκων**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Πρωταγωνιστής της ιστορίας

"Η Ζωή μου"

Λέον Τρότσκι,

Εκδόσεις Αλλαγή, δρχ 5.000,

σελ. 634

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ζωή των επαναστατών είναι πολυτάραχη, γεμάτη περιπέτειες, απρόοπτα, συγκρούσεις, ανόδους και καθόδους. Όταν αναφερόμαστε στον Λέον Τρότσκι, τον μεγάλο επαναστάτη που έπαιξε ηγετικό ρόλο σε δύο επαναστάσεις (1905 και 1917), φυλακίστηκε δύο φορές, εξορίστηκε τρεις φορές, δραπέτευσε άλλες δύο φορές και έζησε ως πολιτικός πρόσφυγας στο εξωτερικό πάνω από 20 χρόνια, η ζωή του είναι κάτι παραπάνω από ενδιαφέρουσα. Η αυτοβιογραφία του Τρότσκι όμως δεν είναι μια απλή εξιστόρηση των γεγονότων της ζωής του, αλλά η σκιαγράφηση μιας εποχής γεμάτη με κοινωνικές εκρήξεις και ανακατατάξεις, μιας εποχής πολέμων και επαναστάσεων: η τσαρική απολυταρχία, η επανάσταση του 1905, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, η Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917, ο εμφύλιος πόλεμος, η αντεπανάσταση της σταλινικής γραφειοκρατίας περιγράφονται από τη γλαφυρή πένα του Τρότσκι με τρόπο διευδυτικό και αποκαλυπτικό. Ωστόσο, ο Τρότσκι δεν καταγράφει απλώς τα γεγονότα, αλλά μετατρέπει το βιβλίο σε μέσο πολεμικής. Όπως λέει ο ίδιος: «*Ετούτο το βιβλίο δεν είναι μια ατάραχη φωτογραφία της ζωής μου, αλλά μια οργανική της προέκταση. Στις σελίδες του συνεχίζω την πάλη που της αφιέρωσα όλη μου τη ζωή*».

Ο Τρότσκι έγραψε το βιβλίο το 1929 κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ιστανμπούλ όπου κατέφυγε μετά τον διωγμό του από τη Ρωσία του Στάλιν. Ήταν, όπως αναφέρει ο ίδιος, ένας σταθμός στη ζωή του. Ήταν η εποχή που έκλεισε ο κύκλος της Ρώσικης Επανάστασης και της σταλινικής αντεπανάστασης, ενώ η ανθρωπότητα έμπαινε στην κρίσιμη δεκαετία του 30. Στο βιβλίο του ο Τρότσκι δεν υπερασπίζεται απλώς τον εαυτό του

απέναντι στην σταλινική γραφειοκρατία, αλλά και την ίδια την επανάσταση, τον διεθνισμό και τον μαρξισμό συνολικά απέναντι σε κάθε είδους διαστρεβλώσεις και συκοφαντίες τόσο των σταλινικών όσο και της αστικής προπαγάνδας.

Ο Λέον Νταβίνταβιτς Μπρονστάιν γεννήθηκε στις 26 Οκτώβρη του 1879. Σε ηλικία 18 χρόνων δέχεται την επιρροή ενός κύματος ριζοσπαστικοποίησης που ξεκίνησε το 1896 μετά τις μαζικές απεργίες των υφαντουργών της Πετρούπολης. Μαζί με τους φίλους του φτιάχνει την πρώτη του επαναστατική οργάνωση που την ονόμασαν "Ένωση εργατών της Νότιας Ρωσίας". Ο ίδιος περιγράφει: "Ποιο ήταν το άμεσο κίνητρο που μας έσπρωχνε να ριχτούμε στην προπαγάνδα; Ήταν μια εσωτερική ώθηση". Λίγους μήνες μετά συλλαμβάνεται και μετά από δυο χρόνια στη φυλακή εξορίζεται στη Σιβηρία. Εκείνη την εποχή "η Ρωσία ήταν ένα τεράστιο εργαστήριο κοινωνικών ιδεολογιών... Η πάλη υπέρ του Μαρξισμού που γινόταν προς όλες τις διευθύνσεις, με βοήθησε όπως και πολλούς άλλους επαναστάτες να συγκεντρώσω τις σκέψεις μου και να ακο-

νίσω τα όπλα μου. Τώρα δεν επρόκειτο για μια καθαρά επιστημονική αναζήτηση, αλλά για την επιλογή μιας πολιτικής κατεύθυνσης. Ο αγώνας εναντίον της αναθεώρησης του Μαρξισμού μας ασάλωσε, όχι μόνο θεωρητικά αλλά και πολιτικά. Γίναμε προλετάριοι επαναστάτες».

Το 1902 δραπετεύει και φεύγει στο εξωτερικό όπου γίνεται μια από τις ηγετικές μορφές των ρώσων μαρξιστών δίπλα στον Λένιν και τους άλλους ηγέτες του ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος. Το 1903 στο 2ο Συνέδριο του κόμματος γίνεται η διάσπαση σε Μπολσεβίκους και Μενσεβίκους. Ο Τρότσκι παίρνει το μέρος των

Μενσεβίκων. "Ο Λενινιστικός συγκεντρωτισμός τότε για μένα δεν έβγαινε από μια επαναστατική αντίληψη ξεκάθαρη κι αποκτημένη από μένα τον ίδιο... Το 2ο Συνέδριο στάθηκε ένας μεγάλος σταθμός στη ζωή μου, τουλάχιστον επειδή με χώρισε πολλά χρόνια απ' τον Λένιν. Ριχνοντας μια ματιά σ' ολόκληρο το παρελθόν δεν λιπάμαι για ότι συνέβη. Ξαναπήγα κοντά στον Λένιν πολύ αργότερα από πολλούς άλλους, από δικούς μου όμως δρόμους, αφού πέρασα κι αφομοίωσα την πείρα απ' την επανάσταση, την αντεπανάσταση και τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο".

Πρόεδρος του πρώτου σοβιέτ

Στην επανάσταση του 1905 γίνεται πρόεδρος του Σοβιέτ της Πετρούπολης. Για πρώτη φορά η εργατική τάξη αποδεικνύεται στα μάτια του Τρότσκι ως η μόνη τάξη που μπορεί να ηγηθεί μιας νικηφόρας επανάστασης. "Έκείνο που τσάκισε για πρώτη φορά τα γόνατα του τσαρισμού δεν ήταν ούτε η αντιπολίτευση της φιλελεύθερης μπουρζουαζίας, ούτε οι αυθόρμητες εξεγέρσεις των αγρότων, ούτε οι τρομοκρατικές πράξεις των διανοούμενων. Ήταν η εργατική απεργία. Διαπίστω-

να πως η θεωρία της Διαρκούς Επανάστασης είχε υποστεί με επιτυχία την πρώτη μεγάλη της δοκιμασία".

Η έναρξη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου ήταν ένα μεγάλο σοκ για τους επαναστάτες. Ξαφνικά οι εργάτες έδειχναν να κυριαρχούνται από τον εθνικισμό και να πολεμούν με ενθουσιασμό στο πλευρό της δικιάς τους άρχουσας τάξης. Ο Τρότσκι τότε έγραψε: "Η κινητοποίηση και η κήρυξη του πολέμου έσβησαν κατά κάποιο τρόπο όλες τις κοινωνικές αντιθέσεις. Αυτό όμως δεν είναι παρά μια αναβολή που δίνει η ιστορία, μια πολιτική αναστολή λογαριασμών. Οι συναλλαγματικές πήραν καινούργια προθεσμία λήξεως, πάντως έπρεπε να εξοφληθούν".

Δεν πέρασαν ούτε 3 χρόνια και πράγματι η ώρα λήξης της συναλλαγματικής είχε φτάσει. Το ξέσπασμα της ρώσικης επανάστασης σήμαινε μια τεράστια έφοδος των εργατών οι οποίοι βγήκαν μαζικά στο προσκήνιο της ιστορίας. "Συγκεντρώσεις στα εργοστάσια, στις σχολές, στα θέατρα, στα γήπεδα, στους δρόμους, στις πλατείες. Γύριζα στο σπίτι μου μετά τα μεσάνυχτα, κατακουρασμένος και μέσα στο ανήσυχο λαγοκοίμημά μου έβρισκα τα ωραιότερα επιχειρήματα που αντέτασσα στους πολιτικούς μου αντιπάλους και στις 7 το πρωί, πολλές φορές και νωρίτερα μ' αρπάζανε απ' τον ύπνο απείσια και ανυπόφορα χτυπήματα στην πόρτα... Με περίμεναν εκείνη την ώρα τρία, τέσσερα ή και πέντε άλλα μέρη με χιλιάδες εργάτες που καρτερούσαν υπομονετικά. Πόση καρτερικότητα έδειχνε εκείνες τις μέρες η ξυπνημένη μάζα για να ακούσει μια καινούργια λέξη!" Ο Τρότσκι μέλος πια των Μπολσεβίκων γίνεται και πάλι πρόεδρος του Σοβιέτ της Πετρούπολης και οργανώνει προσωπικά ο ίδιος την ένοπλη εξέγερση την "νύχτα που αποφασίζει".

Η επανάσταση του Οκτώβρη

Με την επανάσταση του Οκτώβρη η εργατική τάξη βρίσκεται για πρώτη φορά στην εξουσία. Τι σήμαινε αυτό; "Η ένταση των κοινωνικών παθών και των ατομικών δυνάμεων είχε φτάσει στο κατακόρυφο. Οι μάζες δημιουργούσαν μια καινούργια εποχή και οι ηγέτες είχαν την συνείδηση πως τα βήματά τους ήταν συντονισμένα με τα βήματα της ιστορίας. Εκείνες τις μέρες παίρνονταν αποφάσεις και δίνονταν διαταγές που καθόριζαν την τύχη

του λαού για μια ολόκληρη ιστορική περίοδο. Κι όμως οι αποφάσεις αυτές δεν συζητούνταν. Αυτοσχεδιάζονταν... Η επανάσταση είναι μια στιγμή θριαμβικής έμπνευσης στην ιστορία".

Όμως η νικηφόρα εργατική τάξη είχε να αντιμετωπίσει την ιμπεριαλιστική επέμβαση 19 στρατών και την αντεπανάσταση των Λευκών. Ο εμφύλιος πόλεμος ήταν μια μεγάλη δοκιμασία για τους μπολσεβίκους και το ρώσικο προλεταριάτο. "Ήταν στιγμές που είχες την εντύπωση πως όλα γλιστρούσαν κάτω από τα πόδια σου, πως συντρίβονταν, πως δεν μπορούσες να γαντζωθείς από πουθενά να στηριχθείς κάπου. Εφτανες σε σημείο να διερωτηθείς αν αυτή η εξαντλημένη και ρημαγμένη χώρα βυθισμένη στην απογοήτευση θα χε τη δύναμη που χρειαζόταν για να κρατηθεί το καινούργιο καθεστώς και να διατηρηθεί η ανεξαρτησία του... Στις πιο κρίσιμες στιγμές όλα εξαρτιόταν από ένα τάγμα, ένα λόχο, απ' την αντίσταση ενός κομισάριου, δηλαδή από μια τριχά. Κι αυτό γινόταν κάθε μέρα. Κι όμως η επανάσταση σώθηκε. Τι χρειάστηκε; Όχι σπουδαία πράγματα. Η πρωτοπορία των μαζών έπρεπε να αντιληφθεί το θανάσιμο κίνδυνο". Ο Τρότσκι ήταν ο ηγέτης του Κόκκινου Στρατού και οργάνωσε τη νίκη της επανάστασης χάρη στην επαναστατική φλόγα που τον διέπνεε.

Πώς όμως ο Τρότσκι μπόρεσε να το πετύχει αυτό, τη στιγμή που η πείνα και η εξασθλίωση θέριζαν τους εργάτες ενώ η στρατιωτική πειθαρχία και η οργάνωση έλειπαν παντελώς; Την απάντησή τη δίνει ο ίδιος. "Οι μπολσεβίκοι δημιούργησαν καινούργιο στρατό πάνω στη ζεστή στάχτη του μεγάλου πολέμου... Για το στρατό μας το πιο γερό τοιμμένο στάθηκαν οι ιδέες του Οκτώβρη". Όμως αυτό που γνώριζε καλά ο Τρότσκι ήταν ο καταλυτικός ρόλος της επαναστατικής πρωτοπορίας πάνω στη συνείδηση της εργατικής τάξης. "Σε κάθε σύνταγμα, σε κάθε λόχο, υπάρχουν άνθρωποι διαφορετικής αξίας. Οι συνειδητοί και ικανοί για αυτοθυσίες αποτελούν τη μειονότητα. Σ' αντίθεση, στον άλλο πόλο υπάρχει μια άλλη μειοψηφία από δειλούς και συνειδητούς εχθρούς. Ανάμεσα στις δυο μειοψηφίες βρίσκεται το μεγάλο πλήθος των αμφιταλαντευόμενων και των διστακτικών. Η καταστροφή επέρχεται όταν χάνονται οι καλοί ή αναγκάζονται να μείνουν στο περιθώριο και επιπλέ-

ουν αυτοί που αγαπούν το τομάρι τους και οι εχθροί. Τότε αυτοί που βρίσκονται ανάμεσα στις δυο μειοψηφίες, δεν ξέρουν ποιον να ακολουθήσουν και στην ώρα του κινδύνου πανικοβάλλονται".

Ενάντια στη γραφειοκρατία

Το τίμημα της νίκης, όμως, ήταν βαρύ. Η απομόνωση της επανάστασης, η οικονομική καταστροφή και ο εκφυλισμός της εργατικής τάξης στον πόλεμο άνοιξαν το δρόμο στη σταλινική γραφειοκρατία, που εξέφραζε την αντεπανάσταση. Για να κυριαρχήσει η γραφειοκρατία έπρεπε να στραφεί εναντίον του Τρότσκι που στα μάτια της εργατικής τάξης ήταν ο εκφραστής της επαναστατικής παράδοσης. Η συκοφαντία ήταν το όπλο της γραφειοκρατίας. "Συστάθηκε μια ολόκληρη καινούργια βιομηχανία: το κατασκευάσμα τεχνητών φημών, η σύνταξη φανταστικών βιογραφικών, η διαφήμιση για αρχηγούς που τους προκαθόριζαν". Ο Τρότσκι έδωσε με συνέπεια τη μάχη ενάντια στη γραφειοκρατία υπερασπίζοντας τις κατακτήσεις του '17. Αυτή η μάχη δεν ήταν μια προσωπική αλλά μια πολιτική σύγκρουση. Ο Τρότσκι ήταν ο ηγέτης της αριστερής αντιπολίτευσης απέναντι στη γραφειοκρατία του Στάλιν. Η αριστερή αντιπολίτευση έβαζε τη στρατηγική της διεθνούς επανάστασης απέναντι στο δόγμα του "σοσιαλισμού σε μια χώρα" καθώς και την εσωτερική δημοκρατία στο κόμμα και το ξαναζωντανάει των σοβιέτ απέναντι στην γραφειοκρατικοποίηση του κόμματος και του κράτους. Όμως η καταστροφική τακτική του Στάλιν οδήγησε στην ήττα της γερμανικής επανάστασης το '23, το σπάσιμο της γενικής απεργίας στην Αγγλία το '26 και στην ήττα της κινέζικης επανάστασης του '27. Αυτό "δε μπορούσε παρά να επαυξήσει την απογοήτευση των μαζών σχετικά με την πορεία της διεθνούς επανάστασης. Κι αυτή ακριβώς η απογοήτευση που αποτελεί την κύρια ψυχολογική πηγή της πολιτικής του Στάλιν, δημιουργεί τον εθνικορροφισμό". Εκεί πάτησε η γραφειοκρατία και κατάφερε να κερδίσει τη μάχη στο εσωτερικό της Ρωσίας και του κόμματος, διαγράφοντας αρχικά τον Τρότσκι και εξορίζοντάς τον τελικό στην Αλμα-Ατα.

Το 1929 ο Τρότσκι εγκαταλείπει τη Ρωσία. Η Ιστανμπούλ αποτελεί τον πρώτο σταθμό της νέας του προσφυγιάς, όπου

και γράφει την αυτοβιογραφία του. Η δεκαετία του '30 τον βρίσκει κυνηγημένο τόσο από το σταλινικό καθεστώς της Ρωσίας όσο και από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Στα κρίσιμα αυτά χρόνια ο Τρότσκι δίνει τη μάχη ενάντια στη ρώσικη γραφειοκρατία αλλά και ενάντια στο φασισμό που απειλεί την Ευρώπη. Τελικά οι πράκτορες του Στάλιν καταφέρνουν να τον δολοφονήσουν το 1940 στο Μεξικό. Έχει προλάβει όμως να αφήσει μια τεράστια θεωρητική κληρονομιά πολύτιμη για κάθε επαναστάτη. Η αυτοβιογραφία του αποτελεί ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα και ένα πολιτικό κείμενο που συνεπαίρνει και εμπνέει.

Γιάννης Κούτρας

Ιδέες της κυρίαρχης τάξης

"Η ευγενής μας τύφλωση" - Εξωτερική πολιτική και "εθνικά θέματα" από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή
Γιάννης Γιαννουλόπουλος,
Εκδόσεις Βιβλιόραμα, σελ.342,
5.400 δραχμές.

Η εικοσιπενταετία 1897-1922, η περίοδος που καλύπτει το βιβλίο του Γιάννη Γιαννουλόπουλου "Η ευγενής μας τύφλωση", ήταν αναμφισβήτητη, μετά το 1821, η πιο σημαντική περίοδος στην ιστορία του νεοελληνικού κράτους. Η περίοδος άνοιξε, για την Ελλάδα, με μια βαριά ήττα και έκλεισε με μια πραγματική καταστροφή. Παρόλα αυτά, μέσα στα 25 αυτά χρόνια η έκταση της Ελλάδας είχε σχεδόν διπλασιαστεί. Ο πληθυσμός, από 2,5 περίπου εκατομμύρια στα τέλη του περασμένου αιώνα, ξεπέρασε το 1922, τα 6 εκατομμύρια. Στα μέσα της δεκαετίας του '20 το "γελοίο αυτό εθνάριο" -όπως αποκαλούσε το 1897 ο Κάιζερ Γουλιέλμος της Γερμανίας την Ελλάδα- είχε

γίνει ένα από τα ισχυρότερα κράτη των Βαλκανίων.

Η επιτυχία αυτή δεν είχε τίποτα το προοδευτικό. Κατ' αρχήν ήταν βουτηγμένη, κυριολεκτικά, στη βία και στο αίμα. Εκατοντάδες χιλιάδες νέοι σακατεύτηκαν, ακρωτηριάστηκαν και έχασαν τη ζωή στα ατέλειωτα μέτωπα της "Μεγάλης Ιδέας" και της "Ελλάδας των δυο ηπείρων και των πέντε θαλασσών". Μέσα στα 25 χρόνια που μεσολάβησαν ανάμεσα από το 1897 και το 1922 ο ελληνικός στρατός πήρε μέρος σε 5 πολέμους και οι Έλληνες στρατιώτες και ναύτες έφτασαν από την Κρήτη (το 1897 δεν ανήκε ακόμα στην Ελλάδα) μέχρι τη μακρινή Ουκρανία -για να πολεμήσουν στο πλευρό των "συμμάχων" ενάντια στους Μπολσεβίκους.

Για τους πληθυσμούς της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης η ενσωμάτωση στην Ελλάδα μόνο σαν "απελευθέρωση" δεν έμοιαζε: το 1912, όταν ο ελληνικός στρατός κατελάμβανε την Θεσσαλονίκη το ελληνικό στοιχείο στη Μακεδονία δεν ξεπέρασε το 43%. Στη Δυτική Θράκη το 1919, με βία έφτανε στο 17%. Μόνο με την ανταλλαγή των πληθυσμών -την διπλή εθνοκάθαρση που ακολούθησε την ελληνική ήττα της Μικρασιατικής Εκστρατείας- έγιναν οι Έλληνες πλειοψηφία στις "απελευθερωμένες" περιοχές.

"Η Ευγενής μας τύφλωση" είναι μια ανοιχτή καταγγελία του εθνικισμού που οδήγησε, μέσα σε εκείνη την 25ετία σε τόσες συμφορές. Ο Γιαννουλόπουλος μιλάει ανοιχτά για τις αδικίες που προκάλεσαν αυτοί οι πολέμοι και στις δυο πλευρές των συνόρων:

"Τραγική... για τους άνω του ενός εκατομμυρίου Έλληνες πρόσφυγες και τις περιουσίες τους... ήταν η Συμφωνία της υποχρεωτικής ανταλλαγής πληθυσμών που υπογράφηκε στη Λωζάνη στις 30 Ιανουαρίου 1923. Το υποχρεωτικόν της μετακινήσεως εσήμαινε ότι πολλοί από αυτούς θα μπορούσαν να εγκατασταθούν στα οικήματα και τις γεωργικές εκτάσεις των 400.000 περίπου μουσουλμάνων Ελλήνων πολιτών, που βάσει της Συμφωνίας έπρεπε να ταξιδέψουν προς την αντίθετη κατεύθυνση -εξίσου τραγικά θύματα και αυτοί, που κανείς στην Ελλάδα δεν φαίνεται να τους θυμάται..."

Το βιβλίο του Γιαννουλόπουλου δίνει μια ζωντανή περιγραφή, γεμάτη από άγνωστες λεπτομέρειες, των μεγάλων γεγονότων της εποχής εκείνης: για την δράση της παρακρατικής "Εθνικής Εταιρίας", για τις δημαγωγίες του Δηλιγιάννη και των άλλων πολιτικών, για τις δολοπολικές και τον φιλογερμανισμό του Βασιλιά Κωνσταντίνου, για τους εκβιασμούς των Μεγάλων Δυνάμεων, τον αποκλεισμό του Πειραιά από τα γαλλικά στρατεύματα το 1916, το κίνημα του "δημοκράτη" Βενιζέλου, τα παζάρια για την παραχώρηση της Καβάλας στη Βουλγαρία κλπ.

Δυστυχώς, όμως, η ιστορία είναι κυριολεκτικά γυρισμένη ανάποδα -με τα πόδια πάνω και το κεφάλι κάτω. Για τον Γιαννουλόπουλο ο εθνικισμός δεν ήταν ουστηματική και συνειδητή επιλογή της ελληνικής άρχουσας τάξης, αλλά αποτέλεσμα της επιρροής των παρακρατικών οργανώσεων, σαν την "Εθνική Εταιρία", της προεκλογικής δημαγωγίας των πολιτικών σαν τον Δηλιγιάννη και της "βλακείας" των φιλοβασιλικών κυβερνήσεων που διαδέχτηκαν τον Βενιζέλο μετά την ήττα στις εκλογές του 1920. Οι ήττες και οι συμφορές ήταν το αποτέλεσμα της "ευγενούς μας τύφλωσης".

Η εργατική τάξη, οι μαζικές λιποταξίες, το αντιπολεμικό κίνημα, η ίδρυση του ΣΕΚΕ-ΚΚΕ και η σύνδεσή του με το κίνημα των "Παλιών Πολεμιστών" κυριολεκτικά λείπουν από τις σελίδες του βιβλίου. Η εργατική τάξη, οι άνεργοι, η νεολαία, οι φτωχοί αγρότες είναι απλά και μόνο τα θύματα της "Μεγάλης Ιδέας", είναι αυτοί που άγονται και φέρονται από τους εθνικιστές, τους δημαγωγούς, τις εθνικές εταιρίες. Η πραγματική αντίσταση στον εθνικισμό έρχεται από τους φωτισμένους αστούς, σαν τον αρχισυντάκτη

της Ακρόπολης (του 1897) Βλάση Γαβριηλίδη ή τον "εκουγχρονιστή" (για την εποχή του) Ελευθέριο Βενιζέλο.

Αυτή η εικόνα είναι πέρα για πέρα ψευδής. Από τα τέλη του περασμένου αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε μπει σε μια θανάσιμη κρίση. Το τέλος της, δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία, βρισκόταν πολύ κοντά. Η προοπτική της άμεσης κατάρρευσης του "Μεγάλου Ασθενούς" έφερνε, από τα τέλη του περασμένου αιώνα στο προσκήνιο επιτακτικά το ερώτημα: ποιός θα κληρονομούσε τις εκτάσεις της άλλωτε κραταιάς αυτοκρατορίας; Το ερώτημα αυτό δεν απασχολούσε μόνο τα λιλιπούτσια βασίλεια των Βαλκανίων -που άρχισαν από νωρίς να ακονίζουν τα δόντια τους και να προετοιμάζουν πυρετώδως τις στρατιωτικές τους μηχανές για να "απελευθερώσουν" τα εδάφη "τους"- αλλά και τις ίδιες τις Μεγάλες Δυνάμεις. Δεκαεπτά χρόνια μετά τον "ατυχή" ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 το "ανατολικό ζήτημα" θα οδηγούσε τις Μεγάλες Δυνάμεις στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Για αυτό και οι "εκουγχρονιστές" -ο Βενιζέλος ή ο Τρικούπης πριν από αυτόν- όχι μόνο δεν ήταν αντίπαλοι του εθνικισμού, αλλά ήταν και οι πραγματικοί πατέρες της "Μεγάλης Ιδέας". Ο Βενιζέλος έφτασε στο σημείο να οργανώσει πραξικόπημα για να βάλει την Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων. Και έκανε ότι μπορούσε (έστειλε στρατεύματα στην Ουκρανία για να πολεμήσουν τους Μπολσεβίκους) για να "πείσει" τις Μεγάλες Δυνάμεις να αναγνωρίσουν στην Ελλάδα δικαιώματα στα μικρασιατικά εδάφη της ηττημένης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και να πάρει το πράσινο φως για την αποβίβαση ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη τον Μάιο του 1919.

Οι πόλεμοι δεν είναι το αποτέλεσμα ούτε της πίεσης των "Εθνικών Εταιριών", ούτε της "δημαγωγίας", ούτε της "τύφλωσης". Δεν είναι το αποτέλεσμα της "αρπαγής της εξωτερικής πολιτικής από τα χέρια μας" -όπως δήλωνε ο Δηλιγιάννης στη βουλή μετά την ήττα του 1897 ή όπως δήλωναν ο Πάγκαλος και ο Σημίτης μετά την υπόθεση του Οτσαλάν (για να θυμηθούμε τις πιο πρόσφατες "συμφορές")- αλλά της ίδιας της λογικής του καπιταλισμού. Το αντίδοτο δεν είναι οι φωτισμένοι αστοί αλλά η δράση της εργατικής τάξης και η πάλη για τον σοσιαλισμό.

Σωτήρης Κοντογιάννης

Συγκληονιστική μαρτυρία

"ΤΩΝ ΑΦΑΝΩΝ"

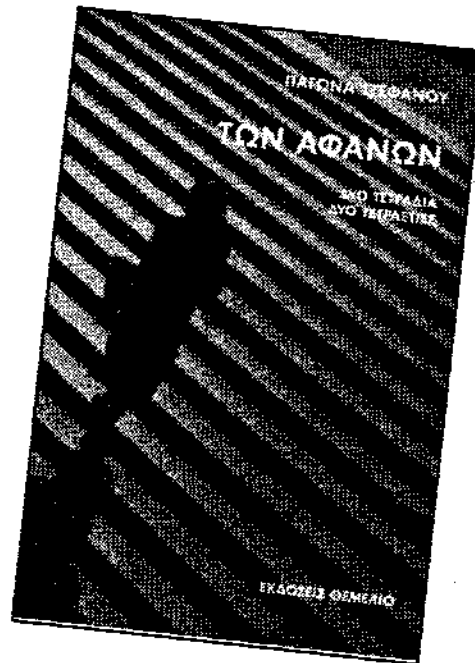
Δυο τετράδια, δυο τετραετίες

Παγώνα Στεφάνου

Εκδόσεις Θεμέλιο, σελ.

Δραχμές 3.250

Τα τελευταία χρόνια έχουν εκδοθεί αρκετά βιβλία με μαρτυρίες για το μετεμφυλιακό καθεστώς και τις διώξεις ενάντια στην αριστερά. Όμως, το βιβλίο της Παγώνας Στεφάνου "Των Αφανών", που κυκλοφόρησε πρόσφατα ξεπερνά την απλή καταγραφή γεγονότων. Η Παγώνα διηγείται στην κόρη της την προσωπική της ιστορία. Είναι η ιστορία των "από κάτω", των χιλιάδων απλών αγωνιστριών της αριστεράς που, όπως η ίδια, εξήσαν τη δικτα-

τορία του Μεταξά, την Αντίσταση και την έκρηξη του Δεκεμβρη, την ήττα του Εμφύλιου και την δεξιά καταστολή, από τις φυλακές και τις εξορίες της δεκαετίας του '50 μέχρι την απριλιανή δικτατορία. Μια ζωντανή μαρτυρία γραμμένη γεμάτη πάθος για την πίκρα, την ελπίδα και πάνω

απ' όλα τη δύναμη των "αφανών" γυναικών που δεν "το έβαλαν κάτω".

Η Παγώνα Στεφάνου γεννήθηκε στο Σουφλί. "Πηγαίναμε στο ποτάμι μας τον Εβρο. Εκεί, λοιπόν, πλέναμε κουρελούδες και λινάτσες για τα κρεβάτια των κουκουλιών. Ανταμώναμε στη μέση στο ποτάμι με τους Τούρκους και αλλάζαμε φρούτα". Θυμάται την πρώτη της διαδήλωση: "Το 1936 έγιναν τα μεγάλα συλλαλητήρια στο Σουφλί από τους σιροτρόφους. Σύσσωμος ο κόσμος στους δρόμους... Κυριολεκτικά, όμως, γούρλωνα τα μάτια όταν άκουγα για πρωτοπόρες γυναίκες. Ήταν νομιζω όλες εργάτριες των μεταξουργιών... Είδα το τρένο γεμάτο φαντάρους που κατέβαιναν από το Διδυμότειχο να χτυπήσουν. Αλλά οι Σουφλιώτισσες τους περίμεναν στο έμπα του χωριού. 'Είμαστε αδέρφια' φώναζαν οι νέες. Και οι φαντάροι κατέβασαν τα όπλα και το κεφάλι".

Μετά, η δικτατορία του Μεταξά, η Κατοχή και η Αντίσταση. Μαθήτριά του γυμνασίου, η Παγώνα Στεφάνου οργανώνεται στην ΕΠΟΝ και γίνεται σύνδεσμος των ανταρτών με την πόλη. Ζει το πανηγύρι της απελευθέρωσης του Σουφλίου από τον ΕΛΑΣ και ελπίζει ότι τώρα πια όλα θ' αλλάξουν. "Ήταν μια εποχή αξέχαστη, ειδικά για τους νέους. Χοροί, θέατρα, λαϊκά δικαστήρια. Μαθαίναμε χρήσιμα πράγματα, κάναμε εξορμήσεις, οργανώναμε τα λαϊκά συσσίτια".

Υστερα η προδοσία. "Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, στο χώρο του καμένου σιδηροδρομικού σταθμού, έσπρωξα τους μεγάλους που ήταν συγκεντρωμένοι εκεί και χώθηκα ανάμεσά τους για να βλέπω καλύτερα. Και είδα την παράδοση των όπλων του ΕΛΑΣ. Το πείσμα και την απογοήτευση στο πρόσωπο των πολεμιστών θυμάμαι, την ώρα που ξεκρεμούσαν τα φυσεκλίκια από το στήθος κι έγερναν λίγο τον ώμο για να πέσει το όπλο... Χωρίς να μπορώ να φανταστώ ακριβώς τις συνέπειες, ανησυχούσα γι' αυτό που γινόταν εκείνη την ώρα... Μετά άρχισε για μας, όπως και για όλους τους αριστερούς της χώρας ο διωγμός".

Διηγείται στην κόρη της: "Του μπαμπά σου η μάνα ήταν φυλακή. Ο πατέρας του

Σεπτέμβρης 44 - Μετά την απελευθέρωση, παρέλαση γυναικών στο Σουφλί

εξορία. Η θεία του εξορία και αυτή. Ο θείος σου ο Γιάννης καταδικασμένος σε θάνατο. Το θείο σου το Χαρίλαο τον σκότωσαν με τις πέτρες. Ο μπαμπά σου στη φυλακή και σε συνέχεια στην εξορία. Ένα σπίτι ρημαγμένο. Η γιαγιά σου, ογδόντα χρονώ ολομόναχη μέσα, και οι τραμπούκοι να της βροντούν την πόρτα κάθε βράδυ μεσάνυχτα...". Η ίδια η Παγώνα, δεκάξι χρονών φυλακισμένη. Πρώτα στα κελιά του αστυνομικού τμήματος στο Σουφλί, μετά στις φυλακές Αβέρωφ στην Αθήνα. Καταδικασμένη σε 15 χρόνια.

"26 Απριλίου 1948 μπήκαμε στο προαύλιο... Μας έβαλαν σ' ένα κελί απέναντι στις μελλοθάνατες... Εγερτήριο, καταμέτρηση, γυμναστική, τσάι και ύστερα υπηρεσία στους θαλάμους, σ' αποχωρητήριο. Αρχίσαμε μαθήματα γυμνασίου. Καθηγήτριες υπήρχαν εδώ μέσα πολλές".

Εδώ αρχίζουν και οι πρώτες αμφισβη-

τήσεις. Βλέποντας το κελί που κάποτε ήταν φυλακισμένος ο Ζαχαριάδης "τα γόνάτα μου λύγισαν. Σκέφτηκα το τραγούδι που λέγαμε τότε, «Το μπουντρούμι δεν τον λυγά». Εντάξει κι άλλοι πολλοί, χιλιάδες δεν λύγισαν, όμως «μύρια μπράτσα εσένα φρουρούν, λογισμοί σε σένα πετούν» γιατί; τώρα μάλιστα που είδα πώς πεθαίνουν δεκάδες σύντροφοί μας, που σκοτώθηκαν σεμνά και παληκαρία; Μου φάνηκε για το Ζαχαριάδη υπερβολικό το τραγούδι. Αδικούσαμε πολύ τους άλλους..."

Τους άλλους, τους "αφανείς", όπως την καθηγήτριά τους μέσα στη φυλακή που πριν φύγει για τον τόπο της εκτέλεσης, τους έγραψε: "Αγαπημένες μου μαθήτρες. Δεν πρέπει να στεναχωρηθήτε. Αυτό θα με λυπούσε πολύ... Σπούδασα με κόπο. Τα Μαθηματικά τ' αγάπησα κι ήθελα να βοηθήσω με αυτά τον φτωχό εργαζόμενο κόσμο σε κάποιο κλάδο που 'χει σχέση με την κοινωνική ασφάλιση... Φεύγω περήφανη, γειά σας παιδιά. Είμαστε δυνατοί και θα νικήσουμε. Η καθηγήτριά σας, Ισμήνη"... "Υστερα ξανά τα χωνιά τα δικά μας από τα παράθυρα των κελιών: 'Λαέ της Αθήνας, λαέ του ηρωικού Γκάζη, διαμαρτυρήσου για να σταματήσει το έγκλημα".

Αλλοτε με θλίψη, αλλοτε με χιούμορ, η Παγώνα Στεφάνου περιγράφει το μακρύ οδοιπορικό των αριστερών αγωνιστών - ανδρών και γυναικών - στις φυλακές και

τις εξορίες με ένα τρόπο που συγκλονίζει. Στους "Αφανείς" υπάρχουν κομμάτια γεμάτα πίκρα, απογοήτευση, αμφισβήτηση, αλλά πουθενά δεν υπάρχει ίχνος ηττοπάθειας: "Σύντροφοι κι αδέρφια μου, πιστεύουμε πως θα κάνουμε ένα κόσμο καλύτερο, πονάμε και ματώνουμε στην πορεία μας, αλλά τούτος ο δρόμος πηγαίνει μονάχα μπροστά".

Δεκαετία '60. Πάλη ενάντια στη δεξιά τρομοκρατία του Καραμανλή, Ιουλιανά, χούντα. Θεσσαλονίκη 1967, αντίσταση στη δικτατορία. Ο άντρας και τ' αδέρφια της Παγώνας εξορία, η ίδια χάνει το παιδί που είχε στην κοιλιά της. "Αργότερα έδωσα το καρτσάκι του στην οργάνωση της Σαλονίκης. Εκρυσαν σ' αυτό τη μαγνητοταινία με τα συνθήματα ενάντια στη χούντα. Κι ακούστηκε η φωνή της Αντίστασης από την κούνια του παιδιού μου. Στη Σαλονίκη, εκεί κάτω από τον Λευκό Πύργο, στις 21 Απριλίου του 1968..."

"Μετά την εισβολή των Ρώσων στην Τσεχοσλοβακία ένας φίλος από τους Λαμπράκηδες με ρώτησε τη γνώμη μου. Να σου πω, του απάντησα, δεν μου άρεσε κι ας ήταν ρώσικη. Μου θυμίζει τον βο Στόλο των αμερικάνων που τρέχει πάντα και χώνεται παντού, για να βοηθήσει τάχα. Με κοίταξε λίγο ξαφνιασμένος. Υστερα από χρόνια, όταν ξαναβρεθήκαμε, είπε: 'Δίκιο είχες'".

Από το βιβλίο της Παγώνας Στεφάνου λείπει η ανάλυση για τις αιτίες που οδήγησαν την αριστερά και το εργατικό κίνημα στην ήττα: η ρεφορμιστική πολιτική της σταλινικής ηγεσίας του ΚΚΕ που πρόδωσε τις ελπίδες εκατοντάδων χιλιάδων αγωνιστών και άφησε να πάει χαμένη η μεγάλη ευκαιρία του Δεκέμβρη, για χάρη των συμμαχιών με τους "φιλελεύθερους" αστούς και της διπλωματίας του Στάλιν στη Γιάλτα. Όμως στις σελίδες του ανακαλύπτει κανείς όλη τη δύναμη που είχε ο απλός κόσμος που συμμετείχε σ' αυτό το κίνημα, ακόμα και τις στιγμές της πιο σκληρής καταστολής, όταν όλα έμοιαζαν χαμένα. Είναι η ίδια δύναμη που αμφισβητεί και γίνεται ακαθόρι στους συμβιβασμούς των ηγεσιών - και σήμερα, όπως και τότε - και τις ξεπερνάει. Και που γίνεται ακόμα πιο ισχυρή όταν είναι οπλισμένη με την επαναστατική πολιτική που μπορεί να εξασφαλίσει ότι "τούτος ο δρόμος πηγαίνει μονάχα μπροστά".

Κώστας Πίττας

Δύο μέρες με σοσιαλιστικές
ιδέες και συζητήσεις

Η νεολαία παλεύει για το σοσιαλισμό

Πάντειος - 6 & 7 Νοέμβρη

Οργανώνεται από τις

ΕΣΟΦ-Σ-Μ

Επαναστατικές Σοσιαλιστικές Ομάδες
Φοιτητών - Σπουδαστών - Μαθητών

Θα τα βρείτε στο **Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο**

Πώς χάθηκε η ρώσικη επανάσταση

Κρίσι Χάρμαν
Αλεξ Καλλίνικος
Πάνος Γκαργκάνας

Από τη φτώχεια μέχρι στην κρατική δικτατορία

Πώς χάθηκε η Ρώσικη Επανάσταση

Κρίσι Χάρμαν, Αλεξ Καλλίνικος, Πάνος Γκαργκάνας

- Πώς και γιατί χάθηκε η επανάσταση του Οκτώβρη 1917;
- Πώς αναρριχήθηκε στην εξουσία η γραφειοκρατία και τι ήταν το καθεστώς του Στάλιν;
- Γιατί τα σταλινικά καθεστώτα έφτασαν στην κρίση και την κατάρρευση το 1989 και τι ήταν οι εξεγέρσεις που τ' ανέτρεψαν

Κρατικός Καπιταλισμός στη Ρωσία

Τόνι Κλιφ

Το κλασσικό βιβλίο του Τόνι Κλιφ με την καλύτερη μαρξιστική ανάλυση για τη φύση των σταλινικών καθεστώτων

ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ

Κίνα 1927-1997

Τσάολι Χορ

Η ιστορία της σύγχρονης Κίνας. Από την εργατική επανάσταση του 1925-27 στη νίκη του Λαϊκού Στρατού το 1949.

Από τον κρατικό καπιταλισμό του Μάο στη σφαγή της Τιεν Αν Μεν και το "σταλινισμό της αγοράς"

ΚΙΝΑ
1927-1997

Κομιντέρν Η Τρίτη Διεθνής

Ντάνκαν Χάλας

Πώς η Τρίτη Διεθνής του Λένιν και του Τρότσκι ήταν το "διεθνιστικό σχολείο στρατηγικής και τακτικής" για την εξάλειψη της επανάστασης

ΚΟΜΙΝΤΕΡΝ Η ΤΡΙΤΗ ΔΙΕΘΝΗΣ

ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ 14Α, ΟΜΟΝΟΙΑ - ΤΗΛ. 52 47 584